

Editörden

E-Journal of Yasar University dergisi Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın yapan hakemli, disiplinlerarası akademik bir dergidir. Yayın hayatının ilk on yılını başarı ile tamamlayan dergi, her ne kadar 2016 yılı itibarı ile işletme, ekonomi alanları ile bu alanlarla kesişimde olan disiplinlerarası özgün çalışmaları kabul etme kararı almış olsa da, 2015 yılı içerisinde değerlendirme sürecinde olan sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki çalışmalardan hakem değerlendirme sürecini başarı ile tamamlamış olan çalışmalara bünyesinde yer vermeye devam etmektedir. Derginin amacı akademik olarak bilimsel açıdan üst düzeyde, nitelikli ve alanında özgün çalışmaları yayınlamak, üretilen bilgilerin daha çok kişiye ulaşmasını sağlamak, yapılan çalışmaların uluslararası literatürde yer almasını sağlamaktır.

E-Journal of Yasar University dergisinin ellinci sayısında ekonomi, pazarlama ve turizm alanlarında iki İngilizce ve 3 Türkçe çalışma yayınlanmıştır. Şahika Koyun Yılmaz'a ait *Tüketici Marka Algısı ve Marka Farkındalığı Üzerinde Viral Pazarlamanın Etkisi* adlı çalışma, eklamların viral özelliklerini ve müşterilerin marka farkındalığı ve marka algısına olan etkilerini incelenmektedir. Çalışma, şirketlerin de internetin viral doğasından nasiplerini almakta olduğunu; internetin kullanıldığı halkla ilişkiler ve pazarlama başarı hikayeleri ne kadar çok olsa da başarısızlık hikayeleri ile de karşılaşıldığını, en ince ayrıntısına kadar planlanmış reklamların bile viralleşerek başarıya ulaşırken yanlış zamanda atılan bir tweetin halkla ilişkiler faciasına dönüşebildiğini belirtmektedir. Bir bölgede turizmin gelişmesi halinde karşılaşılabilecek muhtemel olumlu ve olumsuz durumlara ilişkin yerel halkın algısını ve beklentilerini belirleyebilen, literatürde yer alan ölçeklere alternatif geçerli ve güvenilir bir ölçek araştırması yapan Selim Gündüz'ün *Yerel Halkın Turizm Algısını Belirlemeye Yönelik Alternatif bir Ölçek Geliştirme: Karataş Destinasyon Örneği* adlı çalışması, açıklayıcı faktör analizi uygulayarak yerel halkın turizm algısı ölçeğinin faktörleri; "Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi", "Ekonomik Gelişim Etkisi", "Çevresel Tahrifat Etkisi", "Sosyal Tahrifat Etkisi" ve "Kültürel Tahrifat Etkisi" olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu faktörler, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslek, ikamet süresi vb. değişkenler açısından kıyaslanmıştır. Çalışmanın sonuçlarında; Karataş ilçesindeki yerel halkın belirlenen bütün faktörlerce değerlendirilmesi neticesinde ilçelerde turizmin gelişmesinin büyük ölçüde kendileri ve ilçeleri için olumlu sonuçlar doğuracağı algısının hâkim olduğu belirtilmektedir. Şeyma Dumanlı ve Özlem Köroğlu *Turist Rehberlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi* adlı çalışmalarında turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, 372 turist rehberinden anket tekniğiyle toplanmış ve istatistiksel analizler ile değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. stresle başa çıkma tarzlarını en çok etkileyen faktörün boyun eğici yaklaşım olduğu, mizah tarzlarını en çok etkileyen faktörün ise kendini geliştirici mizah faktörü olduğu saptanmıştır. *Fisher Hipotezi'nin Fourier Yaklaşımı ile Testi: Gelecek-11 Ülke Grubu Örneği*'ni inceleyen Yağmur Sağlam, seçili Gelecek-11 ülkelerinde Fisher Hipotezi'nin varlığını Fourier Yaklaşımı ile analiz etmektedir. Bu amaçla 1995-2016 yıllarına ait yıllık verilerin durağanlığı Karul (2016) tarafından geliştirilen kademeli kırılmalı panel birim kök testi ile sorgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Endonezya ve Filipinlerde reel faiz oranı birim kök içermektedir. O halde Fisher Hipotezi bu iki ülke için reddedilmiştir. Eda Bozkurt'un *Paranın Yansızlığı Hipotezi: Panel Veri Analizi* adlı çalışması, 2000-2016 yılları arasında verilere panel veri analizleri uygulanmaktadır. Bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme ve bağımsız değişken olarak para arzındaki yıllık büyüme oranı kullanılmıştır. Analiz kapsamında ilk olarak yatay kesit bağımlılığı testlerine yer verilmiştir. Daha sonra test sonuçlarına uygun olarak CADF birim kök testi uygulanmıştır. Değişkenlerin farklı derecede durağan olmaları sebebiyle eşbütünleşme testine geçilmiştir. Durbin-Hausmann Eş-Bütünleşme Testi sonuçları grup için eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını, panelde ise eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Bu durumda paranın yansızlığı hipotezi grup için geçerli panel için geçerli değildir. Araştırmada son olarak Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testi yapılmış ve bulgular para arzı ile çıktı arasında nedensel ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

E-Journal of Yasar University dergisinin yeni sayısı 2019 yılının Ocak ayında çıkacak olup yeni sayıda yine kendi alanının araştırma, yöntem ve modellerin kullanıldığı özgün çalışmalar ile buluşmayı ümit eder, çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz.

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

**BU SAYFALARDA YER ALAN MAKALE YAZAR TALEBİ
DOĞRULTUSUNDA GERİ ÇEKİLMİŞTİR!**

Fisher Hipotezi'nin Fourier Yaklaşımı ile Testi: Gelecek-11 Ülke Grubu Örneği

Fisher Hypothesis with Fourier Form: Evidence From Next-11 Countries

Yağmur SAĞLAM, Sinop Üniversitesi, Türkiye, yağmur.saglam@sinop.edu.tr

Öz: Bu çalışma seçili Gelecek-11 ülkelerinde Fisher Hipotezi'nin varlığını Fourier Yaklaşımı ile analiz etmektedir. Bu amaçla 1995-2016 yıllarına ait yıllık verilerin durağanlığı Karul (2016) tarafından geliştirilen kademeli kırılmalı panel birim kök testi ile sorgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Endonezya ve Filipinlerde reel faiz oranı birim kök içermektedir. O halde Fisher Hipotezi bu iki ülke için reddedilmiştir. Dolayısıyla beklenen enflasyon oranı birebir nominal faiz oranlarına yansımamaktadır ve reel faiz oranını da etkilememektedir. Onun dışında seçili diğer ülkelerde Fisher Hipotezi kabul edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gelecek-11, Fourier Yaklaşımı, Panel Birim Kök Testi, Fisher Hipotezi,

Abstract: This study analyzes the existence of the Fisher Hypothesis in the selected Next-11 countries with the Fourier Approach. For this purpose, the stationary of the annual data for the period between 1995 and 2016 is interrogated by gradual-shifts panel stationary test developed by Karul (2016). According to the findings, the real interest rate in Indonesia and the Philippines includes unit root. The Fisher Hypothesis is then rejected for these two countries. Therefore, the expected inflation rate does not reflect the nominal interest rates and as well affects the real interest rate. In other selected countries, Fisher Hypothesis is accepted.

Keywords: Next-11, Fourier Approach, Panel Stationary Test, Fisher Hypothesis

1. Giriş

2001 yılında ünlü yatırım bankası Goldman Sachs, "BRICS" şeklinde ifade edilen bir kısaltmayı geliştirmekte olan ülkelerin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti) küresel ekonomiye girişini vurgulamak adına ekonomi yazınına kazandırmıştır. "Emergence-Gelişen" kavramının arkasındaki fikir uluslararası bağlamda derinden bir değişim ve canlanmayı ifade ediyor olmasıdır. Bu kavramın ortaya çıkışıyla birlikte, yeni gelişen ülkeleri tanımlamak adına daha bir sürü ve kimi zaman belirsiz kriterlere sahip sınıflamalar denenmiştir (Daziano 2014: 5).

İşte bu kez de 2005 yılında yine Goldman Sachs grubu için çalışan İngiliz ekonomist Jim O'Neil tarafından Gelecek-11 "Next Eleven" ülke grubu tanımlanmıştır. Bu ülkeler dünyanın gelecekteki en büyük ekonomileri arasında gösterilmiştir ve farklı ekonomik göstergelerden (makroekonomik istikrar, ticari açıklık ve yatırım politikaları, eğitim kalitesi, politik olgunluk vb.) oluşan bir N-11 raporu yayınlamıştır. İlk olarak sadece Bangladeş, Pakistan, Filipinler, Nijerya, Vietnam, Mısır, İran bu grupta yer alırken 2011 yılında O'Neill Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'yi de gruba eklemiştir.

Farklı coğrafyalarda yer alan bu ülkelerin ortak özellikleri yüksek ve artan nüfus oranları ile ekonomik potansiyelleridir. 1980 ve 2008 yılları arasında Pakistan en yüksek nüfus artış oranına sahip iken kişi başına düşen gelir miktarı bakımından en iyi durumda olan ülke Güney Kore'dir ve yine nüfus artış oranı en düşük ülkedir. Nüfus artış oranı Batılı ekonomilere göre yüksek olan bu ekonomiler büyük bir tüketici potansiyeline sahiptir. Bu nedenle orta vadede işletmelerin pazara sunabileceği mal ve hizmetler için potansiyel bir tüketici havuzunu ifade ederken yüksek büyüme oranları bu pazar hızla büyüyerek daha fazla müşteri potansiyeli yaratacağı anlamına gelmektedir (ALOnaizi ve Gahoum 2017: 54).

Örneğin; Cairns ve Meilke (2012), Gelecek-11 ve BRICS ülkelerinin aynı zamanda iyi birer tarım ürünleri pazarı olduğunu ifade etmektedir. Kurduğu ithal talep modeline göre bu ülkelerden bazıları düşük, orta ve yüksek gelirli ülkelere daha farklı bir ithalat eğilimi göstermezken Çin, Hindistan, G. Kore, Endonezya ve Vietnam'ın artan gelir ve nüfus oranına paralel olarak tarım ürünlerine yaptığı harcama miktarı giderek artmaktadır. Labes (2015) ise diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Gelecek-11 ülkelerinin de en büyük ticaret partnerinin Avrupa Birliği olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle gerek BRICs gerekse Gelecek-11 ülkeleri ile AB arasında ekonomik bir bağ oluşmak zorunda kalmıştır. Ayrıca AB küresel ekonomik krizden sonra meydana gelen her tür zorlukla başa çıkmak ve geliştirmekte olan ekonomilerin artan önemini de kavramak zorunda kalmıştır. Gelecek-11 ülkeleri küresel ekonomide meydana gelen hızlı değişimlerin sadece Batılı ülkeleri değil yükselen yeni nesil milletleri de etkilediğinin kanıtıdır. Hatta Labes (2015) onları üçüncü dünya ülkelerinden yükselen, "mahallede ki yeni çocuklar (new kids on the bloc)" betimlemektedir. Gelecek-11 fenomeninin görüldüğünden daha fazlası olacağını, büyük resmi hayal etmemiz gerektiğini ifade etmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği ve kolayca anlaşılacağı gibi Gelecek-11 ülkeleri üzerine yapılacak her çalışma geliştirmekte olan ülke ekonomilerinin küresel ekonomiye nasıl etki ettiği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca alan yazınında bu grup üzerine yapılmış ampirik çalışma sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu nedenle bu çalışmada Gelecek-11 ülkeleri için Fisher Hipotezi'nin geçerliliği analiz edilmiştir. Çalışmanın geri kalan kısmı iki bölümden oluşmaktadır. İlk kısım Fisher Hipotezi ve bu hipotezin sınanması amaçlı yapılan ampirik çalışmalara yer verirken; ikinci kısım veri, metodoloji ve uygulama bulgularına açıklık getirmektedir. Daha sonra elde edilen sayısal veriler sonuç kısmında iktisadi olarak yorumlanmaktadır.

2. Fisher Hipotezi ve Ampirik Literatür

Irving Fisher (1930)'e göre uzun dönemde beklenen enflasyon oranında meydana gelen bir değişimle nominal faiz oranı arasında aynı yönde pozitif bir ilişki mevcuttur. Çünkü uzun dönemde ekonomi tam istihdamda dengeye gelecektir ve reel faiz oranları bu durumdan etkilenmemektedir. Modern Fisher denklemine göre nominal faiz oranı, reel faiz oranı ile beklenen enflasyonun toplamına eşittir (Fisher, 1961: 27);

$$i_t = r_t + \pi_t^e \quad \text{veya} \quad r_t = i_t - \pi_t^e \quad (1)$$

Fisher Hipotezi ampirik olarak gerek gelişen gerekse geliştirmekte olan ülkeler için pek çok kez test edilmiştir. Yukarıdaki (1) numaralı denkleme göre nominal faiz oranı ile beklenen enflasyon arasında eş-bütünleşik, uzun dönemli bir ilişki beklenmektedir.

Yapılan ilk çalışmalar Fama (1975), Nelson ve Schwert (1977) gibi değişkenlerin durağanlığını dikkate almamıştır. Sadece uzun ve kısa dönem faiz oranları arasındaki korelasyon önemsenmiştir. Daha sonra faiz oranı ve enflasyon oranı arasındaki eş-bütünleşik ilişki test edilmeye başlanmıştır. Bunlardan en bilinenleri Mishkin (1992), Evans ve Lewis (1995) ile Wallace ve Warner (1993)'tür. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Daha sonraları Vektör Hata Düzeltme Mekanizması (VEC) analizleri popülerite kazanmıştır. Örneğin; Crowder ve Hoffman (1996) ABD ekonomisi için, Weidman (1997) Almanya ve Wesso (2000) Güney Afrika'da Fisher Hipotezi'nin bu analizle geçerli olduğunu ifade etmektedir. Yapılan çalışmaların bir kısmı ise Fisher Hipotezi'ni reddetmektedir. Koustas ve Serletis (1999), 11 OECD ülkesi için yaptıkları çalışmada Japonya dışında hiçbir ülke için ele alınan dönemde eş-bütünleşik ilişkiye rastlamamışlardır. Aynı şekilde Christopoulos ve Leon-Ledesma (2007), enflasyon ve faiz oranı değişkenleri arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Hatemi-J ve Irandoust (2007), Singapur, Avustralya, Japonya ve Malezya' yı analiz ettikleri çalışmada Fisher etkisinin genel olarak reddetmişlerdir.

Berument ve Jelassi (2002), 26 ülke için nominal faiz oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. ARCH ve ARCH-LM testleri ile her ülke için farklı bir dönem analiz edilmiştir. 26 ülkeden 16'sında Fisher Hipotezinin tam (strong version) olarak geçerli olduğunu ifade etmektedirler.

Maghyereh ve Al-Zoubi (2006), geliştirmekte olan (Arjantin, Türkiye, Güney Kore, Brezilya, Malezya, Meksika gibi) altı ülke için Fisher etkisini test etmiştir. Nominal faiz oranı ve enflasyon oranı serilerinin doğrusal olmayan bir trend içerdiğini varsaymaktadır. Parametrik olmayan Bierens (200) testini her bir ülke için farklı dönemlerde uygulamışlardır. Ampirik bulgulara göre tam Fisher etkisi bu ülkelerde varlığını göstermektedir. Rasyonel beklentiler varsayımıyla tutarlı olarak beklenen enflasyon oranı ile nominal faiz oranı arasındaki ilişki birebirdir yani geliştirmekte olan ülkelerde para yanılmasının varlığını yansıtmaktadır.

Bezanic (2013), Fisher Hipotezini Hırvatistan için durağanlık testleri, Johansen İz (Yapısal Kırılmaltı), VECM tanı ve eş-bütünleme testleri ile analiz etmiştir. 1996-2012 yılların ait aylık verilerden elde edilen sonuçlar; Fisher Hipotezinin kısa dönemde kısmen, uzun dönemde tam anlamıyla kabul edildiğini belirtmektedir.

Arısoy (2013), çeyrekli veriler ile Fisher etkisinin geçerliliğini Türkiye için sorgulamıştır. Kalman Filtresine dayalı zamanla değişen parametreler yaklaşımı ile elde edilen bulgular 1987-2010 yılları arasında Fisher etkisinin zayıf forumunun geçerli olduğunu ayrıca para politikasının reel faiz oranlarını etkilemediğini çünkü enflasyon oranının nominal faiz oranındaki değişimleri kısmen elimine ettiğini ifade etmektedir.

Uçak ve diğerleri (2014), Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi yeni AB üyesi ülkelere oluşan bir grup için Fisher etkisini analiz etmişlerdir. 1991-2011 dönemine ait ve OECD veri tabanından elde edilen aylık veriler Hatemi ve Hacker (2005) bootstrap yöntemi ile test edilmiştir. İlgili dönemde seçili ülkeler için yapısal kırılmalar varlığında Fisher etkisinin varlığı görülmektedir.

Köksel ve Destek (2015), Fisher Hipotezi'ni aylık veriler ile 2002-2014 dönemi için analiz etmişlerdir. Türkiye'de enflasyon oranları ve nominal faiz oranı arasında eş-bütünleşik bir ilişki olduğunu ettikleri bu çalışmada yapısal kırılmaltı eş-bütünleşme analizinden yararlanmışlardır. VECM (Vektör Hata Düzeltme Modeli) Granger Nedensellik testinden elde edilen bulgular, kırılmalarında nominal faiz oranını etkilediğini vurgulamaktadır.

Lebe ve Özalp-Arda (2016), Türkiye için ARDL sınır testi ile Fisher Hipotezi'ni test etmişlerdir. 1970-2014 dönemine ait aylık verilerin (reeskont faiz oranı, mevduat faiz oranı ve para politikası faiz oranı gibi) analiz edildiği ampirik modele göre faiz oranı ve enflasyon oranı arasında eş-bütünleşik bir ilişki mevcuttur. Enflasyon oranı hem uzun hem de kısa dönemde faiz oranlarını pozitif yönde etkilemektedir. Öruç (2016), tam Fisher etkisini Türkiye üzerine yaptığı çalışmasında reddetmiştir. 1988-2014 dönemine ait çeyrekli veriler Engle-Granger, Johansen eş-bütünleşme testleri ile

Dinamik EKK yöntemi ve Wald Testi ile analiz edilmiştir. Faiz oranları ve enflasyon serileri birim kök içermektedir. Uzun dönemde Fisher etkisi vardır.

Uyaebo ve diğerleri (2016), Fisher Hipotezi'nin geçerliliğini Nijerya için Gregory ve Hansen eş-bütünleşme testi ile analiz etmişlerdir. 1970-2014 yılları arasında (2005 yılı kırılma yılı olarak kabul edilmiş) nominal faiz oranı ve enflasyon arasında uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Kısa dönem nominal faiz oranı para politikası davranışını iyi karakterize eden bir göstergedir. Uzun dönemde zayıf Fisher etkisi mevcut iken kısa dönemde Fisher etkisi yoktur. Caporale ve Alana (2017), Fisher Hipotezi'ni G-7 ülkeleri için test etmişlerdir. İlgili dönem standart I(1)-birinci farkı durağan ve I(0)-düzeyde durağan şeklindeki klasik iki yönlü varsayımdan daha fazlasına dayalı olan kademeli bütünleşme ve eş-bütünleşmeye dayalı Robinson (1994) ve Bloomfield (1973) yöntemleri ile test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar nominal faiz oranı ve enflasyon oranı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.

3. Fourier Yaklaşımı – Kademeli Kırılmalı Birim Kök Testi

John Taylor (1989)'e göre birim kökün iktisadi anlamı makroekonomik değişkenlerde meydana gelen şokların kalıcı etkilerinin olması ve serinin zaman içerisinde ortalamasına dönememesidir. Eğer bu dikkate alınmaz ise politika yapıcılar yanlış bir politika önerisinde ya da müdahalesinde bulunabilmektedir (Sağlam vd. 2016: 156). Bu yüzden yapısal kırılmalara (serinin rejiminde değişiklik) neden olan bu şokların sayısının ve zamanının belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu soruna yönelik ilk çözüm Becker vd. (2004) tarafından önerilmiş, ardından Enders ve Lee tarafından geliştirilmiştir.

Enders ve Lee (2004), yapısal kırılmaların tahmin edilemeyen sıklıkta ve yapısal formda olabileceğini varsayan bir birim kök testi geliştirmişlerdir. Amaçları mevcut birim kök literatüründe kabul görmüş olan "seriler düzeyde veya trendde bir en fazla iki yapısal kırılmaya tabidir" öngörüsünü (a priori) değiştirmektir. Çünkü bilinmeyen formlarda ve doğrusal olmayan deterministik terimlerin birim kökün varlığına olan etkisini kontrol etmek istemişlerdir.

Fourier yaklaşımının avantajları nelerdir (neden önemli)? Fourier fonksiyonu olarak adlandırılan bu yöntemle birlikte süreç, belirli kırılma tarihlerini veya kırılma formunu seçmek yerine (kırılma sayısı ve tarihini seçme sorunsalını elimine ediyor), modeli tahmin etmek için uygun frekans bileşeninin seçilmesine dönüştürülmüştür. Bu yüzden birim kök testinin kırılmalara izin vermesi özellikle modelin deterministik bileşeni için yumuşatılmış bir geçiş süreci tercih edilmektedir. Ayrıca bu yaklaşım yapısal kırılmaların (içsel veya dışsal şokların) yapısının bilinmediği durumlarda dahi doğru bir biçimde modellenmelerine ve bu sayede güvenilir, sapmasız sonuçlar elde edilmesine imkan sağlamaktadır. Bilinen diğer birim kök testlerinin çoğunda bu soruna bir çözüm getirilememekte ve yapısal kırılma tarihi ve sayısı dışsal olarak belirlenmekte ya da formu bilinmemektedir.

Enders ve Lee'nin geliştirdiği bu model kademeli kırılmalar için en iyi şekilde sonuç vermektedir. Geleneksel görüşün aksine (kukla değişken kullanmak gibi) yapısal kırılmaların panel veri setleri için nasıl modelleneceği konusunda ilk çalışma yine Becker vd. (2006) tarafından önerilen Fourier KPSS testidir. Daha sonra Fourier DF ve Fourier GLS birim kök testleri farklı kişiler tarafından yine panel veri analizleri için geliştirilmiştir.

$$d_i(t) \cong a_{i0} + a_{ik} \sin(2\pi kt/T) + \beta_{ik} \cos(2\pi kt/T) \quad (2)$$

Yukarıda belirtilen 2 numaralı denklem Enders ve Lee (2012) tarafından geliştirilmiş olup tek frekans bileşeni (k) kullanıldığını ifade etmektedir. Çünkü çoklu frekans kullanımını serbestlik derecesini düşürdüğü için eleştirmektedirler. a_{ik} ve β_{ik} Dicky-Fuller'in varsayımının aksine doğrusal olmayan trendi ifade etmektedir.

2 numaralı denklemden yola çıkarak tek frekanslı veri yaratma sürecini şu şekilde tanımlanabilmektedir (Karul, 2016: 13);

$$y_{it} = \mu_i + b_i t + \gamma_{1i} \sin(2\pi kt/T) + \gamma_{2i} \cos(2\pi kt/T) + e_{it} \quad (3)$$

e_{it} hata terimini ifade etmektedir. 3 numaralı denklem ile " $H_0: p_i = 1, H_1: p_i < 1$ " serinin durağan olmadığını yani birim kök içerdiğini ifade eden sıfır hipotezi ve alternatifi test edilmektedir. Fourier yaklaşımı LM panel test istatistiğini kullanmaktadır. LM panel test istatistiği asimptotik ki-kare dağılımına sahip olup paneldeki her bir kesit için hesaplanmaktadır (Nazlıoğlu vd., 2016: 173).

Bu çalışmada Fisher Hipotezi (reel faiz oranlarının durağanlığı) sekiz "Gelecek-11" ülkesi (Bangladeş, Mısır, Endonezya, Meksika, Nijerya, Filipinler, Güney Kore, Vietnam) için 1995-2016 yıllarını kapsayan bir dönemde test edilmiştir. 1995 yılı öncesine ait dönem ile Pakistan, Türkiye, İran veri kısıtı nedeniyle çalışmaya dahil edilememiştir. Bu çalışma ampirik yönü bakımından literatüre iki farklı katkıda bulunmaktadır. İlki Fisher Hipotezi'ni daha önce kademeli kırılmaları dikkate alarak test eden ve reel faiz oranlarının durağan olduğu (Irving Fisher'a göre 1 numaralı denklemde reel faiz oranları etkilenmemektedir o halde birim kök içermemesi gerekmektedir) varsayımı ile test eden bir panel veri analizi çalışmasının bulunmamasıdır. İkincisi "Gelecek-11" ülke grubu için Fisher Hipotezi daha önce hiç test edilmemiştir.

Yapısal kırılmaların kademeli birim kök testi ile analiz edildiği bu çalışmada reel faiz oranı doğal logaritmik formu ile seçili ülkeler için Dünya Bankası, Dünya Gelişme Göstergeleri veri tabanından yıllık olarak elde edilmiştir. Frekans değerleri (single frequency) $k=1,2,3$ olarak seçilmiştir. Ayrıca uygulama kısmında Karul (2016) tarafından yazılan Gauss kodu tarafımda bu çalışmaya uyarlanmıştır.

Tablo 1. Kademeli (Yumuşak)-Kırlımlı Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	S k=1	S ve T k=1	S k=2	S ve T k=2	S k=3	S ve T k=3
Bangladeş	0.2186**	0.0920*	0.8731***	0.1412**	0.9105***	0.1694**
Mısır	0.0905	0.0223	0.6937**	0.0816	0.7249***	0.1015
Endonezya	0.0509	0.0421	0.0370	0.0376	0.1525	0.0347
Meksika	0.1574*	0.0214	0.4175*	0.0813	0.5668**	0.0923
Nijerya	0.1180	0.0392	0.7647**	0.1620	0.7233***	0.1641**
Filipinler	0.0644	0.0400	0.0666	0.0351	0.0356	0.0342
G. Kore	0.3915***	0.0969*	0.7003**	0.1765**	0.1643	0.2557*
Vietnam	0.0370	0.0214	0.3486*	0.2272*	0.3545	0.2326*
Panel İst. p değeri	3.9518 0.0000	3.7767 0.0001	7.3913 0.0000	4.7857 0.0000	8.1903 0.0000	5.1911 0.0000

S; sabit, S ve T; sabit ve trendli modele ait değerleri ifade etmektedir. * % 1, ** % 5, *** % 10 düzeylerinde anlamlılığı ifade etmektedir. Panel test istatistikleri Barlett Kernel kuralına göre elde edilmiştir, Kurozumi (2002). Olasılık (p) değerleri normal dağılıma sahiptir. Sabitli model için kritik değerler; k=1 frekansında kritik değerler, % 1 için 0.1318, % 5 için 0.1720, % 10 için 0.2699'dur. k=2 frekansında kritik değerler, % 1 için 0.3150, % 5 için 0.4152, % 10 için 0.6671'dir. k=3 frekansında kritik değerler, % 1 için 0.3393, % 5 için 0.4480, % 10 için 0.7182'dir. Sabit ve trendli model için kritik değerler; k=1 frekansında kritik değerler, % 10 için 0.0471, % 5 için 0.0546, % 1 için 0.0716'dır. k=2 frekansında kritik değerler, % 10 için 0.1034, % 5 için 0.1321, % 1 için 0.2022'dir. k=3 frekansında kritik değerler, % 10 için 0.1141, % 5 için 0.1423, % 1 için 0.2103'dir (Becker vd., 2006: 389). Tablo 1 incelendiğinde Bangladeş ve Güney Kore için tüm frekans düzeylerinde kademeli kırılmaların kalıcı etkisi olduğunu ifade edebiliriz. Çünkü LM test istatistikleri, tablo kritik değerlerinden hem sabitli hem de sabit ve trendli model için büyük ve anlamlıdır. O halde reel faiz oranlarının durağan olmadığını (birim kök vardır) ifade eden boş hipotez reddedilmektedir, Fisher Hipotezi bu ülkelerde geçerlidir. Mısır, Meksika, Nijerya ve Vietnam'da ise farklı kırılma düzeyleri ve modeller için birim kökün varlığı reddedilmiştir. O halde Endonezya ve Filipinler hariç Fisher Hipotezi seçili Gelecek-11 ülkeleri için kademeli yapısal kırılmaların varlığında dahi geçerlidir.

4. Sonuç

Irwing Fisher kurduğu denklemde reel faizi sabit kabul etmektedir. Fakat bu varsayım ile Fisher sadece enflasyon ve nominal faiz oranlarının tek haneli rakamlarda seyrettiği ülkelerde geçerli olmaktadır. Çünkü Fisher Hipotezi "beklenen enflasyon oranının nominal faiz oranına birebir yansımadır".

Dolayısıyla enflasyon oranında meydana gelecek bir değişim uygulamada yalnızca nominal faiz oranını değil reel faiz oranını da etkileyecektir. Reel faiz oranı bir risk algısıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırımcılar için bir getiri göstergesidir. O halde reel faiz oranı artarsa risk algısı da artacak demektir. Gelecek-11 ülkelerinin 2005 yılında varsayıldığı gibi geleceğin en büyük ekonomileri arasında yer alması artan nüfus oranı ve dolayısıyla artan tüketici potansiyelinin (yeni pazarlar) yanısıra bu ülkelere yapılacak yatırım miktarı ve dolayısıyla faiz ile enflasyon oranlarının istikrarına da bağlıdır.

Bu ülkeler AB gibi tek elden bir para politikası uygulamadığı ve farklı coğrafyalarda farklı yapısal konjonktürler ile karşı karşıya kaldıkları için reel faiz oranının her birinde durağan olması beklenemez. Yapılan ampirik analize göre Endonezya ve Filipinlerde reel faiz oranı birim kök içermektedir. O halde Fisher Hipotezi bu iki ülke için reddedilmiştir. Dolayısıyla beklenen enflasyon oranı birebir nominal faiz oranlarına yansımamaktadır ve reel faiz oranını da etkilemektedir. Onun dışında seçili altı Gelecek-11 ülkesinde Fisher Hipotezi kabul edilmiştir. Çalışma bulguları bu bağlamda hem Hatemi-J ve Irandoust (2007) ile Uyaebo ve diğerleri (2016) hem de Uçak ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ile benzerlik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ALOnaizi, Bader, R., ve Gadhaoum, Youssr 2017. "The Next 11: Emerging Investment Market", 1st International Conference on Advanced Research, ICAR, Manama, Bahrain. <http://www.apiar.org.au> 10.05.2018.
- Arisoy, İbrahim, 2013. "Testing for Fisher Hypothesis under Regime Shifts in Turkey: New Evidence from Time-Varying Parameters." *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(2): 496-502.
- Becker, Ralf, Enders, Walter ve Hurn, Stan, 2004. "A General Test for Time Dependence in Parameters." *Journal of Applied Econometrics*, 19: 899-906.
- Becker, Ralf, Enders, Walter ve Lee, Junsoo, 2006. "A Stationarity Test in The Presence of An Unknown Number of Smooth Breaks." *Journal of Time Series Analysis*, 27: 381-409.
- Berument, Hakan ve Jelassi, Mehdi, M. 2002. "The Fisher Hypothesis: A Multi-Country Analysis." *Applied Economics*, 34: 1645-1655.
- Bezanic, Manuel, 2013. "Testing the Fisher Effect in Croatia: An Empirical Investigation." *Economic Research-Ekonomska Istrazivanja*, 26(1): 83-102.
- Cairns, Alex ve Meilke, Karl, D. 2012. "The Next-11 and the BRICs: Are They the Future Markets for Agrifood Trade", CATPRN Working Paper, April-03.
- Caporale, Maria, G. ve Gil-Alana, Luis, 2017. "Testing the Fisher Hypothesis in the G-7 Countries Using I(d) Techniques", DIW Berlin, Discussion Papers, 1667.
- Christopoulos, Dimitris, K., Leon-Ledesma, Miguel, A. 2007. "A Long-run Nonlinear Approach to the Fisher Effect." *Journal of Money, Credit, and Banking*, 39, 543-559.
- Crowder, William, J. ve Hoffman, Dennis, L. 1996. "The Long-run Relation Between Nominal Interest Rates and Inflation: The Fisher Equation Revisited." *Journal of Money, Credit and Banking*, 28: 102-118.
- Daziano, Laurence, 2014. "The New Wave of Emerging Countries, BENIVM", Fondapol Foundation For L'Innovation Politique, December, <https://www.fondapol.org> 08.05.2018.
- Enders, Walter ve Lee, Junsoo, 2004. "Testing For a Unit Root with A Nonlinear Fourier Function", *Econometric Society, Far Eastern Meetings*, <https://www3.nd.edu/~meg/MEG2004/Lee-Junsoo.pdf> 15. 04. 2018.
- Fama, Eugene, F. 1975. "Short-term Interest Rates as Predictors of Inflation." *American Economic Review*, 65: 269-282.
- Fisher, Irving, 1930. *The Theory of Interest*, Macmillan Co., New York, USA.
- Hatemi-J, Aabdunnasser ve Irandoust, Manucheher, 2008. "The Fisher Effect: A Kalman Filter Approach to Detecting Structural Change." *Applied Economics Letters*, 15: 619-624.
- Karul, Çağın 2016. "Esnek Fourier Fonksiyonlu Yeni Bir Panel Birim Kök Testi Önerisi ve OECD Örneği, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Koustantas, Zisis ve Serletis, Apostolos, 1999. "On the Fisher Effect." *Journal of Monetary Economics*, 44: 105-130.
- Köksel, Bilge ve Destek, Mehmet, Akif, 2015. "Türkiye Ekonomisinde Fisher Hipotezinin Test Edilmesi: 2002-2014 Dönemi Üzerine Bir Ampirik Analiz." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41): 1247-1253.
- Kurozumi, Eiji, 2002. "Testing for Stationarity with A Break." *Journal of Econometrics*, 108 (1): 63-99.
- Labes, Sebastian-Andrei, 2015. "Beyond BRICS – An Emerging Markets Economic Analysis", Alexandru Ioan Cuza University, Centre For European Studies, EURINT Proceedings.
- Lebe, Fuat ve Özalp-Arda, Leyla, F. 2016. "Fisher Hipotezi'nin Alternatif Faiz Oranları ile Türkiye Ekonomisi Açısından Analizi." *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 31(1): 95-122.
- Maghyreh, Aktham ve Al-Zoubi, Haitham, 2006. "Does Fisher Effect Apply in Developing Countries: Evidence From a Nonlinear Cointegration Test Applied to Argentina, Brazil, Malaysia, Mexico, South Korea and Turkey." *Applied Econometrics and International Development*, 6(2): 31-46.
- Mishkin, Frederic, S. 1992. "Is the Fisher Effect for Real? A Reexamination of the Relationship Between Inflation and Interest Rates", *Journal of Monetary Economics*, 30: 195-215.
- Nazlıoğlu, Şaban, Görmüş, Alper, N. ve Soytaş, Uğur, 2016. "Oil Prices and Real Estate Investment Trusts (REITs): Gradual-shift Causality and Volatility Transmission Analysis." *Energy Economics*, 60: 168-175.
- Nelson, Charles, R. ve Schwert, William, G. 1977. "Short-term Interest Rates As Predictors of Inflation: On Testing the Hypothesis that the Real Rate of Interest Is Constant." *American Economic Review*, 67(3): 478-486.
- Örücü, Erhan, 2016. "Fisher Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama." *Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13: 297-311.
- Sağlam, Yağmur, Egeli, Hüseyin A. ve Egeli, Pınar, 2017. "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ar&Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi." *Sosyoekonomi Dergisi*, 25(31): 149-165.
- Weidmann, Jens, 1997. "New Hope for the Fisher Effect? A Reexamination Using Threshold Cointegration", Discussion Paper, Bonn: University of Bonn B-385: 1-25.
- Wesso, Gilbert, R. 2000. "Long-term Yield Bonds and Future Inflation in South Africa: A Vector Error Correction Analysis." *Quarterly Bulletin: South African Reserve Bank*, 72-84.
- Uçak, Harun, İlhan, Öztürk ve Aslan, Alper 2014. "An Examination of Fisher Effect for Selected New EU Member States." *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(4): 956-959.
- Uyaabo, Stephen, O. U., Yakubu, Bello A., Babatu, Omotosho, S., Karu, Suleiman, Satumari, Stephen, A., Raymond, Ogbuka, O., Balabare, Usman, F., Oluwaseun, Mimiko, D. 2016. "Testing the Fisher Hypothesis in the Presence

of Structural Breaks and Adaptive Inflationary Expectations: Evidence From Nigeria.” *CBN Journal of Applied Statistics*, 7(1b): 333-358.

The Hypothesis of Neutrality of Money: Panel Data Analysis

Paranın Yansızlığı Hipotezi: Panel Veri Analizi

Eda BOZKURT, Erzurum Atatürk University, Turkey, edabozkurt@atauni.edu.tr

Abstract: In the present study, it was examined if the hypothesis of neutrality of money applies to Turkey and the member countries of Shanghai Cooperation Organization. For this purpose, the data obtained for the period between 2000 and 2016 were examined using panel data analyses. Economic growth was used as dependent variable, whereas the annual growth rate of monetary supply as used as independent variable. Within the context of analysis, firstly the horizontal cross-sectional dependence tests were implemented. Then, according to the results of tests, the CADF unit root test was applied. Since the variables are stationary at various levels, the cointegration test was implemented. The results of Durbin-Hausmann Cointegration Test showed that there was no cointegration relationship for the groups but there was a cointegration relationship in the panel. In this case, the hypothesis of neutrality of money does not apply to the current panel. In the present study, Dumitrescu-Hurlin Panel Causality Test was applied finally, and it was revealed that there was a causality relationship between the money supply and output.

Keywords: Cointegration, Panel Data Analysis, Neutrality of Money, Shanghai Cooperation Organization, Turkey

Öz: Çalışmada paranın yansızlığı hipotezinin Türkiye ve Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye ülkelerde geçerli olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2000-2016 yılları arasında ele alınan verilere panel veri analizleri uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme ve bağımsız değişken olarak para arzındaki yıllık büyüme oranı kullanılmıştır. Analiz kapsamında ilk olarak yatay kesit bağımlılığı testlerine yer verilmiştir. Daha sonra test sonuçlarına uygun olarak CADF birim kök testi uygulanmıştır. Değişkenlerin farklı derecede durağan olmaları sebebiyle eşbütünleşme testine geçilmiştir. Durbin-Hausmann Eş-Bütünleşme Testi sonuçları grup için eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını, panelde ise eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermiştir. Bu durumda paranın yansızlığı hipotezi grup için geçerli panel için geçerli değildir. Araştırmada son olarak Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testi yapılmış ve bulgular para arzı ile çıktı arasında nedensel ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Eşbütünleşme, Panel Veri Analizi, Paranın Yansızlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Türkiye

1. Introduction

The monetary policy influences the economy through the monetary transmission mechanism. The effect of monetary policy on the macroeconomic variables is examined using the response of these variables to the change in money supply and the efficiency of monetary policy is determined. In the long-term, the responses of real indicators such as economic growth and employment to the money supply are known as the neutrality of money.

The hypothesis of neutrality of money, as an expression of quantity theory of money, reveals if the change in money supply has any effect on the macroeconomic variables. According to this hypothesis, the real variables behave independently from the changes in money supply in the long-term. The changes in the money supply affect not the real but the nominal variables. The super neutrality of money occurs when it is not possible to make effective policies money illusion environment by continuously arranging the quantity of money. However, the neutrality of money is valid in the short-term and it may not be valid in the long term because there are the sticky prices in the market (Moosa, 1997). The schools in economics have different opinions regarding the neutrality of money. The classical school of economics advocates that the money had neutrality regardless of the term, whereas the Keynesians advocate the opposite. The monetarist approach advocates that the money is non-neutral in the short-term and, since the long-term consists of the combination of short-terms, it might be non-neutral even in long-term. Finally, the new classical approach claims that, depending on the changes in real prices, the monetary indicators do not have important effect on the formation of real values such as employment, production, and income (Güney and Alacahan, 2012; Sulku, 2011).

In the studies testing the neutrality of money, the relationship between money and real variables is examined by adopting different approaches. In some of the studies, the horizontal cross-sectional data are used in testing the neutrality hypothesis (Tawadros, 2007). Two-Stage Test, Non-Linear Least-Squares Autoregressive Equation System, and Two-Variable Structural Autoregressive Equation System are some of the methods used in testing the neutrality of money. However, since these methods ignore the degree of short- and long-term relationship and cointegration between the variables, it is required to use the cointegration analyses in testing the neutrality of money (Tuğcu, 2015).

The neutrality of money has been examined in studies from both theoretical and empirical aspects. In literature, there are some national and international studies, in which the neutrality of money has been accepted, such as Barro (1977), Khatri-Chhetri et al. (1990), Smith and McAleer (1993), Moosa (1997), Serletis and Kosukas (1998), Coe and Nason (2004), Bae et al. (2005), Tawadros (2007), Cunado et al. (2009), Sulku (2011), Büyüklgaz (2016). On the other hand, the studies carried out by Mishkin (1982), Bohara (1991), Lee and Zilberfarb (1993), Evans (1996), Fung and Kasumovich (1998), Jha and Donde (2001), Aslan and Korap (2007), Rahman and Toyoda (2008), Saatçioğlu and Korap (2009), Westerlund and Costantini (2009), and Tuğcu (2015) are those, in which the neutrality of money has been rejected.

Table 1 Literature Review

<i>Author(s)/Year</i>	<i>Countr(ies)/Period</i>	<i>Method</i>	<i>Result</i>
Barro (1977)	USA (1941-1977)	Regression	Accepted
Mishkin (1982)	USA (1954-1976)	OLS	Rejected
Khatri-Chhetri et al. (1990)	Thailand (1960-1984)	McGee and Stasiak	Accepted
Bohara (1991)	USA (1959-1986)	VAR Analysis	Rejected
Lee and Zilberfarb (1993)	Korean (1964-1987)	Regression	Rejected
Smith and McAleer (1993)	USA (1946-1973)	Two-Step OLS	Accepted
Evans (1996)	27 countries (1960-1992)	Regression	Rejected
Moosa (1997)	India (1972-1990)	Seasonal Cointegration	Accepted
Fung and Kasumovich (1998)	G-6 (1954-1995)	VAR Analysis	Rejected
Serletis and Kosukas (1998)	10 countries (1914-1945)	Cointegration Test	Accepted
Jha and Donde (2001)	India (1959-1997)	VAR Analysis	Rejected
Coe and Nason (2004)	6 countries (1871-1997)	Structural VAR and OLS	Accepted
Bae et al. (2005)	6 countries (1880-2001)	ARFIMA Model	Accepted
Aslan and Korap (2007)	Turkey 1987Q1-2006Q4	Cointegration Test	Rejected
Tawadros (2007)	Egypt, Jordan and Morocco (1972:1 to 2002:4)	Seasonal Cointegration	Accepted
Rahman and Toyoda (2008)	Japan (1955:Q2–2006:Q1)	Seasonal Integration and Granger Causality	Rejected
Cunado et al. (2009)	6 countries (1880-2001)	Fisher and Seater's (1993) Reduced-Form Test	Accepted
Saatçioğlu and Korap (2009)	Turkey (1987Q1 – 2007Q2)	Cointegration Test	Rejected
Westerlund and Costantini (2009)	10 countries (1870-1986)	Panel Cointegration	Rejected
Sulku (2011)	Turkey (1987:Q1-2006:Q3)	Fisher and Seater (1993) ARIMA	Accepted
Tuğcu (2015)	Turkey (1960-2012)	Cointegration	Rejected
Büyüklgaz (2016)	12 countries (1980-2015)	Panel Cointegration	Accepted

The neutrality of money is a very important subject for the policy recommendations. For this reason, in the present study, the hypothesis of neutrality of money was examined using the panel of the period between 2000 and 2016 for Turkey and the member countries of Shanghai Cooperation Organization. In this research, following the introduction section presenting the theoretical information, the empirical analyses are presented and the study is completed with the conclusion section.

2. Empirical Analysis

In the present study, the neutrality of money was tested for the panel including the Shanghai Five (Shanghai Cooperation Organization) and Turkey. The Shanghai Five was established in 1996 by China, Kazakhstan, Kirghizia, Russia, and Tajikistan. Then, Uzbekistan has become 6th member of this organization in 2001. The reason for choosing Shanghai Cooperation Organization in the present study is the discussions regarding if Turkey could be member to this organization. In the present study, the annual data covering the period between 2000 and 2016 were included. GDP and BM (Broad Money) representing the annual growth rates of money supply are used in representing the economic growth. The relevant statistics were obtained from the database of World Bank. Since there is a time limitation on the data, it was possible to perform analysis with T (number of year)=17 years. Moreover, since there is no data of monetary supply of Uzbekistan, the number of countries was set to be 6 (N) including Turkey. Thus, the panel data analyses meeting the criterion of T>N were adopted.

3. Methods and Results

Which unit root and cointegration tests will be used in panel data analyses depends on the results of cross-sectional dependence test that was preliminarily implemented. The tests to be implemented under the cross-sectional dependence or independence vary. For instance, in cases of cross-sectional independence (i.e., there is no correlation between the

units), the first generation unit root tests are used, whereas the second generation unit root tests are used when the cross-sectional dependence is accepted. Moreover, the cross-sectional dependence (independence) indicates if the other units are affected from any unexpected shock, with which a unit faced. Thus, CD_{LM1} and CD_{LM2} tests meeting the criterion of $T > N$ were implemented. In CD_{LM1} test developed by Breusch-Pagan (1980) by using Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (Lagrange Multiplier-LM), the hypotheses tested are as follows;

H_0 =There is no cross-sectional dependence;

H_1 = There is cross-sectional dependence.

On the other hand, CD_{LM2} test is calculated using test statistics of $CD_{LM2} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T\hat{\rho}_{ij}^2 - 1)$ and, when $T \rightarrow \infty$ and $N \rightarrow \infty$, it is assumed according to the null hypothesis that there is no cross-sectional dependence (Pesaran, 2004).

In Table 2, the results of cross-sectional dependence test are presented for both variable and panel. The results indicate the presence of cross-sectional dependence at both variable level and at the panel. In other words, any unexpected event in one of the countries would affect the other countries.

Table 2. The results of cross-sectional dependence

Variables	CD_{LM1}	Probability Value	CD_{LM2}	Probability Value
GDP	27.871**	0.022	2.350***	0.009
BM	27.143**	0.028	2.217**	0.013
Panel	31.115***	0.008	2.942***	0.002

Note: *, **, and *** indicate the statistical significance at 10%, 5%, and 1% levels, respectively.

Detection of cross-sectional dependence required the implementation of second generation unit root tests. For this reason, among the second generation unit root tests, the CADF (Cross-Sectionally Augmented Dickey-Fuller) test was implemented. CADF test is the version of standard ADF unit root test, in which the primary differences of individual series and the lag levels are extended based on the horizontal averages. The main equation, in which the hypotheses of $H_0: \beta_i = 0$ (there is root) and $H_1: \beta_i < 0$ (there is no root), are expressed as follows:

$$y_{it} = (1 - \phi_i)\mu_i + \phi_i y_{i,t-1} + u_{it} \tag{1}$$

In Equation (1), $i = 1, \dots, N$; $t = 1, \dots, T$ and $u_{it} = \gamma_i f_t + \varepsilon_{it}$. f_t refers to the unobserved common effects, and ε_{it} refers to the individual specific errors. If $\phi_i = 1$, $H_0: \beta_i = 0$ (for all i s). The test equation is expressed as follows:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + \varepsilon_{it} \tag{2}$$

In Equation (2), $\alpha_i = (1 - \phi_i)\mu_i$, $\beta_i = -(1 - \phi_i)$ and $\Delta y_{it} = y_{it} - y_{i,t-1}$. Thus, the equation transforms into version of $Y_{i,t}$, which is the extended regression equation that includes the lagged primary differences, and the estimation is performed. After estimating the CADF regression, the validity of H_0 hypothesis can be tested using CIPS (Cross-Sectionally Augmented IPS) statistics for the whole of panel. In CIPS statistics expressed as $CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i$, the mean value of t statistics of lagged variables ($CADF_i$) are calculated (Pesaran, 2007).

The results of CADF and CIPS tests are presented in Table 3. According to the results of CIPS test, GDP variable is not stationary at the level, whereas BM variable is stationary at the level. Since GDP variable was not stationary at the level, no difference calculation was performed and the relevant variable became stationary.

Table 3. Unit Root Test Results

	Level				Difference			
	GDP	Lag	BM	Lag	GDP	Lag	BM	Lag
China	-1.359	2	-7.470 ^a	4	-1.802	2	-0.883	3
Russia	-2.345	2	-2.390	2	-2.805	2	-2.553	2
Kazakhstan	-0.180	4	-2.130	2	-2.397	2	-2.906	2
Kirghizstan	-1.422	4	-4.450 ^b	2	-7.926 ^a	4	-3.075	2
Tajikistan	-1.705	2	-3.610 ^b	4	-2.578	2	5.074 ^a	4
Turkey	-0.777	2	-7.000 ^a	2	-1.652	2	4.423 ^b	2
CIPS	-1.298		-4.51 ^a		-3.194 ^a		-3.152 ^a	

Note 1: Determined based on Schwarz Information Criterion, where the lag is the length of lag.

Note 1: The critical values of CADF statistics were obtained from Pesaran’s (2007) Table 1c. The critical values are 1% (-4.97), 5% (-3.99) and 10% (-3.55), and they are expressed with as a, b, and c, respectively.

Note 1: The critical values of CIPS statistics were obtained from Pesaran’s (2007) Table 2c. the critical values are 1% (-3.15), 5% (-2.88) and 10% (-2.74) and they are expressed with as a, b, and c, respectively.

Before passing to the cointegration test after the unit root tests, it was examined if the slope coefficient is homogeneous for each country. For this purpose, the Delta Test developed by Pesaran and Yamagata (2008) was utilized. For the hypotheses that $H_0: \beta_i = \beta$ (Slope coefficients are homogenous [for all β_i]) and $H_1: \beta_i \neq \beta$ (slope coefficients are not homogeneous [for minimum 1 i]), the Delta Test statistics is calculated using Equation $\hat{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\hat{S}-k}{\sqrt{2k}} \right)$. The adjusted

Delta Test statistics expressed with $\tilde{\Delta}$ is calculated using the equation $\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\hat{S}-E(\tilde{Z}_{it})}{\sqrt{\text{Var}\tilde{Z}_{it}}} \right)$. If the estimated probability

value is statistically significant, then H_0 hypothesis is rejected and it is found that the slope coefficients are heterogeneous (Pesaran and Yamagata, 2008). According to the homogeneity results presented in Table 4, it was determined that the probability values calculated are statistically significant at 1%. In other words, the slope coefficients are heterogeneous and the cointegration test to be performed for each country is reliable and valid.

Table 4. Homogeneity Test Results

Test	Test Statistics	p Values
Delta_tilde	2.927	0.002
Delta_tilde_adj	3.206	0.001

At this phase of study, the cointegration test that takes the cross-sectional dependence and heterogeneity into consideration was selected. For the purpose of study, the Durbin-Hausmann Cointegration Test developed by Westerlund (2008) was implemented. The hypotheses of test, which handles the cointegration from the panel and group dimensions, are “ H_0 : There is no cointegration and H_1 : There is cointegration.” It was determined that, for the group being analyzed, there was no cointegration relationship but the cointegration relationship exists for the panel. This indicates that the hypothesis of neutrality of money is not valid for the current panel. Since the panel shows heterogeneous characteristic, the cointegration results of the group was taken into consideration and it was decided that the hypothesis of neutrality of money is valid for the group.

Table 5. Cointegration Test Results

Test	Test Statistics	p Values
dh_g	-0.482	0.635
dh_p	2.496	0.006

Simple Granger (1969) causality test improved by Dumitrescu and Hurlin (2012) for the panel data models is based on the average individual Wald statistics of Granger causality test between the horizontal cross-sectional units. In this causality test, the heterogeneity of slope coefficients and the cross-sectional dependence are taken into consideration (Altınar and Toktaş, 2017).

Dumitrescu-Hurlin causality test is performed using the linear model below;

$$y_{i,t} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} x_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \tag{3}$$

K refers to the optimum lag length, and it is assumed that the individual effects, α_i , do not change in the course of time, that the lag length is similar for all the cross-sectional units, and that the autoregressive parameter $\gamma_i^{(k)}$ and regression coefficient slope $\beta_i^{(k)}$ may differ between the groups. In this test, the average of individual Wald statistics is calculated using Equation (4).

$$W_{N,T}^{Hnc} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N W_{i,T} \tag{4}$$

$W_{i,T}$, in harmony with $H_0: \beta_i = 0$ individual test, is the individual Wald statistics for i^{th} cross-sectional unit, and $W_{N,T}^{Hnc}$ is the average value of statistic in harmony with the null hypothesis. In determining the distribution of average of $W_{N,T}^{Hnc}$, there are the asymptotic condition, in which the T and N go to infinity, and the semi-asymptotic condition, in which T is constant. When T and N go to infinity ($T, N \rightarrow \infty$), the average test statistics of $W_{N,T}^{Hnc}$ having asymptotic distribution can be used, whereas Z_N^{Hnc} test statistics can be used under semi-asymptotic conditions, in which T is constant ($N > T$) (Dumitrescu and Hurlin, 2012). The results of Dumitrescu-Hurlin panel causality test implemented in the present study are shown in Table 6.

Table 6. Panel Causality Test Results

<i>Direction of causality</i>	$W_{N,T}^{Hnc}$	$Z_{N,T}^{Hnc}$	Z_N^{Hnc}
$GDP \rightarrow BM$	5.0161 (0.0000)	2.0161 ^c (0.0522)	0.3569 (0.3743)
$BM \rightarrow GDP$	10.5526 (0.0000)	7.5526 ^a (0.0000)	2.7786 (0.0084)

Note: a, b, and c indicate the presence of causality relationship at the statistical significance levels of 1%, 5%, and 10%.

According to the results of panel causality test, it was determined that there is bidirectional causality between growth and money supply. In this case, it can be stated that the changes in money supply play have effects on the outcome.

4. Conclusion

The Quantity Theory is based on the idea that the money (in other words, the changes in money supply) affects the nominal variables in the long-term but not the real variables. In the present study, the neutrality of money was examined for Turkey and the member countries of Shanghai Cooperation Organization. On the data obtained for the period between 2000 and 2016, the horizontal cross-sectional dependence was determined using CDLM₁ and CDLM₂ tests. Then, CADF unit root test taking the cross-sectional dependence into consideration was implemented. The results of unit root test showed that the growth was stationary at the difference, whereas the money supply was stationary at the level. For this reason, it was decided to implement the cointegration test. Before the cointegration test, the homogeneity test was applied to the slope coefficients, and it was decided that the slope coefficients were heterogeneous. And then, the Durbin-Hausmann Cointegration test yielding separate results for panel and group was implemented. The results indicated that there was no cointegration relationship for the groups. In other words, it was determined that the hypothesis of neutrality of money doesn't apply to the group. In the panel, however, the presence of cointegration relationship was shown. In other words, the hypothesis applies to the panel. Since the panel showed heterogenic characteristic, the cointegration results were taken into consideration and it was concluded that the hypothesis of neutrality of money applies to the group. Thus, it can be stated that the changes in money supply affect not the variables such as real output, real consumption expenditures, real wages, and real interest rates but the variables such as nominal prices and wages. In other words, the monetary policy is not efficient. No effect can be created on the real variables in economy by using the monetary policy. On the other hand, Dumitrescu-Hurlin panel causality test showed in the present study that there was bilateral relationship between the growth and the money supply. This suggests that, for the future studies, the relationships between output and money supply should be discussed from the aspect of real business cycle theory.

REFERENCES

- Altuner, Ali and Toktaş, Yılmaz. 2017. "The effects of Innovation on economic Growth in the Emerging Market Economics: Panel Data Analysis". *Journal of Current Researches on Business and Economics* 7(2): 478-496.
- Aslan, Özgür and Korap, Levent. 2007. "Testing Quantity Theory of Money for the Turkish Economy". *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi* 1(2):93-109.
- Bae, Sang-Kun. and Jensen, Mark J. and Murdock, Scott G. 2005. "Long-Run Neutrality in a Fractionally Integrated Model". *Journal of Macroeconomics* 27(2):257-274.
- Barro, Robert J. 1977. "Unanticipated Money Growth and Unemployment in the United States". *American Economic Review* 67(2):101-115.
- Bohara, Alok K. 1991. "Testing the Rational-Expectations Hypothesis: Further Evidence". *Journal of Business & Economic Statistics* 9(3):337-340.
- Büyüklğaz, Utku. 2016. "Paranın Yansızlığı Hipotezinin Orta Doğu Ülkeleri için Test Edilmesi". *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* 1(1-2):6-12.
- Cuñado, Juncal and Gil-Alana, Luis A. and Pérez De Gracia, Fernando. 2009. "New Evidence on Long-Run Monetary Neutrality". *Journal of Applied Economics* 12:229-248.
- Dumitrescu, Elena-Ivona and Hurlin, Christophe 2012. "Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels". *Economic Modelling* 29(4):1450-1460.
- Evans, Paul. 1996. "Growth and the Neutrality of Money". *Empirical Economics* 21(1):187-202.
- Güney, Selami and Alacahan Dilbaz, Nur. 2012. "Parasal Aktarım Mekanizmaları ve Türkiye Deęerlendirmesi". *Akademik Bakış Dergisi* 33(Kasım-Aralık):1-13.
- Jha, Raghendra and Donde, Kshitija 2001. "The Real Effects of Anticipated and Unanticipated Money: A Test of the Barro Proposition in the Indian Context". *Indian Economic Journal*, 49(1):21-30.
- Khatri-Chettri, Janardan, Ampon, Kittiampon and Myles, S. Wallace. 1990. "Anticipated and Unanticipated Money in Thailand". *The American Economist* 34:83-87.
- Lee, Junsoo and Strazicich, Mark C. 2003. "Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks". *The Review of Economics and Statistics* 85(2):1082-1089.
- Mishkin, F. S. 1982. Does anticipated monetary policy matter? An econometric investigation. *Journal of Political Economy*, 90(1):22-51.
- Moosa, Imad A. 1997. Testing the Long-Run Neutrality of Money in a Developing Economy: The Case of India". *Journal of Development Economics* 53(1):139-155.
- Pesaran, M. Hashem. 2004. *General diagnostic tests for cross section dependence in panels*. (Working Paper No:0435), University of Cambridge, Cambridge.
- Pesaran, M. Hashem. (2007). "A Simple Panel Unit Root in the Presence of Cross-Section Dependence". *Journal of Applied Econometrics* 22:265-312.
- Pesaran, M. H. and Yamagata, T. 2008. "Testing Slope Homogeneity in Large Panels". *Journal of Econometrics*, 142(1):50-93.
- Rahman, Jahanur and Toyoda, Toshihisa 2008. "An Empirical Study on Long-Run Neutrality of Money in the Japanese Economy". *Japanese Economy* 35(3):87-117.
- Saatçioğlu, Cem and Korap, Levent. 2009. *The Search for Co-Integration between Money, Prices and Income: Low Frequency Evidence from the Turkish Economy*. MPRA Paper No. 19557.
- Serletis, Apostolos and Koustas, Zisimos. 1998. "International Evidence on the Neutrality of Money". *Journal of Money, Credit, and Banking* 30(1):1-25.
- Smith, Jeremy and McAleer, Michael. 1993. "On the Robustness of Barro's New Classical Unemployment Model". *Applied Economics* 25(3):349-360.
- Sulku, Seher Nur. 2011. "Testing the Long Run Neutrality of Money in a Developing Country: Evidence from Turkey". *Journal of Applied Economics and Business Research* 1(2):65-74.
- Tawadros, George B. 2007. "Testing the Hypothesis of Long-Run Money Neutrality in the Middle East". *Journal of Economic Studies* 34(1):13-28.
- Tuğcu, Can Tansel. 2015. "Paranın Yansızlığı Hipotezinin Testi: Türkiye Ekonomisi için Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi". *İktisat Politikaları Araştırmaları Dergisi* 2(1):17-31.
- Westerlund, Joakim. 2007. "Testing for Error Correction in Panel Data". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 69(6):709-748.
- Westerlund, Joakim and Costantini, Mauro. 2009. "Panel Cointegration and the Neutrality of Money". *Empirical Economics* 36(1):1-26.

Turist Rehberlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi¹

Determination of the Relationship Between Tourist Guides' Coping Styles With Stress and Humor Styles

Şeyma DUMANLI, Türkiye, dumanliseyma@gmail.com
Özlem KÖROĞLU, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye, ozlemkoroglu_98@yahoo.com

Öz: Turizm olgusunun en önemli yapı taşlarından biri olan turist rehberleri, ülkenin turizm imajının ve ekonomisinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Turist rehberliği mesleğinin farklı kültürlerle tanışma, farklı yerleri gezip görebilme imkânı gibi olumlu özellikleri barındırmasının yanı sıra, düzensiz ve uzun çalışma saatleri, sürekli bir iş olmaması, mesleğe karşı tehditlerin var olması gibi olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Mesleğin olumsuz özellikleri, turist rehberlerinin stres yaşamalarına neden olmaktadır. Bu noktada, turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi, ayrıca rehberlerin mesleklerini icra ederken en önemli niteliklerinden bir olması gereken mizah tarzlarının belirlenmesi, memnuniyet düzeyi yüksek ve başarılı bir turun gerçekleşmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacını turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, 372 turist rehberinden anket tekniğiyle toplanmış ve istatistiksel analizler ile değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda stresle başa çıkabilen turist rehberlerinin, başa çıkamayan turist rehberlerine göre mizah tarzlarını daha fazla kullandıkları görülmektedir. Stresle başa çıkma tarzlarını en çok etkileyen faktörün boyun eğici yaklaşım olduğu, mizah tarzlarını en çok etkileyen faktörün ise kendini geliştireci mizah faktörü olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Stres, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Mizah, Mizah Tarzları, Turist Rehberleri.

Abstract: Tourist guides who are the one of the important milestones of tourism concept, play a crucial role to improve tourism image and economy of a country. In addition to having positive features such as meeting different cultures, visiting different places and seeing them, the tourism guidance profession also has negative features such as irregular and long working hours, lack of continuous work and the presence of threats to the profession. These reasons lead to an inevitable stress and pressure on tourist guides. At this point, it is important to determine the way tourist guides deal with stress, as well as to determine the way of humor that should be one of the most important qualities of the guides while carrying out their profession, to realize a high level of satisfaction and a successful tour. The purpose of this study is to determine the relationship between the stress coping styles and humor styles of tourist guides. The data collected from 372 tourist guides and evaluated with statistical analysis. As a result of the research, it was found that there was a moderately significant relationship between participants' styles of coping with stress and humor styles, and a low level of relationship between humor styles and styles of coping with stress. In this respect, it is observed that the tourist guides who can cope with stress use their humor more than the tourist guides who can not cope with it. It has been determined that the most influential factor of stress coping styles is submissive approach, and the factor that most influences humor styles is the self-enhancing humor factor.

Keywords: Stress, Coping Styles with Stress, Humor, Humor Styles, Tourist Guides.

1. Giriş

Teknolojinin her geçen gün gelişmesi, bireylerin gelir düzeylerinin artması ve boş zaman aktivitelerine yönelme eğiliminin artması gibi birçok etken turistik faaliyetlere olan talep artışını da beraberinde getirmektedir. Turizme olan talebin artması, turizmi gelir sağlayıcı önemli bir sektör konumuna getirmiştir (Aslan ve Çokal, 2016: 54; Çelik ve Atik, 2016: 510). Turizmin sosyo-ekonomik etkisinin yanı sıra sosyo-kültürel bir faaliyet olması ve beşeri ilişkilere dayalı olması turizmi diğer sektörlerden ayırıcı bir özellik olarak görülmektedir. Bu bağlamda, turistik faaliyetin şüphesiz en önemli olgusu turistlerdir. Tur süresi boyunca da turistlerin en fazla zaman geçirdikleri ve gerçekleştirdikleri turistik faaliyetlerin memnuniyetine en fazla etkisi olan kişinin ise turist rehberi olduğu düşünülmektedir. Turistlerin turistik faaliyetin devamlılığını sürdürmesinin turdan duydukları memnuniyet düzeyi ile doğru orantılı olduğu bilinmekte ve turistlerin turlardan mutlu ayrılmaları önem teşkil etmektedir. Bu noktada, bir turun gerçekleşmesi için olmazsa olmaz olan turist rehberlerine önemli bir rol düşmektedir. Rehberlik mesleğinin özellikleri ve rehberin sahip olması gereken nitelikler göz önünde bulundurulduğunda kolay bir meslek olmadığı görülmektedir. Sürekli insanlarla iç içe olmak, sürekli seyahat etmek, birçok vasfa sahip olmak ve düzensiz çalışma saatlerine ayak uydurmak gibi birçok etken strese neden olabilmektedir. Turun sağlıklı bir şekilde sonuçlanması için de rehberlerin özellikle günümüz şartlarında

¹ Bu makale, Şeyma Dumanlı tarafından hazırlanan "Turist Rehberlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu tez çalışması, Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından BAP 2017/013 numaralı proje ile desteklenmiştir.

kaçınılmaz olan ve çağın hastalığı olarak nitelendirilen strese karşı başa çıkma stratejileri geliştirebilmeleri önem taşımaktadır. Ayrıca turist rehberlerinin anlatımlarında sıradan düz bir anlatımdan kaçınarak, turistlere bilgileri ilgi çekici, zihinlerinde canlandırıcı ve mizahi bir bakış açısı ile aktarmaları duyulan memnuniyetin artması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada mizah kavramı ön plana çıkmaktadır. Mizahın, turist rehberi için sadece anlatıma renk katan, turist rehberinin kendisini ve turistleri eğlendiren yani sadece gülünç durumları içeren bir olgu olmasından ziyade, aynı zamanda stresli durumlarda bir başa çıkma stratejisi olarak da kullanıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle, turist rehberlerinin sahip oldukları mizah tarzlarının belirlenmesi, stresle başa çıkmada bir strateji olarak kullanılıp kullanılmadığının ve turist rehberlerinin hangi mizah tarzına sahip olduklarının saptanması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Stresle Başa Çıkma ve Turist Rehberleri

Stres kavramını ilk kez ortaya atan ve uzun yıllar bu kavram üzerine çalışmış olan Selye (1976) stresi, vücudun herhangi bir farklı duruma karşı gösterdiği özel olmayan yaygın bir tepki şeklinde tanımlamıştır. Bununla birlikte Selye stresi bir algılama olayı olarak tanımlamaktadır. Örneğin; acılı bir darbe ve tutkulu bir öpücük aynı ölçüde stres oluşturabilmektedir. Bu doğrultuda stres, memnuniyet ya da rahatsızlık duygusu uyandırıp uyandırmadığına bakılmaksızın, tüm durum veya olaylara bedenin ayak uydurmak adına sergilediği genel bir tepki olarak tanımlanmaktadır (Selye, 1976: 137-138). Bununla birlikte stres, bireyin herhangi bir biyolojik ya da fizyolojik uyaran karşısında gerekli olan uyumu yakalayabilmek için bedensel ve ruhsal olarak harekete geçmesi şeklinde de ifade edilmektedir (Sarıkaya, 2007: 2). Bireyler hayatları boyunca güzel ve mutluluk verici olaylarla karşılaşmamaktadırlar. Her ne kadar istenirse de karşı karşıya gelinen olumsuz durumlar/olaylar neticesinde birey hissettiği zorlanma ve sıkıntıyı hafife indirmek ve sorunu hallederek eski haline dörebilmek için farklı yöntemler denemektedir. Bu doğrultuda stres ve başa çıkma kavramlarından bahsedilmektedir (Yamaç, 2009: 24).

Stresle başa çıkmak, stresin birey üzerinde oluşturduğu etkiyi sürekli olarak olumlu düzeyde tutabilmeyi öğrenmek olarak tanımlanmaktadır (Erdem, 2015: 35). Bunun yanı sıra stresle başa çıkma, bireyin psikolojik ve fizyolojik kaynaklarının zorlanarak tükenmesi durumunda gösterdiği, uyum sağlamaya yönelik davranışsal ve bilişsel çabaların tümüdür (Aldwin, 2007: 31-40). Başa çıkma bireyi stresli durumdan çıkarmaya yönelik, bilişsel yapılanma ve kişisel öğrenmeler yoluyla kullanılmaktadır. Başa çıkma diğer davranışlar gibi durum ve kişilik ilişkisi sürecinin sonucudur. Temel olarak başa çıkma, stres verici olay ya da durum ile kişi arasındaki olağanüstü karşı koyma sürecidir, rahatsızlık verici durumlara karşı belirgin bir mücadele ve değerlendirme çabasıdır (Yurtsever, 2009: 108-109). Stresle başa çıkma, beden ve ruh sağlığını iyi etme, verimli ve üretken bir yaşam sürdürmek açısından gereklidir (Schafer, 1987: 310). Demirüstü vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada da stres ile başa çıkabilen bireylerin genel sağlık durumlarının daha iyi olduğu saptanmıştır. Stresin bütününden kurtulmanın olanaksız olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle stresle başa çıkmanın amacı enerji, verimlilik ve çevikliğe doğru pozitif bir kuvvet oluşturmaktır. Bu doğrultuda minimum stres seviyesini korumanın önemli olduğu düşünülmektedir (Schafer, 1987: 310).

Stresle başa çıkmada ilk olarak stresin farkına varmak ve bu durumun kişiyi ne yönde etkilediğini bulmak gerekmektedir. Bu aşamanın sonrasında bireyden bireye değişkenlik gösteren çeşitli başa çıkma stratejileri vardır. Bu noktada, mizah stresle başa çıkmada kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Gülünç ve espi kavramlarından farklı boyutlarıyla da ele alan Freud'a göre mizah, bireyin huzursuz edici durumlarla, istenmeyen duyguların etkisine girmeden, yüzleşmesine yardımcı olan ve rahatsız edici durumlara karşı haz sağlanmasına yardım eden, sağlıklı bir başa çıkma stratejisidir (Freud, 1998: 257-258). Mizah, bireyler tarafından; kişilerarası gerilimi ve çatışmaları azaltmak veya diğer bireylerin yaşadıkları güzel duyguları arttırmak niyetiyle kullanıldığı zaman daha verimli sosyal ilişkilere olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda da mizahın stresin etkilerinin azaltmadaki bir diğer rolünün de bireyin sosyal çevre ağını zenginleştirilmesi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra mizah duygusunun başa çıkma stratejisi olarak değerlendirilmesinin, gülme veya gülmeme aralığından çok, sorun oluşturan durumların eğlenceli tarafını görebilmekle ve stresli durumlarda da mizahi bakış açısını sürdürebilmekle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Martin, 2004: 5).

Turist rehberi; kültür elçisi olarak da nitelendirilen, bölgenin tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerini en uygun şekilde tanıtan, yorumlayan ve anlatan kişidir (Aslan ve Çolak, 2016: 54). Kültürlerarası bir olay olan turizm faaliyeti, yerel halk ile turisti bir araya getirmekte ve bu şekilde farklı kültürlere sahip olan bireyler arası kültürel etkileşimi olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda, yerel halk ve turist arasında oluşan kültürel boşluğu doldurma görevi de turist rehberlerine düşmektedir (Köroğlu, 2009: 1336). Turist rehberliği mesleği insan gücüne dayanan, bire bir iletişim ve etkileşimin olduğu emek yoğun bir meslektir. Kişilerarası iletişimin etkili ve uygun olması, stres yaşantısı açısından oldukça önemlidir. Bireylerin ilişkilerinin kalitesini belirleyen faktör iletişimdir. Etkili olmayan iletişim sonucunda, kişilerarası ilişkiler, yaygın bir stres kaynağı durumuna gelebilmektedir (İşçen, 2006: 41). Bu doğrultuda kişiler arası ilişkilerin stres kaynağı olmasını önlemek için etkili iletişim kurma becerisinin gelişmesi önemli rol oynamaktadır. Bu becerilerden bazıları; insanları dikkatli dinlemek, beden dilinde iletişime duyarlı olmak, sakin konuşmak ve etkili mesaj yollamak olarak belirtilmektedir (Patel, 1989: 251). Bu bağlamda, turist rehberliği mesleğinin kişilerarası iletişime dayalı olması ve turistler ile turist rehberleri arasındaki iletişimin düzgün kurulması mesleki hayattaki stresin azaltılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Turist rehberliği mesleğinin; sosyallik ve tecrübe kazandırıcı olması, sürekli kendini yenileme zorunluluğunun olması gibi özelliklerinin yanı sıra çalışma saatlerinin belirsiz olması, fiziki efora dayanan bir meslek olması, mevsimsel bir iş olması, iş güvencesinin bulunmaması, dışsal etkenlere dayalı olması (doğal afet, politik durumlar, krizler vb.), emekliliğinin olmaması ya da geç olması gibi özellikleri bulunmaktadır (Güzel, 2007: 34-38). Ayrıca turist rehberlerinin mesleğin zorunlu kıldığı uzun süreli seyahatlere çıkması ve günlerce yaşadığı ortamdan uzak kalması aile ilişkileri üzerinde de önemli ölçüde etkide bulunmaktadır (Doğan ve diğerleri, 2010: 3432). Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda strese neden olabilecek pek çok kaynağın olduğu görülmektedir. Rehberlerin sürekli seyahat halinde olmaları ve bunun beraberinde getirdiği meslek hastalıkları, çalışma saatlerindeki düzensizlik ile hem ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklar hem de aile yaşantısında oluşabilecek olumsuz durumlar strese neden olabilmektedir. Bunların yanı sıra pek çok durumdan olumsuz etkilenen turizm sektöründe, işsiz kalma tehdidinin var olması ve rehberlik mesleğinin sürekliliğinin olmaması maddi açıdan da stres oluşturabilmektedir. Turlarda yaşanabilecek olumsuzluklar, turist gruplarıyla yaşanabilecek sorunlar gibi stres yaratıcı durumlar olabilmektedir. Rehberlerin bu stres verici durumlarla baş edebilmeleri mesleğin icra edilebilmesi, turistlerin sağlıklı ve başarılı bir tur geçirebilmesi ve rehberin fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Turist rehberi için stres kaynağı olabilecek durumlarda, içinde bulunulan durumu yok etmek mümkün olamayacağı için strese karşı direnç göstermek veya kendine stresle başa çıkma konusunda uygun bir strateji geliştirmek yapılabilecek en mantıklı şeyler arasındadır. Stresle başa çıkmada farklı yöntemler mevcuttur. İlk olarak bedensel ve zihinsel dinginliği sağlamaya yönelik olarak, gevşeme egzersizleri, sporlar, meditasyon (derin düşünme), solunum egzersizleri gibi yöntemler rehberlerin gündelik yaşamda kişisel huzura ermesini; olumsuz durum ve olayları geçici bir evre olarak değerlendirerek, mantıklı çözümler üretebilmesini sağlayacaktır. Bunların yanı sıra, sosyal destek programları, iletişimi güçlendirme, zaman yönetimi, mesleki beceriler kazanma, amaç belirleme programları, rolleri açığa kavuşturarak çatışmayı yönetme gibi uygulamalar, stresle başa çıkma stratejisi olarak kullanılabilir araçlardan bazılarıdır (Bayram ve Zengin, 2017: 201).

2.2. Mizah ve Turist Rehberleri

Mizah, karşılaşılan olayların çelişken, komik ve alışılmamış yönlerini yansıtarak bireyi mevzu bahis konular üzerinde eğlendirme, düşündürme veya güldürme sanatı olarak bilinmektedir (Yardımcı, 2010: 2). Bunun yanı sıra mizah, eleştirirken neşelendiren ve bununla birlikte düşünmeyi sağlayan, kıvrak bir zekâ gerektiren gülme durumu olarak da tanımlanmıştır (Bilge, 2008: 7). Mizah duygusu, bireylerin gülünç olan herhangi bir durumu, olayı algılayabilme, görebilme ve anlatabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte mizah duygusu bireylerin komik bulduğu durumların türleri, mizahı yaşayışları, anlatışları ve günlük hayatta verdikleri mizah tepkilerinin aralığı gibi kişisel farklılıkların yaşandığı duygu olarak da ifade edilmektedir (Erözkan, 2009: 57; Akyol, 2011: 34).

Bireylerin günlük yaşantılarında mizahla iç içe oldukları düşünülmektedir. Her birey farkında olarak ya da olmayarak bir şekilde mizahı kullanmaktadır. Bu nedenle bireylerin yaptıkları mizahın, kendi kişiliklerinin de etkisiyle ortaya çıkması, mizahın da kendi içinde çeşitlenmesine ve birbirinden ayrılan çeşitli özellikleri içinde barındıran farklı tarzlardan oluşmasına sebep olmaktadır (Özer, 2014: 32). Mizahın birey tarafından kendi kendine katkı sağlamak amacıyla kullanılması, bir savunma mekanizması veya başa çıkma stratejisi olarak kullanımını içermektedir. Bunun yanı sıra bireyin, baskı, tehdit veya sıkıntılı durumlarda kendini yeterli ve güçlü hissettiğini göstermesinin bir yolu olarak kullanımının da kara mizahla ilgili olduğu düşünülmektedir. Mizahın, bireyin diğer bireylerle ilişkisinde katkı sağlamak amacıyla kullanımı ise mizahın diğer bireyleri kendilerinin iyi hissetmesini sağlamak niyetiyle, çatışmaları azaltıcı, bireyin sosyal cazibesini arttırıcı, kişiler arası ilişkileri güçlendirici ve kişiler arası iletişimi kolaylaştırıcı bir şekilde kullanılmasını içermektedir (Karagöz, 2009: 6; Özdemir vd., 2011: 411).

Turist rehberlerinin mesleklerini başarılı bir şekilde icra edebilmeleri için bazı kişisel özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bunlar; iletişim, liderlik, sabır ve hoşgörü, mizah yeteneği, fiziki görünüş, mesleğe ait teknik ve eğitsel donanımlara sahip olmak, mesleki etik ve kararlı olmak bunların yanı sıra anadiline hâkim olmak, tarihi, aktüel olayları, ziyaret edilen ülke hakkında bilgi sahibi olmak, yöre hakkında bilgili olmak, genel kültür ve ziyaret edilen ülkenin diline vakıf olmak şeklinde belirtilmektedir (Batman vd., 2000: 24-34). Bu doğrultuda, turist rehberlerinin sosyal rolü, gruplara anlatım yaptıkları süre boyunca eğlendirici bir yorum gücüne sahip olmaları, anlatımlarında mizahı da kullanmaları turist grubunda uyumun oluşturulması sürecini oluşturulmaları ile ilişkilendirilmektedir (Güzel ve Köroğlu, 2014: 943). Bununla birlikte rehberlerin anlatımlarında mizaha yer vermeleri ya da eğlendirici bir yorum kullanmaları, grup uyumunun sağlanmasında etkin bir araçtır. Mizah veya eğlendirici yorumlar, grup içindeki olumsuz havayı değiştirerek, grup üyelerinin zorlu doğa koşullarında biraz da olsa eğlenmesini sağlayarak pozitif ortamlar oluşturabilmektedir. Bunun yanı sıra mizah, bireylere, yabancı turistlerin de o gruba ait olduklarını kabul ettirmede aracı olarak kullanılmaktadır. Mizah, turist grubunun tura karşı ilgisini arttırmakta, zevkli ve neşeli bir deneyim yaşanmasına yardımcı olmaktadır (Howard vd., 2001: 34). Turist rehberliği mesleğinde yukarıda da bahsedildiği gibi mizah sahibi olmanın; gruplara yapılan anlatımların daha akılda kalıcı olması, daha eğlenceli ve güzel bir tur deneyiminin yaşanması, anlatılan şeylerin zihinde canlandırılabilmesi, rehber ve turist grubu arasındaki iletişimin güçlenmesi, tek düze sıradan bir anlatımın yerine daha eğlenceli ve akılda yer edici şekilde turun ilerlemesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu noktada rehberlerin hangi mizah tarzına sahip olduklarının da belirlenmesi oldukça önemlidir. Çünkü olumsuz mizah tarzına sahip rehberler karşılaşılan aksiliklerle olumlu mizah tarzına sahip olan rehberlere göre daha zor baş edebilmektedirler. Rehberlik mesleğinin özellikleri ve zorlukları göz önünde

bulundurulduğunda, rehberlerin olumlu mizah tarzına sahip olmaları turun gidişatı ve turistlerin memnuniyeti açısından daha verimli olabileceği düşünülmektedir. Mesleğin icrası sırasında yaşanabilecek olumsuz ve stresli durumlarla başa çıkma açısından da rehberlerin mizah anlayışının önemli olduğu varsayılmaktadır. Mizahın, stresle başa çıkmada önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin, Özdemir ve diğerleri (2011) tarafından ilkököl öğretmenlerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan çalışmada, olumlu mizah tarzlarından olan kendini geliştirici ve katılımcı mizah tarzlarını kullanan öğretmenlerin stresle sağlıklı baş etme stratejilerini daha çok kullandıkları saptanmıştır. Abel (2002) tarafından mizah ve stresle başa çıkma tarzlarının birbiriyle ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan benzer bir çalışma sonucunda da, öğrencilerin benzer yaşam olaylarıyla karşılaşmış olmalarına rağmen olayları mizah duygusu yüksek olan öğrencilerin, düşük olan öğrencilere kıyasla daha az stresli algıladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca bir olayı ya da durumu baştan şekillendirmede mizahın destekleyici bir role sahip olduğunu ve strese yönelik problem merkezli ve duygu merkezli başa çıkma tarzlarının mizahla ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca literatürde mizah tarzlarının farklı değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Overholser (1992) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin olumsuz yaşam hadiseleri ile depresyon, benlik saygısı ve yalnızlık arasındaki ilişkilerde mizah duygusunun aracı rol oynayıp oynamadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, mizah duygusunun yalnızlık ve depresyonla olumsuz yönde, benlik saygısı ile ise olumlu yönde ilişkide oldukları belirtilmiştir. Hampes (2006) tarafından utangaçlık ve mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, utangaçlık ve kendini yıkıcı mizah tarzları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki saptanırken, utangaçlık ve katılımcı mizah arasında ise olumsuz yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Utangaçlık, saldırgan mizah ve kendini geliştirici mizah tarzları arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Martin vd. (1993) tarafından yapılan çalışmada ise yüksek mizah duygusuna sahip olan öğrencilerin kendi hayatlarına yönelik daha çok kontrole sahip oldukları ve yüksek özsaygıya sahip oldukları sonucu tespit edilmiştir. Literatürde bu konu ile ilgili yer alan çalışmaların çoğunluğunun öğrenciler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Oysa yapılan literatür taraması sonucunda turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum literatüre katkı sağlaması açısından çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

3. Yöntem

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfasında bulunan 2018 yılı güncel verileri göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de 10.411 turist rehberi olduğu görülmektedir. Bu rehberlerden çalışma kartına sahip olanların sayısı 7.055 olarak belirtilmektedir (Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2018). Bu doğrultuda araştırmanın evrenini çalışma kartına sahip olan 7.055 turist rehberi oluşturmaktadır. Fakat evrenin bütününe ulaşmanın zaman, veri analizi ve maliyet unsurları göz önünde bulundurulduğunda, evreni temsil edebilecek bir örneklem üzerinde çalışmanın yürütülmesinin araştırmacılar için büyük bir avantajdır (Büyükoztürk vd., 2016: 81). Bu nedenle, çalışmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme metodu seçilmiştir. Bununla birlikte, birincil verilerin toplanması amacıyla en etkili veri toplama aracı olarak düşünülen anket yönteminden faydalanılmıştır (Altunışık vd., 2012: 80). Anket formunun hazırlanmasıyla 2018 yılı Ocak ayından itibaren yaklaşık olarak beş aylık bir zaman diliminde turist rehberlerine anket uygulanmıştır.

Evren büyüklüğü 8.000 olan araştırmalar için kabul görülebilir örneklem sayısı 367 olarak belirtilmektedir (Altunışık vd., 2012: 137). Çalışma kapsamında 376 turist rehberinden geri dönüş sağlanmıştır. Ancak bu anketlerden dört tanesi yetersiz veriye ve anlamlılığa sahip olması sebebiyle değerlendirme dışında bırakılmıştır. Araştırmanın analizleri 372 anket formu üzerinden yürütülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen bu örneklem sayısının evreni temsil etme gücünün yeterli ve yüksek olduğu düşünülmektedir (Altunışık vd., 2012: 137).

Araştırmanın anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Oluşturulan formun birinci bölümünü turist rehberlerinin demografik özelliklerini ölçmeye yönelik çoktan seçmeli, iki şıklı ve birden çok seçmeli sekiz soru oluşturmaktadır. Oluşturulan bu soru formunda katılımcıların cinsiyetleri, medeni durumları, yaşları, öğrenim durumları, mesleki rehberlik eğitimlerini nerede aldıkları, yabancı dilleri, mesleği icra etme süreleri, çalışma şekilleri ve bağlı oldukları odalar ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra bu bölümde araştırmanın amacını oluşturan stres ve mizah değişkenleri ile ilgili iki şıklı iki soruya da yer verilmiştir. Bu sorularda turist rehberlerinin meslek hayatlarının stresli olup olmadığı ve mesleki hayatta yaşadıkları stresi azaltmak için mizahı kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur.

Anket formunun ikinci bölümünde “stresle başa çıkma tarzları ölçeği” yer almaktadır. Bu ölçek Folkman ve Lazarus (1980) tarafından geliştirilen Başa Çıkma Yolları Envanterinden (Ways of Coping Inventory) yola çıkılarak bireylerin stresle başa çıkma tarzlarını ölçmek amacıyla Şahin ve Durak’ın (1995) Türkçeye uyarladığı bir ölçme aracıdır. Orijinal halinde 66 ifadeden oluşan ölçek 4’lü Likert tipi (1. %0, 2. %30, 3. %70 ve 4. %100) cevaplanması beklenen 30 maddeden oluşan bir forma dönüştürülmüştür. Bu ölçekte beş ayrı alt boyut bulunmaktadır. Bunlar; sosyal destek arama, iyimser, kendine güvenli, boyun eğici ve çaresiz yaklaşım olarak belirtilmektedir. Alt ölçeklerde yer alan madde sayıları şu şekildedir; sosyal destek arama (1*, 9*, 29, 30), iyimser yaklaşım (2, 4, 6, 12, 18), kendine güvenli yaklaşım (8, 10, 14, 16, 20, 23, 26), boyun eğici yaklaşım (5, 13, 15, 17, 21, 24) ve çaresiz yaklaşım (3, 7, 11, 19, 22, 25, 27, 28) olarak belirlenmiştir. (* ile işaretlenen maddeler ters çevrilerek puanlanmaktadır).

Anket formunun son bölümünde ise “mizah tarzları ölçeği” (Humor Styles Questionnaire) yer almaktadır. Mizah tarzları ölçeğinin orijinali, Martin ve diğerleri (2003) tarafından 60 madde olarak geliştirilmiştir. Martin ve diğerleri (2003) tarafından yapılan araştırmada ortaya konulan mizah tarzları; dört ayrı mizah tarzından oluşmaktadır. Bunlardan

iki tanesi olumlu ve sağlıklı mizah tarzları ve diğer iki tanesi de olumsuz ve sağlıksız mizah tarzları olarak mizahın günlük hayatta kullanımındaki bireysel farklılıklar açısından ele alınmaktadır. Olumlu mizah tarzları; “kendini geliştirici mizah” ve “katılımcı mizah”; olumsuz mizah tarzları ise “kendini yıkıcı mizah” ve “saldırgan mizah” olarak belirtilmektedir (Martin vd., 2003: 53-54). Ölçek Yerlikaya (2003) tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve 32 maddeye düşürülmüştür. Bu çalışmada Martin ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilen mizah tarzları ölçeğinin E. Yerlikaya (2003) tarafından Türkçe’ye çevirisi yapılan ve 32 maddeye indirgenen hali kullanılmıştır. Ölçeğin derecelendirilmesi 7’li Likert tipindedir. Katılımcılardan ölçekte yer verilen sorulara “1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Biraz Katılmıyorum, 4. Kararsızım, 5. Biraz Katılıyorum, 6. Katılıyorum, 7. Tamamıyla Katılıyorum” cevaplarından birini seçerek yanıtlamaları istenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının maddeleri şu şekildedir; katılımcı mizah: (1*, 5, 9*, 13, 17*, 21, 25*, 29*), kendini geliştirici mizah: (2, 6, 10, 14, 18, 22*, 26, 30), saldırgan mizah: (3, 7*, 11, 15*, 19, 23*, 27, 31*) ve kendini yıkıcı mizah: (4, 8, 12, 16*, 20, 24, 28, 32). (*ile işaretlenen maddeler ters yönde puanlanmaktadır).

Hipotez, araştırmayı sonuca ulaştıran önemli bir pusula olmakla birlikte araştırılan konuyla alakalı olarak ileri sürülen yanlışlığı ve doğruluğu hala denenmemiş olan bir ifade olarak belirtilmektedir (Yüksel ve Yüksel, 2004: 36). Başka bir tanıma göre ise değişkenler veya olaylar arasında var olduğu belirtilen ilişki olarak ifade edilmektedir (Karasar, 2013: 68). Yapılan literatür incelemesi sonucunda stresle başa çıkma tarzları ve mizah tarzları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Abel (2002), Yerlikaya (2007) ve Özdemir ve diğerleri (2011) tarafından yapılan araştırmaların sonuçları dikkate alınarak, bu araştırmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

H₁= "Turist rehberlerinin kendine güvenli yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

H₂= "Turist rehberlerinin çaresiz yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

H₃= "Turist rehberlerinin boyun eğici yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

H₄= "Turist rehberlerinin iyimser yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

H₅= "Turist rehberlerinin sosyal destek arama durumları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

H₆= "Turist rehberlerinin katılımcı mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir."

H₇= "Turist rehberlerinin kendini geliştirici mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir."

H₈= "Turist rehberlerinin saldırgan mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir."

H₉= "Turist rehberlerinin kendini yıkıcı mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir."

H₁₀= "Turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları, mizah tarzlarını etkilemektedir."

H₁₁= "Turist rehberlerinin mizah tarzları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir."

Araştırma kapsamında katılımcıların anket formundaki sorulara vermiş oldukları yanıtların analizinde SPSS 21.0 programından yararlanılmıştır. Araştırmada ilk olarak katılımcı turist rehberlerinin sosyo-demografik özelliklerine yönelik frekans analizi, daha sonra stresle başa çıkma tarzları ve mizah tarzları ölçeğine yönelik faktör analizi ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeklerin faktör analizi sonucunda belirlenen faktörlerinin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmada ölçekler ve faktörler arasındaki ilişki düzeylerini belirlemek amacıyla korelasyon analizi ve son olarak da hipotezlerin test edilmesi amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

4. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans analizi sonuçları incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun erkek olduğu gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan erkek turist rehberi oranının %68,5 (n=255) ve kadın turist rehberi oranının ise %31,5 (n=117) olduğu görülmektedir. Medeni duruma yönelik sonuçlara bakıldığında, evli katılımcıların %52,7 (n=196) oranla çoğunluğu oluşturduğu saptanmıştır. Katılımcıların %47,3 (n=176) oranla ise bekâr oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %42,5’inin (n=158) 26-35 yaş arası turist rehberlerinden oluştuğu görülmektedir. Turist rehberlerinin yaş değişkenlerine ilişkin oranlar incelendiğinde, 36-45 yaş %31,5 (n=117), 46-55 yaş %12,2 (n=45), 18-25 yaş %11 (n=41), 56-65 yaş %2,4 (n=9) ve 65 yaş ve üzeri ise %0,5 (n=2) oranındadır. Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında ise %56,7’sinin (n=211) lisans düzeyinde, %26,1’inin (n=97) lisansüstü düzeyinde, %14’ünün (n=52) ön lisans düzeyinde ve %3,2’sinin (n=12) lise düzeyinde eğitim derecelerine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların mesleki rehberlik eğitimlerini %43,3 (n=161) oranıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı sertifika programlarından, %35,5 (n=132) oranıyla turist/turizm rehberliği lisans programlarından ve son olarak da %21,2 (n=79) oranıyla turist/turizm rehberliği ön lisans programlarından aldıkları belirlenmiştir. Katılımcıların mesleği icra ettikleri yıla yönelik bulgulara bakıldığında, %32,3’ünün (n=120) 5-9 yıl

arası, %30,1'inin (n=112) 15 yıl ve üzeri, %16,9'unun (n=63) 10-14 yıl arası, 14,8'inin (n=55) 1-4 yıl arası ve %5,9'unun (n=22) ise 1 yıldan daha az süreyle turist rehberliği mesleğini yerine getirdikleri saptanmıştır. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin çoğunluğunun serbest çalıştığı (%76,6; n=285) görülmektedir. Katılımcıların %14'ünün (n=52) sözleşmeli çalıştığı ve %9,4'ünün (n=35) ise kadrolu olarak çalıştığı saptanmıştır. Son olarak turist rehberlerinin mesleklerini icra ettikleri dillere bakıldığında ise %72,6'sının (n=270) İngilizce, %7,8'inin (n=29) Almanca, %6,7'sinin (n=25) Fransızca, %5,1'inin (n=19) Japonca, %4'ünün (n=15) İtalyanca, %2,2'sinin (n=8) İspanyolca, %1,9'unun (n=7) Çince ve %1,1'inin (n=4) Portekizce dillerinde hizmet verdikleri görülmektedir.

Katılımcıların "meslek hayatınızın stresli olduğunu düşünüyor musunuz?" ve "mesleki hayatınızda yaşadığınız stresi azaltmak için mizahı kullanıyor musunuz?" sorularına verdikleri cevaplara yönelik frekans analizi sonuçları bulunmaktadır. Bu doğrultuda turist rehberleri mesleki hayatlarının stresli olup olmadığına %87,9 (n=327) oranıyla evet, %12,1 (n=45) oranıyla ise hayır cevabını verdikleri görülmektedir. Mesleki hayattaki stresle başa çıkmada mizahı kullanıp kullanmama durumlarına verdikleri cevaplara bakıldığında ise %83,9 (n=312) oranıyla evet, %16,1 (n=60) oranıyla ise hayır dedikleri belirlenmiştir.

Tablo 1'de Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeğine yönelik açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda faktör yükü 0,30'dan az olan "İçinde bulunduğum kötü durumu kimsenin bilmesini istemem" (Madde: 9), "Her şeyin istediğim gibi olmayacağına inanırım" (Madde: 19) ve "Sorunun gerçek nedenini anlayabilmek için başkalarına danışırım" (Madde: 29) ifadeleri analizden çıkarılmıştır. Bu maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra faktör analizi tekrar yapılmıştır. Analiz sonucunda, Kaiser-Meyer-Olkin örneklem ölçüm testi değeri 0,831 ve Bartlett değeri $p=0,000<0,05$ sonuçları faktör analizinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Analiz sonucunda ölçeğin 5 faktörle açıklandığı tespit edilmiştir. Bu faktörler orijinal ölçekte olduğu gibi adlandırılmıştır. Elde edilen faktörlere bakıldığında 7 madde ile ifade edilen "kendine güvenli yaklaşım" faktörünün tanımladığı fark %21,149 ve güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,76'dır. 8 madde ile ifade edilen "çaresiz yaklaşım" faktörünün tanımladığı fark %12,188 ve güvenilirlik katsayısı 0,76'dır. 5 madde ile ifade edilen "boyun eğici yaklaşım" faktörünün tanımladığı fark %5,784 ve güvenilirlik katsayısı 0,60'dır. 5 madde ile ifade edilen "iyimser yaklaşım" faktörünün tanımladığı fark %5,355 ve güvenilirlik katsayısı 0,71'dir. Son olarak 2 madde ile ifade edilen "sosyal destek arama" faktörünün tanımladığı fark %4,744 ve güvenilirlik katsayısı 0,70 olarak saptanmıştır. Bu doğrultuda toplam faktör farkı %49,220 ve genel güvenilirlik katsayısı ise 0,70 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte orijinalinde boyun eğici yaklaşım faktöründe yer alan "Olanlar karşısında kaderim buymuş derim" (Madde: 24) ifadesi yapılan analiz sonucunda çaresiz yaklaşım faktörü altında ortaya çıkmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde, en yüksek ortalamanın 3,23 (%80,75) ortalama ile "Kendine Güvenli Yaklaşım" faktörü olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama değere sahip olan ikinci faktörün 3,10 (%77,5) ortalama ile "Sosyal Destek Arama" faktörü olduğu ve üçüncü en yüksek ortalama değerine sahip faktörün 3,01 (%75,25) ile "İyimser Yaklaşım" faktörü olduğu görülmektedir. "Çaresiz Yaklaşım" faktörü 1,80 (%45) ortalama ile dördüncü en yüksek ortalama değere sahip olan faktör olarak ortaya çıkmaktadır. "Boyun Eğici Yaklaşım" faktörü ise 1,73 (%43,25) ortalama değeri ile son sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların stresle başa çıkma düzeylerinin 2,57 (%64,25) oranıyla ortalamın üzerinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 1. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yüğü	Öz Değeri	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha	\bar{X}	SS
KENDİNE GÜVENLİ YAKLAŞIM						
Her şeye yeniden başlayacak gücü kendimde bulurum.	0,709	5,710	%21,149	0,76	3,23	0,72
Hakkımı savunabileceğime inanırım.	0,658					
Mutlaka bir yol bulabileceğime inanır, bunun için uğraşırım.	0,652					
Olayın/olayların değerlendirmesini yaparak en iyi kararı vermeye çalışırım.	0,627					
Ne olursa olsun direnme ve mücadele etme gücünü kendimde bulurum.	0,614					
Problemi/Problemleri adım adım çözmeye çalışırım.	0,519					
Bir kişi olarak iyi yönde değiştiğimi ve olgunlaştığımı hissedirim.	0,408					
ÇARESİZ YAKLAŞIM						
"Benim suçum ne" diye düşünürüm.	0,774	3,291	%12,188	0,76	1,80	0,70
Olanlar karşısında "kaderim buymuş" derim.	0,704					
"Hep benim yüzümden oldu" diye düşünürüm.	0,675					
Sorunun benden kaynaklandığını düşünürüm.	0,670					
Bir mucize olmasını beklerim.	0,499					
"Keşke daha güçlü olsaydım" diye düşünürüm.	0,492					
Kendimi kapana sıkışmış gibi hissediyorum.	0,332					
Olayları kafama takıp, sürekli düşünmekten kendimi alamam.	0,290					
BOYUN EĞİCİ YAKLAŞIM						
Başta gelen çekilir diye düşünürüm.	0,717	1,562	%5,784	0,60	1,73	0,75
Problemin çözümü için adak adarım.	0,596					
Mücadeleden vazgeçerim.	0,582					

İş olacağına varır diye düşünürüm.	0,560					
Elimden hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanırım.	0,666					
İYİMSER YAKLAŞIM						
Olaydan/olaylardan olumlu bir şey çıkarmaya çalışırım.	0,651	1,446	%5,355	0,71	3,01	0,77
İyimser olmaya çalışırım.	0,541					
Olayları büyütmeyp üzerinde durmamaya çalışırım.	0,493					
Kendime karşı hoşgörülü olmaya çalışırım.	0,456					
Sakin kafayla düşünmeye, öfkelenmemeye çalışırım.	0,441					
SOSYAL DESTEK ARAMA						
*Kimsenin bilmesini istemem.	0,523	1,281	%4,744	0,70	3,10	0,70
Bana destek olabilecek kişilerin varlığını bilmek beni rahatlatır.	0,474					
AÇIKLANAN VARYANS						
49,220						
KAISER-MEYER-OLKIN (KMO)						
0,831						
BARTLETT TESTİ						
p<0,000						
CRONBACH'S ALPHA						
0,70						

“*”ile işaretlenen maddeler ters çevrilerek hesaplanmıştır.

Tablo 2’de Mizah Tarzları Ölçeğine yönelik açıklayıcı faktör analizi sonucunda faktör yükü 0,30’dan az olan “Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem” (Madde: 9), “Çoğunlukla kendi kendimi kötileyen ya da alaya alan espriler yapmam” (Madde: 16), “Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm” (Madde: 20), “Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim” (Madde: 22) ve “Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yapararak gizlerim” (Madde: 28) ifadeleri analizden çıkarılmış ve ölçeğe ait faktör analizi tekrarlanmıştır. Elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin örneklem ölçüm testi değeri 0,760 ve Bartlett değeri $p=0,000<0,05$ sonuçları, faktör analizinin uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Analiz sonucunda ölçeğin 4 faktör ile açıklandığı tespit edilmiş ve faktörler orijinal ölçekte olduğu gibi adlandırılmıştır. Elde edilen faktörlere bakıldığında 8 madde ile ifade edilen “katılımcı mizah” faktörünün tanımladığı fark %17,386 ve güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,75 olarak belirlenmiştir. 6 madde ile ifade edilen “kendini geliştirici mizah” faktörünün tanımladığı fark %11,843 ve güvenilirlik katsayısı 0,76’dır. 8 madde ile ifade edilen “saldırgan mizah” faktörünün tanımladığı fark %7,518 ve güvenilirlik katsayısı ise 0,65 şeklindedir. Son olarak 5 madde ile ifade edilen “kendini yıkıcı mizah” faktörünün tanımladığı fark ise %5,922 ve güvenilirlik katsayısı 0,66 olarak saptanmıştır. Bu doğrultuda toplam faktör farkı %42,669 ve genel güvenilirlik katsayısı dağılımı ise 0,75 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte orijinalinde kendini geliştirici mizah faktöründe yer alan “Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim” (Madde: 2) ifadesi yapılan analiz sonucunda katılımcı mizah faktörünün altında yer aldığı görülmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, Mizah Tarzları Ölçeği faktörleri arasında en yüksek ortalamaya sahip olan faktör, 5,32 ortalama ile “Katılımcı Mizah” faktörüdür. En yüksek ortalama değere sahip olan ikinci mizah tarzları faktörü ise 4,64 ortalama ile “Kendini Geliştirici Mizah” ve üçüncü en yüksek ortalama değere sahip olan faktörün 3,25 ile “Kendini Yıkıcı Mizah” faktörü olduğu belirlenmiştir. “Saldırgan Mizah” faktörü ise 2,48 ortalama değeri ile dördüncü sırada yer almaktadır. Rehberlerin genel mizah tarzları seviyelerinin 3,92’lik bir değer ile orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükü	Öz Değeri	Açıklanan Varyans	Cronbach’s Alpha	\bar{X}	SS
KATILIMCI MİZAH						
*Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.	0,704	4,694	%17,386	0,75	5,32	1,70
*Genellikle fikra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.	0,612					
*Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.	0,599					
*Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.	0,591					
Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.	0,573					
Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.	0,505					
İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez-doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.	0,476					
İnsanları güldürmekten hoşlanırım.	0,460					
KENDİNİ GELİŞTİRİCİ MİZAH						
Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.	0,765	3,198	%11,843	0,76	4,64	1,85
Tek başımaysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.	0,701					
Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.	0,677					
Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi	0,531					

öner.						
Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.	0,525					
Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.	0,437					
SALDIRGAN MİZAH						
*Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.	0,694	2,030	%7,518	0,65	2,48	1,7
Bazen öyle komik şeyler gelir ki akluma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.	0,580					
Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşıdakilerin bunu nasıl kaldıracığını pek önemsemem.	0,576					
Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.	0,557					
Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.	0,547					
*Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.	0,529					
*İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.	0,409					
İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.	0,281					
KENDİNİ YIKICI MİZAH						
İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.	0,698	1,599	%5,922	0,66	3,25	1,89
Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla, hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.	0,636					
Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.	0,551					
Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.	0,517					
Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gafırlarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.	0,469					
AÇIKLANAN VARYANS				42,669		
KAISER-MEYER-OLKIN (KMO)				0,760		
BARTLETT TESTİ				p<0,000		
CRONBACH'S ALPHA				0,75		

“*”ile işaretlenen maddeler ters çevrilerek hesaplanmıştır.

Tablo 3'te turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre turist rehberlerinin kendine güvenli yaklaşımları ile katılımcı mizah tarzları ($r=0,295$; $p=0,00<0,01$) ve kendini geliştirici mizah tarzları ($r=0,246$; $p=0,00<0,01$) ile düşük seviyede olumlu yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu, saldırgan mizah tarzları ($r=0,202$; $p=0,00<0,01$) ve kendini yıkıcı mizah tarzları ($r=-1,57$; $p=0,00<0,01$) ile de olumsuz yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Çaresiz yaklaşım faktörü ile saldırgan mizah ($r=0,192$; $p=0,00<0,01$) ve kendini yıkıcı mizah ($r=0,226$; $p=0,00<0,01$) arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu, katılımcı mizah ($r=0,295$; $p=0,00<0,01$) ve kendini geliştirici mizah ($r=-0,217$; $p=0,00<0,01$) arasında ise olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Turist rehberlerinin boyun eğici yaklaşımları ile kendini yıkıcı mizah tarzları arasında ($r=0,308$; $p=0,00<0,01$) orta düzeyde olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmakta; kendini geliştirici ($r=0,023$; $p=0,00<0,01$) ve saldırgan mizah ($r=0,162$; $p=0,00<0,01$) tarzları arasında ise düşük düzeyde olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların boyun eğici yaklaşımları ile katılımcı mizah tarzları ($r=0,070$; $p=0,00<0,01$) arasında düşük düzeyde olumsuz yönde ilişki bulunmaktadır. İyimser yaklaşım faktörü ile mizah tarzları ölçeği faktörleri incelendiğinde, iyimser yaklaşım ile kendini geliştirici mizah tarzları ($r=0,423$; $p=0,00<0,01$) arasında orta seviyede olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra iyimser yaklaşım ile katılımcı mizah ($r=0,267$; $p=0,00<0,01$) ve kendini yıkıcı mizah arasında ($r=0,028$; $p=0,00<0,01$) düşük seviyede olumlu yönde ilişki bulunmakta, ayrıca saldırgan mizah ($r=-0,170$; $p=0,00<0,01$) ile de olumsuz yönde düşük seviyede bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal destek arama ile katılımcı mizah ($r=0,106$; $p=0,00<0,01$), kendini geliştirici mizah ($r=0,219$; $p=0,00<0,01$) ve kendini yıkıcı mizah ($r=0,027$; $p=0,00<0,01$) tarzları arasında düşük seviyede olumlu yönde bir ilişki bulunurken, saldırgan mizah ($r=0,076$; $p=0,00<0,01$) ile düşük seviyede olumsuz yönde bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre olumlu mizah tarzlarının kullanımının stresle başa çıkmada olumsuz olan alt boyutları azalttığı, olumsuz mizah tarzlarının kullanımının ise stresle başa çıkmada olumlu olan alt boyutları azalttığı görülmektedir.

Tablo 3. Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Mizah Tarzlarına İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Mizah Tarzları	Katılımcı Mizah	Kendini Geliştirici Mizah	Saldırgan Mizah	Kendini Yıkıcı Mizah
Stresle Başa Çıkma Tarzları	Korelasyon Katsayısı	0,190**	0,086	0,264**	-0,51	0,165**
	Sig.	0,000	0,096	0,000	0,330	0,001
	N	372	372	372	372	372
Kendine Güvenli Yaklaşım	Korelasyon Katsayısı	0,146**	0,295**	0,346**	-0,202**	-1,57**
	Sig.	0,005	0,000	0,000	0,000	0,002
	N	372	372	372	372	372
Çaresiz Yaklaşım	Korelasyon Katsayısı	-0,096	-0,295**	-0,217**	0,132*	0,226**
	Sig.	0,063	0,000	0,000	0,011	0,000
	N	372	372	372	372	372
Boyun Eğici Yaklaşım	Korelasyon Katsayısı	0,154**	-0,070	0,023	0,162**	0,308**
	Sig.	0,003	0,179	0,652	0,002	0,00
	N	372	372	372	372	372
İyimser Yaklaşım	Korelasyon Katsayısı	0,245**	0,267**	0,423**	-0,170**	0,028
	Sig.	0,000	0,000	0,000	0,001	0,585
	N	372	372	372	372	372
Sosyal Destek Arama	Korelasyon Katsayısı	0,120**	0,106*	0,219**	-0,76	0,027
	Sig.	0,020	0,000	0,000	0,142	0,610
	N	372	372	372	372	372

**p<0,01, *p<0,05

Araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi amacıyla basit doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Tablo 4'te yer alan regresyon analizi sonuçları, H₁'in F değerinin (195,015) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade ettiğini göstermektedir. Kendine güvenli yaklaşım faktörü, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %34,5 (R²=0,345) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,315), kendine güvenli yaklaşım faktöründeki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,315'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Kendine güvenli yaklaşım, stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,587; t=13,965; p=0,000<0,05). Bu sonuca göre H₁ (*Turist rehberlerinin kendine güvenli yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir*) kabul edilmiştir. H₂'in F değerinin (77,910) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade ettiği görülmektedir. Çaresiz yaklaşım faktörü, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %17,4 (R²=0,174) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,239), çaresiz yaklaşım faktöründeki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,239'luk bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Çaresiz yaklaşım, stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,417; t=8,827; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₂ (*Turist rehberlerinin çaresiz yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir. H₃'in F değerinin (227,341) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade ettiği görülmektedir. Boyun eğici yaklaşım faktörü, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %38,1 (R²=0,381) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,325), boyun eğici yaklaşım faktöründeki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,325'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Boyun eğici yaklaşım, stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,617; t=15,078; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₃ (*Turist rehberlerinin boyun eğici yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir. H₄'ün F değeri (173,884) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. İyimser yaklaşım faktörü, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %32 (R²=0,320) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,265), İyimser yaklaşım faktöründeki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,265'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. İyimser yaklaşım, stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,565; t=13,186; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₄ (*Turist rehberlerinin iyimser yaklaşımları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir. H₅'in F değerinin (67,253) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade ettiği görülmektedir. Sosyal destek arama faktörü, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %15,4 (R²=0,154) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,189), sosyal destek arama faktöründeki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,189'luk bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Sosyal destek arama faktörü, stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,392; t=8,201; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₅ (*Turist rehberlerinin sosyal destek arama durumları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir.

Tablo 4. Faktörlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model (Bağımsız Değişken)		Standardize Edilmemiş Katsayılar	Standardize Edilmiş		
Katsayılar		B	Standart Hata	Beta	t Değeri
(H ₁)	Sabit	1,461	0,074		19,811
	Kendine Güvenli Yaklaşım	0,315	0,023	0,587	13,965
	R			0,587	
	R ²			0,345	
	Düzeltilmiş R ²			0,343	
	Tahmini Standart Hata			0,20173	
	F			195,015	
	Anlam Düzeyi			0,000	
<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>					
(H ₂)	Sabit	2,050	0,050		40,910
	Çaresiz Yaklaşım	0,239	0,027	0,417	8,827
	R			0,417	
	R ²			0,174	
	Düzeltilmiş R ²			0,172	
	Tahmini Standart Hata			0,22657	
	F			77,910	
	Anlam Düzeyi			0,000	
<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>					
(H ₃)	Sabit	1,918	0,039		49,642
	Boyun Eğici Yaklaşım	0,325	0,022	0,617	15,078
	R			0,617	
	R ²			0,381	
	Düzeltilmiş R ²			0,379	
	Tahmini Standart Hata			0,19620	
	F			227,341	
	Anlam Düzeyi			0,000	
<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>					
(H ₄)	Sabit	1,681	0,062		27,314
	İyimser Yaklaşım	0,265	0,020	0,565	13,186
	R			0,565	
	R ²			0,320	
	Düzeltilmiş R ²			0,318	
	Tahmini Standart Hata			0,20561	
	F			173,884	
	Anlam Düzeyi			0,000	
<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>					
(H ₅)	Sabit	1,892	0,073		26,060
	Sosyal Destek Arama	0,189	0,023	0,392	8,201
	R			0,392	
	R ²			0,154	
	Düzeltilmiş R ²			0,152	
	Tahmini Standart Hata			0,22932	
	F			67,253	
	Anlam Düzeyi			0,000	
<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>					

Tablo 5'te görülen regresyon analizi sonuçları, H₆'nın F değerinin (263,121) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade ettiğini belirtmektedir. Katılımcı mizah faktörü, mizah tarzlarındaki değişimi %41,6 (R²=0,416) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,407), katılımcı mizah faktöründeki bir birimlik artışın mizah tarzları üzerinde olumlu yönde 0,407'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Katılımcı mizah, mizah tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,645; t=16,221; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₆ (*Turist rehberlerinin katılımcı mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir. H₇'nin F değeri (349,477) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Kendini geliştirici mizah faktörü, mizah tarzlarındaki değişimi %48,6 (R²=0,486) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,363), kendini geliştirici mizah faktöründeki bir birimlik artışın mizah tarzları üzerinde olumlu yönde 0,363'lük bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Kendini geliştirici mizahın, mizah tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (R=0,697; t=18,694; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₇ (*Turist rehberlerinin kendini geliştirici mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir. H₈'in F değeri (73,908) p=0,000 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Saldırgan mizah faktörü, mizah tarzlarındaki değişimi %16,6 (R²=0,166) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde (B=0,288), saldırgan mizah faktöründeki bir birimlik artışın mizah tarzları üzerinde olumlu yönde 0,288'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Saldırgan mizah, mizah tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir (R=0,408; t=8,597; p=0,000<0,05). Bu sonuç doğrultusunda H₈ (*Turist rehberlerinin*

saldırgan mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir.) kabul edilmiştir. H_9 'un F değeri (271,877) $p=0,000$ düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Kendini yıkıcı mizah faktörü, mizah tarzlarındaki değişimi %42,4 ($R^2=0,424$) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde ($B=0,344$), kendini yıkıcı mizah faktöründeki bir birimlik artışın mizah tarzları üzerinde olumlu yönde 0,344'lük bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Kendini yıkıcı mizah, mizah tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir ($R=0,651$; $t=16,489$; $p=0,000<0,05$). Bu sonuç doğrultusunda H_9 (Turist rehberlerinin kendini yıkıcı mizahları, mizah tarzlarını etkilemektedir.) kabul edilmiştir.

Tablo 5. Faktörlerin Mizah Tarzları Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model (Bağımsız Değişken)		Standardize Edilmemiş Katsayılar	Standardize Edilmiş			
Katsayılar		B	Standart Hata	Beta	t Değeri	Anlam düzeyi
(H_6)	Sabit	1,781	0,136		13,090	0,000
	Katılımcı Mizah	0,407	0,025	0,645	16,221	0,000
	R			0,645		
	R^2			0,416		
	Düzeltilmiş R^2			0,414		
	Tahmini Standart Hata			0,49932		
	F			263,121		
	Anlam Düzeyi			0,000		
<i>Bağımlı Değişken: Mizah Tarzları</i>						
(H_7)	Sabit	2,265	0,093		24,292	0,000
	Kendini Geliştirici Mizah	0,363	0,019	0,697	18,694	0,000
	R			0,697		
	R^2			0,486		
	Düzeltilmiş R^2			0,484		
	Tahmini Standart Hata			0,46840		
	F			349,477		
	Anlam Düzeyi			0,000		
<i>Bağımlı Değişken: Mizah Tarzları</i>						
(H_8)	Sabit	3,234	0,089		36,468	0,000
	Saldırgan Mizah	0,288	0,033	0,408	8,597	0,000
	R			0,408		
	R^2			0,166		
	Düzeltilmiş R^2			0,164		
	Tahmini Standart Hata			0,59632		
	F			73,908		
	Anlam Düzeyi			0,000		
<i>Bağımlı Değişken: Mizah Tarzları</i>						
(H_9)	Sabit	2,830	0,073		38,988	0,000
	Kendini Yıkıcı Mizah	0,344	0,021	0,651	16,489	0,000
	R			0,651		
	R^2			0,424		
	Düzeltilmiş R^2			0,422		
	Tahmini Standart Hata			0,49591		
	F			271,877		
	Anlam Düzeyi			0,000		
<i>Bağımlı Değişken: Mizah Tarzları</i>						

Tablo 6'da stresle başa çıkma tarzlarının mizah tarzları üzerindeki etkisine ilişkin regresyon analizi sonuçları yer almaktadır. Tablo 6'ya göre H_{10} 'un F değeri (13,833) $p=0,000$ düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Stresle başa çıkma tarzları, mizah tarzlarındaki değişimi %03,6 ($R^2=0,036$) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde ($B=0,497$), stresle başa çıkma tarzlarındaki bir birimlik artışın mizah tarzları üzerinde olumlu yönde 0,497'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Stresle başa çıkma tarzları, mizah tarzları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkiye sahiptir ($R=0,190$; $t=3,719$; $p=0,000<0,05$). Bu sonuç doğrultusunda H_{10} (Turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları, mizah tarzlarını etkilemektedir.) kabul edilmiştir.

Tablo 6. Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Mizah Tarzları Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model (Bağımsız Değişken)		Standardize Edilmemiş Katsayılar	Standardize Edilmiş			
Katsayılar		B	Standart Hata	Beta	t Değeri	Anlam düzeyi
(H_{10})	Sabit	2,715	0,333		8,147	0,000
	Stresle Başa Çıkma Tarzları	0,497	0,134	0,190	3,719	0,000
	R			0,190		
	R^2			0,036		
	Düzeltilmiş R^2			0,033		

Tahmini Standart Hata	0,64129
F	13,833
Anlam Düzeyi	0,000
<i>Bağımlı Değişken: Mizah Tarzları</i>	

Tablo 7'de mizah tarzlarının stresle başa çıkma tarzlarına etkisine ilişkin regresyon analizi sonuçları verilmektedir. Tablo 7'ye göre, H_{11} 'in F değeri (13,833) $p=0,000$ düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Mizah tarzları, stresle başa çıkma tarzlarındaki değişimi %0,36 ($R^2= 0,036$) oranında açıklamaktadır. Regresyon katsayısı incelendiğinde ($B=0,072$), mizah tarzlarındaki bir birimlik artışın stresle başa çıkma tarzları üzerinde olumlu yönde 0,072'lik bir artışa sebep olacağı görülmektedir. Mizah tarzları, stresle başa çıkma tarzlarının üzerinde olumlu yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir ($R=0,190$; $t=3,719$; $p=0,000<0,05$). Bu sonuçlar doğrultusunda H_{11} (*Turist rehberlerinin mizah tarzları, stresle başa çıkma tarzlarını etkilemektedir.*) kabul edilmiştir.

Tablo 7. Mizah Tarzlarının Stresle Başa Çıkma Tarzlarına Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Model	Standardize	Standardize	Beta	t Değeri	Anlam düzeyi	
	(Bağımsız Değişken)	Edilmemiş Katsayılar	Edilmiş				
	Katsayılar	B	Standart Hata				
(H_{11})	Sabit	2,194	0,078		28,137	0,000	
	Mizah Tarzları	0,072	0,019	0,190	3,719	0,000	
	R			0,190			
	R^2			0,036			
	Düzeltilmiş R^2			0,033			
	Tahmini Standart Hata			0,24475			
	F			13,833			
	Anlam Düzeyi			0,000			
	<i>Bağımlı Değişken: Stresle Başa Çıkma Tarzları</i>						

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular arasında kullanılan ölçeklerin ortalamalarına yer verilmiştir. Stresle başa çıkma tarzları ölçeğinin genel ortalaması 2,57 (%64,25) mizah tarzları ölçeğinin genel ortalaması ise 3,92 olarak ortaya çıkmaktadır. Turist rehberlerinin stresle başa çıkma düzeylerinin ortalamasının üzerinde olması, stresin hayatın her anında olması ve bir şekilde stresle başa çıkmayı başarmak zorunda olmaları ile bağdaştırılabilir. Mizah tarzlarının orta düzeyde olması ise Türkiye'de daha çok tarihi, arkeolojik, doğal güzelliklerinin anlatımının fazla olması ve bu anlatımlar sırasında turist rehberlerinin daha çok bilgi aktarımını esas alması ve turist rehberliği eğitim programlarında mizah kullanımına yönelik herhangi bir ders içeriğinin olmaması gibi sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında stresle başa çıkma tarzları ölçeği faktörleri ve mizah tarzları ölçeği faktörlerinin birbirleri ile ilişkisinin ortaya çıkarılması adına yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, stresle başa çıkma tarzlarından olumsuz olan çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşım azaldıkça, mizah tarzlarından olumlu olan katılımcı mizah ve kendini geliştirici mizahın arttığı görülmektedir. Aynı şekilde olumsuz mizah tarzlarından saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah tarzlarındaki artış ise stresle başa çıkmada olumlu olan kendine güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşımı azalttığı görülmektedir.

Araştırma sonucunda, katılımcıların stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu, mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda stresle başa çıkabilen turist rehberlerinin, başa çıkamayan turist rehberlerine göre mizah tarzlarını daha fazla kullandıkları görülmektedir. Stresle başa çıkma tarzlarını en çok etkileyen faktörün boyun eğici yaklaşım olduğu, mizah tarzlarını en çok etkileyen faktörün ise kendini geliştirici mizah faktörü olduğu saptanmıştır.

Bir turun başarılı geçip geçmemesinde turist rehberlerine önemli roller düşmektedir. Turist rehberlerinin anlatımlarını tekdüzelikten kaçınarak, eğlenceli ve ilgi çekici hale getirmelerinde mizahın önemli bir katkısı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle düzenlenen hizmet içi seminerlerinde turist rehberlerinin anlatım becerilerinin artırılması ve anlatımları sırasında ses tonunu, jest ve mimiklerini daha etkili bir şekilde kullanabilmeleri açısından drama eğitimi gibi eğitim programlarına yer verilmelidir.

Turist rehberlerinin çalışma şartlarının zorlukları, kaçak rehberlere karşı verdikleri mücadele, işsiz kalma korkuları, herhangi bir lisans programından mezun olup bakanlığın açtığı sertifika programına katılarak yeterli donanımına sahip olamayan rehberlerin oluşturdukları tehditler, yasada belirtilen taban ücretlerini alamamaları, sektörde oluşan durgunluklar ve bunların yanı sıra kendi bireysel hayatlarındaki problemler ve aile yaşantılarındaki sorunlar gibi pek çok etkenin turist rehberlerinde strese neden olduğu düşünülmektedir. Bu strese neden olan durumların ilgili kuruluşlar tarafından rehberlerin sorunları dinlenerek tespit edilmesi önem taşımaktadır. Tespit edilen bu sorunların çözüme ulaştırılması adına adımların atılması da turist rehberlerinin ruhsal ve fiziksel sağlığı, turun başarılı geçmesi ve turdan duyulan memnuniyet düzeyinin artırılması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Turist rehberlerinin mesleklerini icra ettikleri dillere bakıldığında İngilizce dilinde talebi aşan rehber sayısını olması, ancak ender dillerden ise sürekli rehber ihtiyacı duyulması bu konudaki eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bu

doğrultuda eğitim kurumlarında nadir dillerin müfredata eklenmesi ve bu dillere hâkim rehberlerin yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Aynı zamanda eğitim kurumlarındaki diğer ders içeriklerinin de gözden geçirilmesi, rehberlerin drama, tiyatro gibi alanlara yönelik eğitimleri de almaları mesleki hizmetin sunumunda olumlu bir etki oluşturacaktır. Verilen teorik eğitimlerin yanı sıra uygulamalı olarak gezilerin yapılması, turist rehberi adayı öğrencilerin meslek hayatına atılmadan önce tecrübe elde etmelerinin sağlanması önem taşımaktadır.

Turist rehberleri turizm olgusu içinde çok büyük önem taşımaktadırlar. Tur esnasında turistlerin ülkeyi nasıl tanıyacakları, gezip gördükleri yerlere yükledikleri anlamları, duydukları memnuniyet düzeyini ve daha pek çok faktörü turist rehberleri doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle rehberlerin stresle başa çıkma durumları ve kullandıkları mizah tarzları önem taşımaktadır. Turist rehberliği mesleğinin stresli bir meslek olduğu aşikârdır. Ancak rehberlerin bu stresle başa çıkmak için kendilerine yöntemler geliştirmeleri ve stresi sağlıklı bir seviyeye indirerek meslek hayatlarında olumlu bir etki oluşturmaları önemlidir. Ayrıca turist rehberlerinin kullandıkları mizah tarzları da turun başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Olumlu mizah tarzlarından olan katılımcı mizah ile kendini geliştirici mizah tarzlarına sahip rehberlerin daha başarılı bir tur gerçekleştirecekleri ve stresle başa çıkmada mizahı olumlu bir şekilde kullanabilecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle turist rehberlerinin anlatımları zenginleştirmek ve turistleri sıkmadan keyifli zaman geçirmelerini sağlamak için kişisel gelişimlerini yerine getirmeleri, stresle başa çıkma yollarını bulmaları ve anlatımlarında olumlu mizah tarzlarından yararlanmalarının önemli olduğu bilinmelidir.

Turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi ve buna yönelik öneri ve programların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları, mizah tarzlarından farklı başka değişkenlerle ele alınarak bu konuda rehberlere yönelik stresle başa çıkma stratejileri belirlenebilir. Turizm sektörünün farklı alanlarında ve farklı değişkenlere yönelik stres ve mizahla ilgili çalışmalar yapılabilir. Bu araştırmadan hareketle, gelecekte yapılacak araştırmalarda turist rehberlerinin stresle başa çıkmada kullandıkları yöntemlere yönelik programlar oluşturulabilir. Rehberlerin mizahi anlatımlarını güçlendirmek adına çeşitli programlar ve eğitimler belirlenerek meslek kuruluşlarına öneri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abel, M. H. (2002). "Humor, Stress and Coping Strategies". *Humor: International Journal of Humor Research* 15 (4): 365-381.
- Akyol, Ü. (2011). Ergenlerde İletişim Becerilerinin Yordayıcıları Olarak Öz-Duyarlık ve Mizah Tarzları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Aldwin, C. M. (2007). *Stres, Coping, and Development: An Integrative Perspective*. New York: The Guilford Press.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (Geliştirilmiş 7. Baskı). İstanbul: Avcı Ofset.
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü [AREGEM]. Web: <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,178564/rehberlik-istatistikleri.html> adresinden 02.06.2018'de alınmıştır.
- Aslan, Z. ve Çokal, Z. (2016). "Profesyonel Turist Rehberlerinin Kültürel Değerlere Katkısına İlişkin Turist Algıları". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4 (1): 53-69.
- Batman, O., Yıldırım, R. ve Demirtaş, N. (2000). *Turizm Rehberliği*. Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Bayram, G. E. ve Zengin, B. (2017). Turist Rehberlerinin Verimliliğinin Etkileyen Psikolojik Faktörler. Güzel, F., Özlem, Altıntaş, Volkan., ve Şahin, İlker. (Ed.), *Turist Rehberliği Araştırmaları Öngörüler ve Uygulamalar* (ss. 197-216). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bilge, E. (2008). "Cem Yılmaz Anlatıları: Üstünlük Kuramı Bağlamında". *Türkbilgi* 16: 16-23.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (21.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, M. ve Atik, S. F. (2016). "Duygusal Emek Gösteriminin Çalışanlar Açısından Sonuçları: Seyahat Acentalarına Yönelik Bir Araştırma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4 (36): 507-521.
- Demirüstü, C., Binboğa, D., Öner, S. ve Özdamar, K. (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Genel Sağlık Anketi Skorları ve Stresle Baş Etme Yöntemleri Arasındaki İlişki". *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi* 29 (1): 6- 70.
- Doğan, H., Üngüren, E. ve Kesgin, D. D. (2010). "Meslek ve Aile Yaşamı İlişkisi: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma", *Journal of Yasar University* 20 (5): 3430-3442.
- Erdem, Ç. (2015). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne Müracaat Eden Eğitim Düzeyi ve Gelir Seviyesi Düşük Bireylerde Bağlanma Stilllerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erözkan, A. (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Mizah Tarzları". *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 26: 56-66.
- Freud, S. (1998). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*. 3. Basım. (Çev. Emre Kapkın). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1980). "An Analysis of Coping in a Middle-Aged Community Sample". *Journal of Health and Social Behavior* 21 (3): 219-239.
- Güzel, F. Ö. (2007). Türkiye İmajının Geliştirilmesinde Profesyonel Turist Rehberlerinin Rolü (Alman Turistler Üzerine Bir Araştırma). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Güzel, F. Ö. ve Köroğlu, Ö. (2014). "Turist Rehberlerinin Liderlik ve Aracılık Rollerinin Tur Deneyimine Etkisi: Doğa Turları Üzerine Bir Araştırma". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (4): 939-960.
- Hampes, W. P. (2006). "Humor and Shyness: The Relation Between Humor Styles and Shyness". *Humor: International Journal of Humor Research* 19 (2): 179-187.
- Howard, J., Thwaites, R. ve Smith, B. (2001). "Investigating the Roles of the Indigenous Tour Guide". *The Journal of Tourism Studies* 12 (2): 32-39.
- İşçen, P. (2006). Onkologların Çatışma Eğilimlerinin, Empatik Becerilerinin, İş Doyumlarının ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karagöz, O. (2009). İlköğretim Türkçe Öğretmenlerinin Mizah Tarzları ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (25.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. (2009). İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Uygulamaları Kapsamında Turist Rehberliği Eğitim Programları. 10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı (21-24 Ekim 2009/Mersin), 1335-1345.
- Martin, R. A. (2004). "Sense of Humor and Physical Health: Theoretical Issues, Recent Findings, and Future Directions". *Humor: International Journal of Humor Research* 17 (1/2): 1-19.
- Martin, R. A., Kuiper, N. A., Olinger, J. L. ve Dance, K. A. (1993). "Humor, Coping With Stress, Self Concept, Psychological Well-Being". *International Journal of Humor Research* 6 (1): 89-104.
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J. ve Weir, K. (2003). "Individual Differences of Uses of Humor and Their Relation to Psychological Well-Being: Development of the Humor Styles Questionnaire". *Journal of Research in Personality* 37 (1): 48-75.
- Overholser, J. C. (1992). "Sense of Humour When Coping with Life Stress". *Personality and Individual Differences* 13: 799-804.

- Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z. ve Receptoğlu, E. (2011). "İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Kullandıkları Mizah Tarzları Arasındaki İlişki". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 17 (3): 405-428.
- Özer, G. (2014). Orta Öğretim Kurum Yöneticilerinin Mizah Tarzlarının İncelenmesi (Kayseri İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Patel, C. (1989). *The Complete Guide to Stress Management*. London: Vermillion Press.
- Sarıkaya, P. (2007). Tükenmişlik Sendromunun Kişilik Özelliklerinden Denetim Odağı ile İlişkisi ve Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schafer, W. (1987). *Stress Management For Wellness*. New York: Mc Graw Hill.
- Selye, H. (1976). Stress without Distress. Serban, G. (Ed.), *Psychopathology of Human Adaptation* (pp. 137-146). Springer, Boston, MA.
- Şahin, N. H. ve Durak A. (1995). "Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği: Üniversite Öğrencileri İçin Uyarlanması". *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (34): 56-73.
- Yamaç, Ö. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek ile Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yardımcı, İ. (2010). "Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2): 1-41.
- Yerlikaya, E. E. (2003). Mizah Tarzları Ölçeği'nin (The Humor Styles Questionnaire) Uyarlama Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yerlikaya, N. (2007). Lise Öğrencilerinin Mizah Tarzları ile Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Yurtsever, H. (2009). Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yüksel, A. ve Yüksel. F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Yerel Halkın Turizm Algısını Belirlemeye Yönelik Alternatif Bir Ölçek Geliştirme: Karataş Destinasyonu Örneği¹

An Alternative Scale Development For Determination Of The Tourism Perception Of Local People: Sample Of Karataş Destination

Selim GÜNDÜZ, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Türkiye, sgunduz@adanabtu.edu.tr

Öz: Bir bölgede turizmin gelişmesi ve geliştikten sonra sürekliliğinin olması, o bölgede ikamet eden yerel halkın tutum ve davranışlarına bağlıdır. Bu çalışmanın amacı da, bir bölgede turizmin gelişmesi halinde karşılaşılması muhtemel olumlu ve olumsuz durumlara ilişkin yerel halkın algısını ve beklentilerini belirleyebilen, literatürde yer alan ölçeklere alternatif geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Yerel halkın turizm algısını ölçmek için, konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda yer alan soru maddelerinden, akademisyenlerden ve turizm sektörü aktivistlerinden görüşler alınarak bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu doğrultuda ölçek hazırlanmıştır. Hazırlanan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik testi Adana ili Karataş ilçesindeki yerel halka uygulanarak yapılmıştır. Çalışmanın ana külesini oluşturan Karataş ilçesinde, güven aralığının %90 ve örneklem hatasının %5 olarak kabul edilmesi durumunda çalışma 286 birimlik bir örnekleme gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi uygulanarak yerel halkın turizm algısı ölçeğinin faktörleri; "Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi", "Ekonomik Gelişim Etkisi", "Çevresel Tahrifat Etkisi", "Sosyal Tahrifat Etkisi" ve "Kültürel Tahrifat Etkisi" olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu faktörler, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslek, ikamet süresi vb. değişkenler açısından kıyaslanmıştır. Bu karşılaştırmalar da Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; Karataş ilçesindeki yerel halkın belirlenen bütün faktörlerce değerlendirilmesi neticesinde ilçelerinde turizmin gelişmesinin büyük ölçüde kendileri ve ilçeleri için olumlu sonuçlar doğuracağı algısının hâkim olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Turizm Algısı Ölçeği, Yerel Halk, Turizm Desteği, Turizm Etkileri, Karataş

Abstract: The development of tourism in a region and its continuity after it has developed depends on the attitudes and behaviors of the local people residing in that region. The aim of this study is to develop a valid and reliable scale alternative to the scales in the literature that can determine the perceptions and expectations of the local people regarding possible positive and negative situations in the case of tourism development in a region. In order to measure the perception of tourism by the local people, an item pool was formed by taking the opinions from academicians and activists of the tourism sector and questionnaires from previous survey studies on the subject. And this direction the scale is prepared. The validity and reliability analysis of the prepared scale was conducted on the local people in Karatas District of Adana. The study was conducted with a sample of 286 units in the district of Karatas, which constitutes the population of the study, where 90% of the confidence interval and 5% of the sample error are accepted. Factors of tourism perception scale of local people by applying explanatory factor analysis; "Socio-Cultural Development Impact", "Economic Development Impact", "Environmental Demolition Impact", "Social Demolition Impact" and "Cultural Demolition Impact". These factors were compared in terms of gender, age, educational status, occupation, residence time etc. variables. These comparisons were performed using the Mann-Whitney and Kruskal-Wallis tests. According to the results of the study; it has been determined that the development of tourism in the territories of the people of Karataş is determined by all factors, and that the perception of tourism is likely to have a positive effect on them and their district.

Keywords: Tourism Perception Scale, Local People, Tourism Support, Effects of Tourism, Karataş

1. Giriş

Turizm sektöründen elde edilen gelir dünya genelinde 1 trilyon 260 milyar dolar ve uluslararası ziyaretçi sayısı 1 milyar 186 milyon kişiye ulaşmıştır (Dünya Turizm Örgütü, 2015). Bu verilere bakıldığında dünya ekonomisi içerisinde turizm sektörünün gücü açık bir şekilde görülmektedir. Bu gücün farkında olan ülkeler bu pastadan daha büyük pay alabilmek için turizm alanındaki gelişmeleri yakından takip etmekte, alternatif turizm çeşitlerine yönelmekte ve turizmi ülkenin belirli bölgelerine yığmak yerine turizme elverişli olan her alana yaymaya çalışmaktadırlar. Ancak, bu yayılım gerçekleştirilip yeni turizm alanları oluşturulurken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Çünkü turizm sektörünün etkin olduğu bölgelerde zamanla olumlu ya da olumsuz büyük değişimlerin yaşandığı aşikârdır. Bu değişim ekonomi alanı başta olmak üzere çevresel, sosyal ve kültürel çevrede de büyük etkilere sebebiyet vermektedir. Özellikle gelişmişlik düzeyi düşük olan ve/veya muhafazakârlık seviyesi yüksek olan bölgelerde yaşamlarını sürdüren halklar sosyal ve kültürel anlamdaki değişimleri kolay kabullenmemektedir. Eğer bu bölgelerde ikamet eden halkların algıları tespit edilip bilinçlendirme çalışmaları yapılmaz ise içine kapanmayı tercih edip, turizmin gelişmesi yönünde istekli olmayacaklardır. Bu nedendir ki yerel halkın görüşünün ve desteğinin alınmadığı bir bölgenin turizm anlamında gelişmesi pek de mümkün görünmemektedir. Turizm sektörünün sürdürülebilirliğinin olması için bölge halkının bu sektöre güvenmesi, kendi menfaatlerine zarar vermeyeceğine inanması ve hatta gerek sosyo-kültürel gerekse de ekonomik olarak fayda sağlayacağını hissetmesi gerekmektedir. Bu söylemlerin gerçekleşmesinin de yerel halkın eğitim durumu, inanç durumu, ekonomik durumu gibi pek çok demografik değişken ve bölgenin gelişmişlik düzeyi ile ilişkili olduğu bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı bir bölgenin turizm planlaması ya da turizm yatırım planı yapılırken yerel halkın turizm algısının ölçülmesi ve onların bu husustaki tutumlarının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü yerel halka rağmen

¹ Bu çalışma 26-27 Nisan 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi'nde (USAK-2018) sözlü olarak sunulmuş ve özet metni basılmıştır.

gerçekleştirilen turizm planlamalarının ve yatırımlarının turizmin sağlıklı gelişimini ve geleceğini olumsuz etkileyeceği açıkça ortadadır. Bunun yanı sıra, yerel halkın turizmin gelişimine verdiği desteğin anlaşılması, yerel hükümetler ve turizm sektöründeki işverenler açısından önem taşımaktadır (Kervankıran ve Bulut, 2015).

Turizmin etkilerine yönelik halkın algı tespit çalışmaları 1970’li yıllara kadar uzanmaktadır (Ünlüönen ve Özekici, 2017). Eğer halk turizmden avantaj sağlayıp, turizmin etkilerini olumsuz algılamazsa turizme verdiği destek de buna bağlı olarak yüksek olmaktadır. Bu doğrultuda yerel halkın turizme yönelik tutum ve algılarını baz alan pek çok model geliştirilmiştir. Bu modellerden bazıları sadece ekonomik nedenlere dayandırılırken, bazıları ise turizmin tüm etkilerine (sosyal, kültürel, çevresel, ekonomik) ilişkin nedenlere dayandırılmaktadır. Geliştirilen modellerden biri olan Doxey’in “Tolerans Modeli”, bir bölgedeki turizm hareketliliğinin, turizme yönelik algı üzerinde olumludan olumsuza doğru bir dönüşüme neden olacağını öne sürmektedir (Butler, 1980). Daha sonraları ortaya çıkan Butler’ın “Turizm Yaşam Döngü Modeli” de Doxey’in modeli ile benzer varsayımlara sahiptir. Yerel halkın turizm algısı ve tutumunu belirlemeye yönelik geliştirilen modellerden bir diğeri ise Ap (1992) tarafından önerilen modeldir. Sosyal değişim teorisine dayandırılan bu modelde, halkın turizme yönelik tutumu ve turizm desteği algılanan değere göre değişkenlik arz etmektedir (Boğan ve Sarıışık, 2016).

Günümüzde ziyaretçilerin farklı turizm destinasyonları arayışında olmalarından yola çıkılarak, son yıllarda gastronomi turizmi ve festivallerle gündeme gelen, Kilikya koridorunda yer alan ve Akdeniz bölgesinin önemli illerinden biri olan Adana ili çalışmanın yapılacağı il olarak belirlenmiştir. Adana ilinin Akdeniz’e kıyısı bulunmasına rağmen deniz turizminin Akdeniz’e ve Ege’ye kıyısı olan diğer illere göre yeterli düzeyde geliştirilememesi hem Adana hem de çevre iller için büyük eksiklik teşkil etmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak, Adana’nın denize kıyısı bulunan iki ilçesinden biri olan Karataş ilçesi, sahip olduğu turizm envanterlerinin diğer ilçeye göre daha fazla olmasından dolayı bu çalışmanın alanı olarak belirlenmiştir. İlk etapta sadece çalışma alanında ikamet eden yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik olarak planlanan bu çalışma, literatürde yer alan mevcut ölçeklerin Karataş bölgesi için uygun sonuçlar vermemesi sebebiyle alternatif bir ölçek geliştirme çalışmasına dönüşmüştür.

Yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenen bu çalışmanın devamında, yerel halkın turizm algısı ve beklentileri ile ilgili daha önce yapılan çalışmalara değinilmiş, çalışma alanı ve bu alanının turizm zenginliklerinden bahsedilmiş, sonrasında ise araştırmada kullanılan yöntemler anlatılmıştır. Çalışmanın sonunda ise Karataş halkının, ilçelerinde turizmin gelişmesi durumunda karşılaşılabilecek etkilere karşı algı ve beklentileri tespit edilmiş ve bu hususlarda gerekli önermelerde bulunulmuştur.

2. Literatür Taraması

Karataş ilçesi, deniz turizmi ve kuş gözlemciliği başta olmak üzere pek çok farklı turizm türü için önemli potansiyele sahip olmasına rağmen ilgili literatür araştırıldığında Karataş ilçesinde yaşayan yerel halkın turizm algısı ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak turizm algısını belirlemeye yönelik olarak uluslararası yazında (Butler, 1980; Murphy, 1985; Liu ve Var, 1986, Liu vd., 1987; Perdue vd., 1990; Ap, 1992; Prentice, 1993; Getz, 1994; McCool ve Martin, 1994; Akis, 1996; Fesenmaier, 1996; Sirakaya vd., 2001; Choi ve Sirakaya, 2005) ve çeşitli turizm destinasyonlarında ikamet eden yerel halkın turizme bakışını belirlemeye yönelik olarak ulusal yazında (Eralp, 1974; Ünlüönen ve Erdoğan, 1993; Avcıkurut ve Soybalı, 2002; Çavuş ve Tanrısevdi, 2003; Ünlüönen ve Tayfun, 2003; Tayfun ve Kılıçlar, 2004; Kuvan ve Akan, 2005; Akova, 2006; Cengiz ve Kırkbir, 2007; Alaeddinoğlu, 2007; Alaeddinoğlu, 2008; Çalışkan ve Tütüncü, 2008; Gümüş ve Özüpekçe, 2009; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Doğan ve Üngüren, 2012; Bilim ve Özer, 2013; Türker ve Türker, 2014; Toprak, 2015; Ayazlar ve Ayazlar, 2016; Yılmaz ve Filiz, 2017) pek çok çalışma mevcuttur. Bu nedenle özellikle son yıllarda turizm alanında ciddi yatırımlara ve önemli organizasyonlara ev sahipliği yapan Adana ilinin, yüksek turizm potansiyeline sahip Karataş ilçesi için yerel halkın turizm algısının belirleneceği bir çalışmanın yapılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

Son dönemlerde ulusal yazın başta olmak üzere yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda artış olduğu görülmektedir. 2000 yılından itibaren bu konuda yapılan çalışmaların bir kısmına ayrıntılı bir şekilde aşağıda yer verilmiştir.

Mason ve Cheyne (2000), belirli bir bölgede turizmin gelişmesi durumunda, o bölgede ikamet eden yerel halkın turizme yönelik tepkilerini araştırmış ve kırsal turizmin geliştirilmesi açısından bu tepkileri değerlendirmişlerdir. Ayrıca turizm ile ilgili gelişmelerin yerel halk üzerinde doğurabileceği olası olumsuzluklara ve sebep olabileceği olumlu sonuçlara da çalışmalarında yer vermişlerdir.

Yoon vd. (2001), turizmin gelişmesi durumunda dört turizm etki faktörünün (sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel) toplam turizm etkisi ve turizm desteği değişkenleri üzerindeki etkilerini incelemiş ve bu etkileri belirlemeye yönelik olarak araştırma hipotezleri önermişlerdir. Dört etki faktörü ile iki endojen yapıyı ele alan dört dışsal yapıyı, yapısal eşitlik modelleme prosedürleri ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda dört turizm etkisinin toplam turizm etkisini belirlemede anlamlı etkilerinin olduğunu belirlemiş ve toplam etki ile de turizm desteği arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair kurdukları araştırma hipotezlerinin doğruluğunu göstermişlerdir. Bu doğrultuda literatüre yerel halkın algısını belirlemede kullanılabilecek bir ölçekte kazandırmışlardır.

Avcıkurut ve Soybalı (2002), Ayvalık halkının turizm sektörü hakkındaki görüşlerini tespit etmeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada Ayvalık halkının, turizmi ilçeleri için önemli bir gelir kapısı olarak gördükleri ve bundan dolayı turizmin gelişmesini destekledikleri görülmüştür. Ancak her ne kadar turizmin ekonomik etkisinin kendileri için önemli olduğunu düşünseler bile, bu gelişimin hızlı bir şekilde olmaması, kontrollü ve belirli bir plan

çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiğini hatta bazı turist gruplarına sınırlamaların getirilmesini bile savundukları tespit edilmiştir.

Çavuş ve Tanrısevdi (2003), Kuşadası'nda ikamet eden halkın turizme karşı algısını ve tutumlarını incelemişlerdir. Bu doğrultuda, bölgede ikamet eden kişilerden seçilen örneklem üzerinde yaptıkları çalışma neticesinde, yerel halkın özellikle yoğun turizm sezonunda bölgede oluşan kalabalıktan ötürü hem altyapı sorunlarından hem de fiyatlardaki artışlardan dolayı rahatsızlık duydukları sonucuna varmışlardır. Bu duyulan rahatsızlığın da Doxey'in tolerans modelinde belirtilen kızgınlık seviyesinde olduğunu belirtmişlerdir.

Tayfun ve Kılıçlar (2004), çalışmalarını ülkenin en önemli turizm bölgelerinden olan Antalya ilinin Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde gerçekleştirmişlerdir. Çalışma neticesinde, kültürel zenginlik ve ekonomik anlamda kazanımlar sağlanmasından dolayı yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik olumlu bir algısının olduğu, ancak ilçelerinde oluşan çevre ve gürültü kirliliği, kültürel dezenformasyon ve kalabalıktan ötürü de rahatsızlık duydukları tespit edilmiştir.

Kuvan ve Akan (2005) da yine ülkenin önemli turizm bölgelerinden biri olan Antalya'nın Belek beldesinde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında bölgede ikamet eden yerel halkın turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarına yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Çalışmanın uygulandığı örneklemdeki kişiler, turizmin ormanlık alanlarda verdiği tahrifat dışında sağladığı ekonomik avantajlar ve sosyo-kültürel gelişimlerine yaptığı katkılardan dolayı turizmi desteklediklerini belirtmişlerdir. Ancak katılımcıların turizme karşı olan tutumlarının bazı demografik özelliklerine göre değişiklik arz ettiği de tespit edilmiştir.

Akova (2006), Cumalıkızık destinasyonunda iki farklı tarihte yerel halkın turizm algısı ve tutumlarını belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonuçları genel yazında yer alan turizm etkilerine ilişkin halkın algılarını doğrulayıcı şekilde elde edilmiştir. Yani öncelikli olarak turizmin ekonomik etkisinin, sonrasında da diğer etkilerin halk tarafından olumlu karşılandığı görülmüştür.

Cengiz ve Kırkibir (2007) ise, Yoon vd. (2001) tarafından geliştirilen ölçeği kullanarak Bodrum'da ikamet eden yerel halk üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda da turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarının toplam turizm etkisini değişik biçimlerde belirlediği ve bu toplam etkinin de yerel halkın turizme destek vermesini biçimlendirdiği görüşüne varmışlardır.

Alaeddinoğlu (2007), Van bölgesinde yaşayan halkın turizme bakış açılarını, Çalışkan ve Tütüncü (2008) ise Kuşadası destinasyonunda yerel halkın turizm algısını incelemişlerdir. Gümüş ve Özüpekçe (2009) ise çalışmalarında, Foça'da ikamet eden yerel halkın turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarını nasıl algıladıklarını incelemişlerdir. Çalışmada ayrıca turizmin gelişiminin, kadınların çalışma hayatındaki oranlarının yükselişine ve eğitim seviyelerinde önemli düzeyde artışlara zemin hazırladığı ifadeleri yer almıştır.

Özdemir ve Kervankıran (2011) Afyonkarahisar'da yüksek bir örnek küme ile (1025 kişi) yerel halkın algısını belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Örneklemde yer alan çoğu kişi turizmin Afyonkarahisar ilinin ekonomik ve sosyo-kültürel gelişiminde çok olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bir kısım katılımcı da turizmin şehirde bazı olumsuz çevresel etkiler meydana getirdiğine dair negatif görüşler belirtmiştir.

Doğan ve Üngüren (2012), Isparta ilindeki yerel halkın turizm hakkındaki görüşlerini ve algısını araştırmışlardır. Isparta ili turizm varlıkları açısından oldukça zengin olmasına rağmen yerel halkın önemli bir kesiminin bu zenginliğin farkında olmadığı yapılan çalışma ile belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada Isparta halkında bölgede turizmin gelişmesi için gerekli sinerjinin ve yatırımın oluşmadığı kanaatinin hâkim olduğu belirtilmiştir.

Bilim ve Özer (2013), Konya ilindeki turizmin gelişim sürecini, yerel halkın turizme bakış açısını, beklentilerini ve memnuniyetlerini değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda da yerel halkın turizmin etkilerini olumlu bulduğu ve bu etkiler içerisinde de literatüre paralel olarak ekonomik etkilerini daha olumlu karşıladığı görülmüştür.

Türker ve Türker (2014), Muğla'nın Dalyan ilçesinde yaşayan yerel halkın turizmin hangi etkisini ne seviyede algıladıklarını belirlemeye ve turizmin gelişmesine verilen desteğin ne ölçüde olduğunu tespit etmeye çalışmışlardır. Bu amaç doğrultusunda da, Yoon vd. (2001) tarafından geliştirilen ve Cengiz ve Kırkibir (2007) tarafından geçerlilik ve güvenilirliği test edilen ölçeği kullanmışlardır. Çalışmanın sonunda da turizmden doğrudan fayda sağlayanların veya sağlama potansiyeli olanların turizmin gelişmesini daha çok destekledikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Toprak (2015), turizm açısından gerek kültürel gerekse tarihi zenginlikleri ile büyük önem arz eden bir destinasyon olan Mardin ilinde yaşayan halkın turist ve turizm algısını belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ayrıca yerel halk üzerindeki turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesi amacıyla da bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçek yardımıyla elde edilen verilerin analiz edilmesi neticesinde, Mardin halkının en çok turizmin ekonomik etkisini önemsendiği ve turizmin gelişmesi sonucunda meydana gelecek değişiklikler için olumlu yönde görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ayazlar ve Ayazlar (2016) ise yerel halkın turizm etkilerine yönelik tutumlarında aidiyet duygusu ve yaşam tatmininin rolü üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Didim'de gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen verilerin analizi yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara göre yerel halkın turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik tutumlarında aidiyet duygusunun önem arz ettiği tespit edilmiştir. Yerel halkın aidiyet duygusunun, turizmin olumlu etkilerini pozitif, olumsuz etkilerini ise negatif yönde etkilediği, yaşam tatmini duygusunun ise turizmin olumlu ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ile turizmin olumsuz etkilerinden etkilendiğini çalışmanın sonucunda görülmüştür.

Yılmaz ve Filiz (2017), Butler'in "Turizm Yaşam Döngü Modeli" ve Doxey'in "Tolerans Modeli" ile farklı gelişim seviyelerinde iki destinasyon olan Mazı Köyü ve Türkbükü'nde ikamet eden yerel halkın turizm algıları ve tutumları

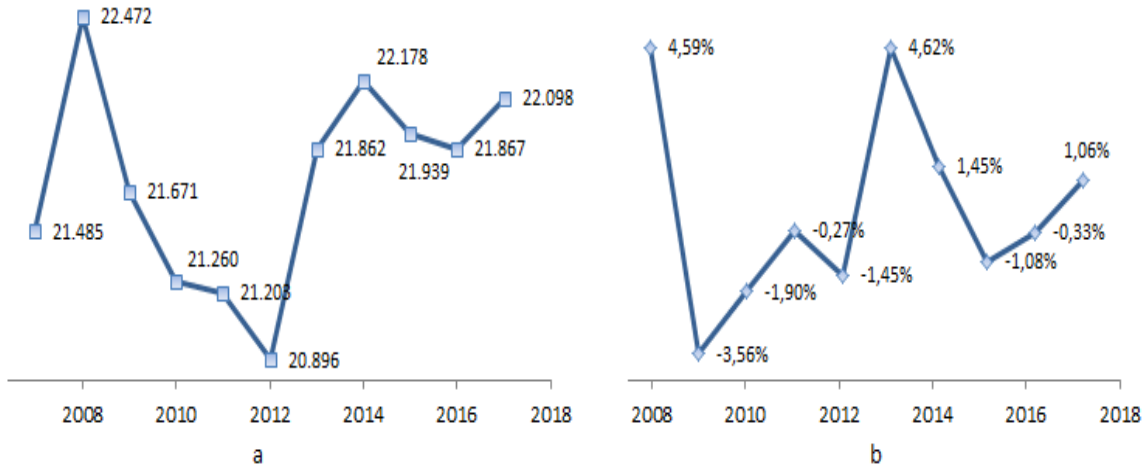
arasındaki farklılığı araştırmışlardır. Çalışma nitel araştırma tekniklerinden gömülü teori yaklaşımı ile analiz edilmiş ve iki destinasyonda ikamet eden halkların tutumları arasında ciddi farklılıklar olduğu saptanmıştır.

3. Araştırma Alanı

Çalışmanın giriş bölümünde de bahsedildiği gibi günümüzde farklı turizm çeşitlerine ve yeni turizm destinasyonlarına olan ilgi artmaktadır. Bu doğrultuda ülkeler, ulusal ve uluslararası düzeyde ziyaretçi çekebilmek için gerek kamu kurumları gerekse diğer turizm paydaşları aracılığıyla alternatif turizm aktiviteleri tertip etmekte ve turizm potansiyeli olan ama tam olarak turizme açılmamış olan yerlere yatırımlar yapmaktadır. Türkiye için düşünüldüğünde ise, özellikle son zamanlarda yapılan turizm yatırımları, düzenlenen festivaller ve etkinlikler ile Adana ili bu açıdan pek çok şehirden pozitif ayrılmaktadır. İlk olarak 1969 yılında “Altın Koza Film Şenliği” olarak yapılan ve 2005 yılından itibaren düzenli olarak her yıl ekim ayında düzenlenmeye başlanan Uluslararası Adana Film Festivali, 2013 yılından itibaren her yılın nisan ayında gerçekleştirilen Portakal Çiçeği Festivali, ilki 2017 yılının ekim ayında tertip edilen Adana Lezzet Festivali, her yılın aralık ayında gerçekleştirilen ve önceki ismi “Dünya Rakı Festivali” olan Adana Kebap ve Şalgam Festivali, mart ayında başlayan ve bir ay süren Uluslararası Tiyatro Festivali vb. etkinlikler ve son yıllarda çeşitli bölgelerde açılan çok sayıda konaklama tesisi bahsedilen pozitif ayrılmaya gerekçe olarak sunulabilmektedir. Turizmin gelişmesi için gerçekleştirilen bu kadar çalışma ve yapılan yatırımlar göz önünde bulundurularak çalışmanın yapılacağı il olarak Adana ili belirlenmiştir. Sonrasında ise Adana ilinin Akdeniz’e kıyısı bulunmasına rağmen deniz turizminde Ege ve Akdeniz’e kıyısı olan diğer illerin gerisinde kaldığı tespit edilmiş ve bu yönde gelişimine katkı sağlamak amacıyla Adana’nın denize kıyısı olan ilçelerinin turizm envanterleri incelemeye alınmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan incelemeler neticesinde Adana’nın Akdeniz’e kıyısı olan Yumurtalık ve Karataş ilçelerinden, turizm envanterlerinin daha fazla ve kapsamlı olduğu tespit edilen Karataş ilçesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Araştırma alanı olarak belirlenen Karataş ilçesi ile Adana şehir merkezi arasında yaklaşık 48 km mesafe bulunmaktadır. Karataş, Adana’nın Yüreğir ve Seyhan merkez ilçeleri, turizm açısından büyük bir önem arz eden Yumurtalık ilçesi, Ceyhan ilçesi ve bölgenin önemli şehirlerinden biri olan Mersin ili ile komşu olan, aynı zamanda Seyhan nehri ile batıdan, Ceyhan nehri ile doğudan, Akdeniz kıyısında bulunan doğal kumsalları ile güneyden sınırları çizilen, yeşil ile mavinin etkileyici harmonisine sahip bölgenin en önemli turistik değer taşıyan ilçelerinden biridir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Karataş ilçesinin 2017 yılı nüfusu, 11.260 (%50,95) erkek, 10.838 (%49,05) kadın olmak üzere toplam 22.098 kişidir. Şekil 1 de yer alan 2007-2017 yılları arasındaki ilçenin nüfus rakamları ve nüfus artış hızları incelendiğinde yıllara göre büyük değişkenliklerin yaşandığı gözlemlenmektedir. 2009 yılında nüfus artış hızı %(-3,56) iken, 2013 yılında %4,62 değerine ulaşması ilçenin nüfusunda ciddi değişimlerin olduğunu bir göstergesidir.

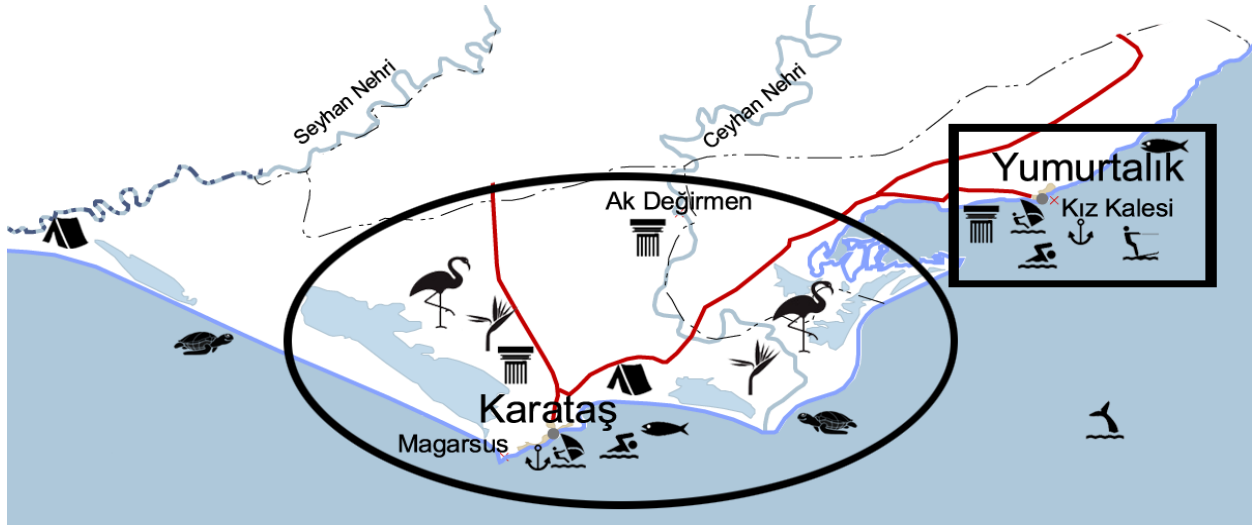

Şekil 1. Karataş ilçesinin 2007-2017 yılları arasında (a) nüfus dağılımı ve (b) nüfus artış hızı grafiği

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Adana merkezine yaklaşık 50 km, Karataş merkezine ise yaklaşık 5 km uzaklıkta bulunan Magarsus Antik kenti ve çevresinde yer alan Amfi tiyatro, Athena Tapınağı, hanlar, zindanlar vb. kalıntılar turizm açısından ilçenin zengin bir tarihe sahip olduğunu göstermektedir. Sulak Alanları Koruma Sözleşmesi (RAMSAR) kapsamına alınan, 1987 yılında Yaban Hayatı Koruma ve Üretme sahası, 2005 yılında Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ilan edilen, yıllık yaklaşık 90 bin adeti flamingolardan oluşan 300 bin kuşun göç ettiği, nesli tükenmek üzere olan bitki, memeli ve kuşlara ev sahipliği yapan, aynı zamanda Caretta caretta’ların önemli yumurtlama alanlarından biri olan ülkenin en büyük lagün ve kuş cenneti Akyatan Lagünü’ nün yanı sıra Ağyatan ve Tuzla lagünleri de Karataş ilçesinde bulunan önemli değerlerdir. Deniz turizmi açısından da çok büyük bir potansiyele sahip olan Karataş, Harbiş Plajı, Orman Altı Plajı, Tuzla Plajı gibi önemli

ve uzun kumsalları bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca Karataş, su altında yer alan tarihi kalıntılar, bölgeye has balık türleri ve resifler nedeniyle dalış meraklılarının dikkatini çekerken, nesli tükenmek üzere olan bitkilerin koruma altında tutulduğu yer olması sebebiyle bitki gözlemcilerinin ve çok farklı kuş türlerine ev sahipliği yapması nedeniyle de kuş gözlemcilerinin foto safari yapmak için akın ettikleri bir ilçedir (Demir ve Gündüz, 2016, syf. 91).

Şekil 2. Karataş, Yumurtalık Turizm Gelişim Koridoru ve Bölgesi

Kaynak: Adana Turizm Yatırım Rehberi ve Haritası, 2016

4. Yöntem

Bu çalışmada öncelikle ölçülmek istenen yerel halkın turizm algısı kavramının temelini oluşturduğu düşünülen varsayımsal faktörler belirlenip, sonrasında her bir faktör altına çok sayıda madde (*item*) eklenmiştir. Bu maddelerin belirlenmesi sürecinde, başta Yoon vd. (2001), Akova (2006), Ayaz vd. (2009), Okuyucu ve Somuncu (2012), Türker ve Türker (2014) ve Toprak (2015) olmak üzere pek çok çalışmada kullanılan ölçeklerden faydalanılmış, ilgili alanlarda uzman akademisyenler ve turizm sektörü paydaşlarından gerek madde önermeleri gerekse eklenen maddelerin uygunluğunun kontrolü yönünde destek ve görüş alınmıştır. Maddelerin muhteviyatını ise, ilgili destinasyonda turizmin gelişmesi halinde karşılaşılması muhtemel olumlu ve olumsuz durumlara ilişkin ifadeler oluşturmuştur. Her bir maddenin sadece bir faktör ile ilişkisinin olmasına özen gösterilmiş ve tekrar gözden geçirilerek 46 maddelik bir taslak ölçek formu hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak ölçeğin maddelerinin anlaşılabilirliğinin ve birbiri içindeki tutarlılık ve tamamlayıcılık özelliklerinin test edilmesi için kolayda örnekleme yöntemiyle 50 kişilik bir örneklem seçilmiş ve bir ön test uygulaması gerçekleştirilmiştir. Her bir ifadenin, faktör analizi sonucunda madde toplam korelasyonu hesaplatılarak güçsüz maddeler ve katılımcıların tam olarak algılayamadıkları düşünülen 10 madde ölçekten çıkarılmış ve bunun sonrasında da gerekli düzenlemeler yapılarak ölçeğin belirlenen örnekleme uygulanacak olan son taslak hali hazırlanmıştır.

Karataş ilçesinin çalışma alanı olarak seçilme sebebi, araştırma alanı kısmında belirtildiği gibi ilçenin hem turizm varlıkları açısından oldukça zengin olması hem de bulunduğu lokasyon olarak bölge için oldukça değerli olmasıdır. Çalışmanın ana kütesini ise Adana'nın Karataş ilçesinde yaşayan, 18 yaş ve üzerindeki bireyler oluşturmaktadır. Belirlenen ana kütenin tamamına erişimin çeşitli zorluklar barındırmasından ötürü, 2018 Şubat ayı içerisinde olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile örneklem seçilmiştir. Seçilen bu örnekleme, uygulanan ön test sonrasında kalan 36 maddelik ölçek ve demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorulardan oluşan anket yüz yüze olarak uygulanmıştır. Örneklem sayısı belirlenirken Karataş ilçesinin 2017 yılı toplam nüfusunun 22.098 olduğu (TÜİK) görülmüş ve güven aralığının %90, örneklem hatasının da %5 olarak belirlenmesi durumunda çalışma yapılacak minimum örneklem sayısı 274 olarak hesaplanmıştır. Gerek maddi olanakların sınırlı olması gerekse süre sıkıntısından dolayı bu hata payı ile çalışılması tercih edilmiştir. Anketlerdeki sorulara verilen cevaplar içinde aşırı sapan değerlerin olabileceği veya özensiz doldurulabileceği göz önünde bulundurularak 300 kişiye anket uygulanmış ve nitekim özensiz doldurulduğu tespit edilen 14 anketin verilerinin, veri setinden çıkarılması uygun görülmüştür. Sonuç olarak belirtilen güven düzeyi ve örneklem hatası çerçevesinde anakütleyi temsil edebilir yeterlilikte olan 286 birimlik bir örnekleme bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Ölçekte yer alan ifadeler 5'li Likert derecelemesi kullanılarak değerlendirilmiştir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum). Ankete katılanların algı ifadelerine verdikleri yanıtların puanları toplanarak, toplam algı puanına ulaşılmıştır. Toplam algı puanı hesaplarında olumsuz maddelerin puanlaması, ters kodlama yapılarak düzenlenmiştir.

Anketler vasıtasıyla elde edilen veriler, istatistiksel paket program kullanılarak analiz edilmiş ve yerel halkın turizm algısı faktörleri, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, gelir durumu vb. değişkenler açısından kıyaslanmıştır. Bu karşılaştırmalar ise Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi kullanılarak yapılmıştır.

5. Bulgular

Karataş ilçesindeki yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik olarak hazırlanan ölçeğin yer aldığı anket formunda, katılımcıların demografik özelliklerini ve belirli konulardaki bakış açılarını tespit etmek amaçlı sorular da yer almaktadır. Araştırmanın bulgular kısmında da öncelikli olarak bu sorulara verilen cevaplar irdelenmiştir. Yapılan çalışmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine ait veriler analiz edilmiş ve Tablo 1 ile sunulmuştur. Tablodan görüldüğü üzere çalışmaya katılanların yaklaşık %90'ının 16 yıldan daha fazla süredir ilçede yaşadığı belirlenmiştir. İlçede yaşam süresi yüksek olan katılımcıların oranının bu denli fazla olması çalışmanın amacına daha net ulaşılması açısından oldukça olumlu olmuştur. Aynı zamanda ankete katılanların %56,6'sının (n=162) erkekler, %43,4'ünün (n=124) ise kadınlardan oluştuğu ve TÜİK tarafından 2017 yılında yayınlanan Karataş ilçesindeki cinsiyet dağılımına yakın bir dağılım olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılanların cinsiyet dağılımlarının birbirine bu şekilde yakın olması çalışma için olumlu sayılabilecek bir diğer unsur olmuştur. Demografik verilerden gelir düzeyi ve meslek grupları incelendiğinde de, katılımcıların %87,4'ünün (n=249) hane gelirinin 3500 TL ve altında olduğu, turizmde ekonomik olarak etkilenme ihtimali yüksek olan esnaf gruplarının toplam katılımcı içerisindeki oranının ise, %32,5 (n=93) olduğu görülmüştür. Ayrıca anket uygulananların %72,7'sinin (n=208) 45 yaş ve altında olduğu ve %51,4'ünün (n=147) lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahip olduğu da tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik veriler

<i>Değişkenler</i>	<i>Gruplar</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Değişkenler</i>	<i>Gruplar</i>	<i>Yüzde</i>	
<i>Yaşam Süresi</i>	<i>1 yıldan az</i>	1,1	<i>Cinsiyet</i>	<i>Erkek</i>	56,6	
	<i>1-5 yıl</i>	4,5		<i>Kadın</i>	43,4	
	<i>6-10 yıl</i>	3,1				
	<i>11-15 yıl</i>	1,4				
	<i>16 yıldan fazla</i>	89,9				
<i>Meslek</i>	<i>Kamu personeli</i>	4,2	<i>Gelir Düzeyi</i>	<i>1000 TL ve altı</i>	8,4	
	<i>Esnaf</i>	32,5		<i>1001-1500 TL</i>	23,9	
	<i>Ev hanımı</i>	31,1		<i>1501-2500 TL</i>	35,4	
	<i>Öğrenci</i>	8,7		<i>2501-3500 TL</i>	19,6	
	<i>Emekli</i>	6,6		<i>3501-5000 TL</i>	7,0	
	<i>Balıkçı</i>	2,1		<i>5001-7500 TL</i>	4,2	
	<i>Çiftçi</i>	10,8		<i>7501-10000 TL</i>	1,1	
	<i>İşçi</i>	2,1		<i>10000 TL ve üstü</i>	0,4	
	<i>İşsiz</i>	1,7				
	<i>Yaş</i>	<i>18-25</i>		26,9	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>İlköğretim</i>
<i>26-35</i>		25,2	<i>Ortaöğretim</i>	23,4		
<i>36-45</i>		20,6	<i>Lise</i>	41,3		
<i>46-55</i>		14,7	<i>Lisans</i>	8,7		
<i>56-65</i>		9,1	<i>Lisansüstü</i>	1,4		
<i>66 ve üzeri</i>		3,5				

İlçe halkının turistlere bakışlarını belirlemek açısından çalışmaya katılan kişilere bazı sorular sorulmuş ve verdikleri cevaplara göre dağılımları Tablo 2 de sunulmuştur. Bunlardan, "İlçenize en çok ne tür turist gelmesini istersiniz?" sorusuna katılımcıların sadece %1'i hiçbir turistin gelmesini istemiyoruz cevabını verirken, %68,2'lik büyük bir bölümü hem yerli hem de yabancı turistlerin gelmesini istiyoruz yanıtını vermişlerdir. Karataş halkının turistlerde beğendikleri veya rahatsız oldukları özellikleri belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorulara ise, katılımcıların neredeyse %70'i hiçbir şekilde rahatsız olmuyorum yanıtını verirken, %6,6'lık bir kesimi turistlerin rahat/serbest hareketlerinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %34,4'ü turistlerin modern olmalarını, %29,1'i ise cana yakın olma özelliklerini beğendiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Çalışmaya katılanların turistlere bakışlarını içeren ifadelerin dağılımı

Sorular	Seçenekler	Yüzde
<i>İlçenize en çok ne tür turist gelmesini istersiniz?</i>	<i>Yerli</i>	5,2
	<i>Yabancı</i>	25,6
	<i>Hem yerli hem yabancı</i>	68,2
	<i>Hiç turist gelmemeli</i>	1,0
<i>Yabancı turistlerin en çok hangi yönünden rahatsız oluyorsunuz?</i>	<i>Az para harcamaları</i>	6,3
	<i>Lisanlarının farklı oluşu</i>	4,9
	<i>Dinlerinin farklı oluşu</i>	4,2
	<i>Kültürlerinin farklı oluşu</i>	5,6
	<i>Kıyafetleri</i>	2,4
	<i>Rahat/Serbest davranmaları</i>	6,6
	<i>Rahatsız olmuyorum</i>	69,9
<i>Yabancı turistlerin en çok hangi yönlerini beğeniyorsunuz?</i>	<i>Rahat/Serbest davranmaları</i>	5,7
	<i>Cana yakın olmaları</i>	29,1
	<i>Modern olmaları</i>	34,4
	<i>Kültürlerinin farklı olması</i>	6,8
	<i>Nazik olmaları</i>	5,7
	<i>Çevreyi temiz tutmaları</i>	12,2
	<i>Hiçbir yönlerini</i>	6,1

Karataş halkının turizm sektörüyle olan ekonomik ilişkilerini belirlemek amacıyla katılımcılara sektörde kendisinin veya ailesinden birinin çalışıp çalışmadığı sorulmuş, %18,9'u kendisinin çalıştığını ve %22,4'ü de aile fertlerinden birinin çalıştığını söylemiştir. İmkânlarının olması durumunda turizm sektörüne yatırım yapmayı düşündüklerini söyleyenlerin oranı ise %67,1 olarak belirlenmiştir. Ayrıca "turizme yatırım yapacak olursanız hangi işletme alanını düşünürdünüz?" sorusuna neredeyse eşit oranda konaklama, restoran ve eğlence işletmesi cevapları verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Çalışmaya katılanların turizm sektörüyle doğrudan ekonomik ilişkileri ve düşünceleri

Sorular	Seçenekler	Yüzde
<i>Turizm sektöründe çalıştınız mı?</i>	<i>Evet</i>	18,9
	<i>Hayır</i>	81,1
<i>Ailenizde turizm sektöründe çalışan birisi var mı?</i>	<i>Evet</i>	22,4
	<i>Hayır</i>	77,6
<i>Turizme yönelik yatırım yapmayı düşünür müsünüz?</i>	<i>Evet</i>	67,1
	<i>Hayır</i>	32,9
<i>Turizme yatırım yapacak olursanız hangi işletme alanını düşünürdünüz?</i>	<i>Konaklama işletmesi</i>	29,7
	<i>Eğlence işletmesi</i>	28,7
	<i>Restoran işletmesi</i>	29,0
	<i>Hediyelik eşya işletmesi</i>	8,0
	<i>Seyahat acentesi</i>	4,5

Yerel halkın turizm algısını belirlemek için literatürdeki ilgili çalışmalarda yer alan soru maddelerinden faydalanılarak ve akademisyenler ile turizm sektörü paydaşlarından destek alınarak oluşturulan madde havuzundan ön test sonrasında geriye kalan 36 madde ile 286 kişiye uygulanan bu ölçeğin katılımcılar tarafından kaç farklı boyutta algılandığını belirlemek için, temel bileşenler analizi ve varimax dikey döndürme tekniği ile faktör analizi uygulanmıştır. Madde toplam korelasyonu düşük olan, faktörlerin güvenilirliğini düşüren ya da faktörlerin altında tek kalan soruların ölçekten çıkarılması neticesinde geriye kalan 23 maddelik ölçeğin analiz sonuçları çalışmanın ilerleyen kısmında sunulmuştur. Faktör analizinde değişkenler arasında yeterli ölçüde bir ilişkinin var olması ön koşulunu ölçen Barlett küresellik testinin bu çalışma için p değeri 0,05 anlamlılık düzeyinden küçük olduğundan yeterli düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizinin yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterliliğini ölçen KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testinin değeri de 0,859 olarak hesaplanmış ve bu uygunluğun mükemmel düzeyde olduğu görülmüştür (Durmuş, B. vd, 2010, syf. 80). Ölçeğin güvenilirliğini belirleyen Cronbach's alfa değeri de 0,837 olarak elde edilmiş ve ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu belirlenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda yerel halkın turizm algısı ölçeğindeki gözlenen değişkenler; "Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi", "Ekonomik Gelişim Etkisi", "Sosyal Tahrifat Etkisi", "Kültürel Tahrifat Etkisi" ve "Çevresel Tahrifat Etkisi" olmak üzere beş farklı faktör altında toplanmıştır. Faktör sayısı belirlenirken öz değerlerinin 1'den büyük olma kriterinden yararlanılmıştır. Beş faktörün toplam varyansı açıklama yüzdesi de %58,695 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her bir faktörün kendi içinde güvenilirlikleri incelenmiş ve ilgili tabloların içinde elde edilen değerler sunulmuştur.

Açıklayıcı faktör analizi neticesinde belirlenen faktörlerden “Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi” ile ilgili istatistiksel bilgiler Tablo 4’te yer almaktadır. Faktörün kendi içindeki güvenilirlik seviyesini ifade eden *Cronbach’s alfa* değeri 0,778 olarak hesaplanmış ve hesaplanan bu değer faktörün güvenilirliğinin iyi düzeyde olduğunu göstermiştir. Bu faktör altında, turizmin gelişmesinin gerek sosyal gerekse kültürel açıdan bölgede yaşayan insanlara olumlu kazanımlar sağlaması ile ilgili yerel halkın algısını tespit etmeye yönelik beş madde bulunmaktadır. Bu maddelere katılımcılar tarafından verilen yanıtların ortalamasına bakıldığında, tüm maddelerin ortalamasının 4 (Katılıyorum) ile 5 (Kesinlikle Katılıyorum) değeri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle, turizmin ilçedeki insanların sosyal hayatında bir iyileşmeye, kültürel anlamda da buna paralel olarak önemli bir gelişime sebebiyet vereceği görüşünün hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Buradan elde edilen sonuçlar, literatürde yer alan ve turizmin gelişmesinin yerel halkın sosyal gelişimini artıracak aynı zamanda da kültürel olarak hem kendi kültürlerinin aktarılmasını hem de karşılıklı etkileşimlerden kültürel zenginlikler doğacağını savunan bir kısım çalışmayı desteklemektedir (Mason ve Cheyne, 2000; Andiotis ve Vaughan, 2003; Türker ve Türker, 2014; Toprak, 2015; Işık ve Çalkın, 2016).

Tablo 4. Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Güvenilirlik</i>
<i>Turizm sosyal hayat standartlarını yükseltir</i>	4,55	0,646	0,759	0,778
<i>Turizm farklı coğrafyalardan insanlarla iletişim kurmayı sağlar</i>	4,43	0,740	0,734	
<i>Turizm eğlence ve dinlenme mekânlarının artmasını sağlar</i>	4,47	0,728	0,725	
<i>Turizm farklı kültürlerin tanınması ve kültür alışverişini sağlar</i>	4,45	0,656	0,712	
<i>Turistik bir ilçede yaşamak insanları mutlu eder</i>	4,41	0,844	0,709	

Yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik olarak elde edilen faktörlerden bir diğeri olan “Ekonomik Gelişim Etkisi” faktörüne ait istatistiksel bilgiler Tablo 5’te yer almaktadır. Bu bilgiler incelendiğinde ise, katılımcıların turizmin gelişmesi durumunda kendilerine ve ilçelerine ekonomik anlamda büyük katkılar sağlanacağı doğrultusunda hazırlanan maddelere verdikleri yanıtların ortalamalarının 4 (Katılıyorum) ile 5 (Kesinlikle Katılıyorum) değeri arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yerel halkın, turizmin yeni iş imkânları yaratacağı düşüncesine olan inançlarının az da olsa diğer maddelere göre bir miktar daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgulardan, literatürdeki pek çok çalışmaya paralel olarak, yerel halkın turizmin ekonomik gelişim etkisine olan algılarının oldukça olumlu olduğu sonucuna varılmıştır (Mc Cool ve Martin, 1994; Mason ve Cheyne, 2000; Andereck ve ark., 2005; Aref ve ark., 2009).

Tablo 5. Ekonomik Gelişim Etkisi

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Güvenilirlik</i>
<i>Turizmin gelir yaratıcı etkisi vardır</i>	4,65	0,625	0,755	0,611
<i>Turizm ekonomiyi canlandırır</i>	4,70	0,721	0,708	
<i>Turizm yerel halka ekonomik zenginlik getirir</i>	4,61	0,830	0,668	
<i>Turizm yeni iş imkânları yaratır</i>	4,74	0,521	0,582	

“Sosyal Tahrifat Etkisi” faktörüne ait maddeler ve ilgili değerler Tablo 6’da yer almaktadır. Bu faktörü oluşturan maddelere verilen cevaplar irdelendiğinde, çalışmaya katılanların turizmin sosyal açıdan olumsuz sonuçlar doğurabileceği yönündeki düşüncelere pek katılmadıkları görülmüştür. Sadece turizmin alkol kullanımını artırıcı etkisi olduğu yönünde, diğer maddelere nazaran yüksek bir beklenti sergilenmiştir.

Tablo 6. Sosyal Tahrifat Etkisi

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Güvenilirlik</i>
<i>Turizm uyuşturucu kullanımını artırır</i>	1,70	1,063	0,748	0,675
<i>Turizm bulaşıcı hastalıklar getirir</i>	2,34	1,475	0,723	
<i>Turizm alkol kullanımını artırır</i>	3,17	1,535	0,614	
<i>Turizm suç oranını artırır</i>	1,78	1,224	0,580	

Yüksek güvenilirlik düzeyine (0,841) sahip olan “Kültürel Tahrifat Etkisi” faktörüne ait soru maddeleri ve ilgili istatistikler Tablo 7 ile verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde Karataş ilçesindeki yerel halktan seçilen örneklemdeki kişilerin vermiş olduğu yanıtlara göre, ilçede turizmin gelişmesinin kendilerinin manevi değerleri, aile hayatları, gelenek ve göreneklerine bağlılıkları ya da kişilik gelişimleri üzerine ciddi anlamda bir zararının olmayacağı algısının varlığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 7. Kültürel Tahrifat Etkisi

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Faktör Yükü</i>	<i>Güvenilirlik</i>
<i>Turizm toplumun gelenek ve göreneklerinde tahribat yaratır</i>	1,85	1,384	0,844	
<i>Turizm bölgesinde yaşamak aile hayatına zarar verir</i>	1,73	1,291	0,843	
<i>Turizm ilçedeki gençlerin kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkiler</i>	1,98	1,339	0,756	0,841
<i>Turizm manevi değerlerin yerini maddi değerlerin almasına sebep olur</i>	2,51	1,595	0,750	
<i>Turizm geleneklerimizin körelmesine sebep olur</i>	1,67	1,180	0,716	

Tablo 8’de görüldüğü üzere, katılımcılar tarafından “Çevresel Tahrifat Etkisi” faktörü içinde yer alan maddelere verilen yanıtlara göre, turizmin gelişmesinin ilçede oluşturacağı yoğunluk sebebiyle alt yapıda yaşanacak sıkıntılar ve trafik yoğunluğundaki artıştan başka ciddi anlamda çevresel bir olumsuzluk yaratmayacağı algısı mevcuttur. Bu bulgular, turizmin gelişmesinin çevreye verebileceği tahribattan dolayı yerel halkın algısının olumsuz yönde olacağını savunan literatürdeki bazı çalışmalardan (Doxey, 1995; Mc Cool ve Martin, 1994; Kuran ve Akan, 2005) ziyade, turizmin çevreye olumsuz bir etkisi olmayacağını savunanlarla (Akova, 2006; Eren ve Aypek, 2012) uyum göstermektedir.

Tablo 8. Çevresel Tahrifat Etkisi

<i>İfadeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Faktör Yükü</i>	<i>Güvenilirlik</i>
<i>Turizm şehrin dokusunu bozar</i>	1,90	1,377	0,774	
<i>Turizm çevre kirliliğine yol açar</i>	2,49	1,399	0,730	
<i>Turizm doğal alanların erozyonuna yol açar</i>	2,05	1,388	0,726	0,819
<i>Turizm gürültü kirliliği yaratır</i>	2,35	1,375	0,717	
<i>Turizm alt yapıda aksaklıklara sebep olur</i>	3,36	1,327	0,707	
<i>Turizm trafik yoğunluğunu artırır</i>	3,01	1,440	0,691	

Çalışmaya katılan kişilerin cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim düzeylerine, meslek gruplarına ve ikamet sürelerine göre faktör analizi sonucunda elde edilen beş adet faktöre yaklaşımlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olup olmadığı test edilmiştir. Her bir faktörde yer alan maddelerin ortalamaları alınarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Ortalama skorları hesaplanan faktörlerin normallik testleri sonucunda hiçbirinin normallik varsayımını sağlamadığı görüldüğünden parametrik olmayan testlerle analizler yapılmıştır.

Cinsiyetin faktörler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı Mann Whitney *U* testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 9 ile verilmiştir. Test yapılırken iki grubun ortalamaları yerine ortanca değerleri karşılaştırılmıştır. Erkek ve kadın katılımcıların faktör değerlerinin ortancalarının eşit olduğu hipotezinin reddedilemediği, başka bir deyişle cinsiyetin faktörlerin tamamı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık arz etmediği, tüm *p* değerlerinin (SKG:0,903, EG:0,133, ST:0,196, KE:0,818, ÇE:0,924) 0.05’den büyük çıkması sonucuyla anlaşılmıştır. Ancak “Sosyal Tahrifat Etkisi” faktörü incelendiğinde ortalama rank değerlerinden hareketle, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, kadın katılımcıların olumlu algısının erkek katılımcılardan bir miktar yüksek olduğu görülmektedir. Faktörlerde yer alan maddelerin alacağı değerler 1 ile 5 arasında iken, tabloda yer alan ortalama rank değerlerinin bu aralıkların içinde olmaması, aritmetik ortalama yerine iki grubun değerlerinin sıralı hale getirildikten sonra aldığı yeni sıra değerlerinin ortalamalarının alınmasından kaynaklanmaktadır (Durmuş vd., 2010, syf 188).

Tablo 9. Faktörlere yaklaşımın cinsiyet açısından değerlendirilmesi

<i>Faktörler</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Ort. Rank</i>	<i>Rank Toplamı</i>	<i>Mann-Whitney U</i>	<i>Sig. (p)</i>
<i>Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi (SKG)</i>	<i>Erkek</i>	142,99	23164,00	9961,5	0,903
	<i>Kadın</i>	144,17	17876,50		
<i>Ekonomik Gelişim Etkisi (EG)</i>	<i>Erkek</i>	137,44	22266,00	9063,0	0,133
	<i>Kadın</i>	151,41	18775,00		
<i>Sosyal Tahrifat Etkisi (ST)</i>	<i>Erkek</i>	138,00	22355,50	9152,5	0,196
	<i>Kadın</i>	150,69	18685,50		
<i>Kültürel Tahrifat Etkisi (KT)</i>	<i>Erkek</i>	142,53	23089,50	9886,5	0,818
	<i>Kadın</i>	144,77	17951,50		
<i>Çevresel Tahrifat Etkisi (ÇT)</i>	<i>Erkek</i>	143,91	23313,00	9978,0	0,924
	<i>Kadın</i>	142,97	17728,00		

Katılımcıların yaşlarına göre belirlenen faktörlere yaklaşımlarında anlamlı farklılıklar olup olmadığı Kruskal Wallis testi uygulanarak araştırılmış ve sonuçlar Tablo 10’de sunulmuştur. Analizler sonucunda *ki-kare* ve *p* değerleri incelenmiş ve yaş değişkeninin sadece “Çevresel Tahrifat Etkisi” faktörü üzerinde etkili olduğu ($p=0,024<0,05$) görülmüştür. Bu

farklılığın da 56 ve üzeri yaş gruplarında gözlemlendiği belirlenmiştir. 56 yaş ve üzerindeki bireylerde diğer yaş gruplarına göre turizmin gelişiminin çevre üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı algısının mevcut olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Faktörlere yaklaşımın yaş grupları açısından değerlendirilmesi

Faktörler	Yaş Grupları	Ort. Rank	Ki-kare	Sig. (p)
<i>Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi (SKG)</i>	18-25 yaş	144,13	2,787	0,733
	26-35 yaş	154,73		
	36-45 yaş	135,76		
	46-55 yaş	136,86		
	56-65 yaş	134,08		
	66 yaş ve üstü	155,85		
<i>Ekonomik Gelişim Etkisi (EG)</i>	18-25 yaş	139,69	2,167	0,826
	26-35 yaş	147,65		
	36-45 yaş	151,94		
	46-55 yaş	137,06		
	56-65 yaş	131,02		
	66 yaş ve üstü	152,65		
<i>Sosyal Tahrifat Etkisi (ST)</i>	18-25 yaş	150,66	6,737	0,241
	26-35 yaş	133,37		
	36-45 yaş	132,15		
	46-55 yaş	140,79		
	56-65 yaş	172,90		
	66 yaş ve üstü	163,25		
<i>Kültürel Tahrifat Etkisi (KT)</i>	18-25 yaş	154,98	10,553	0,061
	26-35 yaş	124,35		
	36-45 yaş	135,27		
	46-55 yaş	142,88		
	56-65 yaş	167,31		
	66 yaş ve üstü	182,25		
<i>Çevresel Tahrifat Etkisi (ÇT)</i>	18-25 yaş	154,75	12,915	0,024
	26-35 yaş	120,53		
	36-45 yaş	138,85		
	46-55 yaş	140,80		
	56-65 yaş	176,94		
	66 yaş ve üstü	174,15		

Kruskal Wallis testi kullanılarak bu kez de öğrenim düzeylerinin belirlenen faktörlere yaklaşımlarda anlamlı bir farklılık meydana getirip getirmediği analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 11 ile sunulmuştur. Katılımcıların öğrenim düzeylerindeki farklılığın, faktörlere yaklaşımda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı yapılan analizler neticesinde elde edilen *p* değerleri (SKG:0,817, EG:0,255, ST:0,540, KE:0,206, ÇE:0,248) incelenerek görülmüştür.

Meslek grupları ve Karataş'ta ikamet edilen süre değişkenleri ile faktör analizi sonucunda elde edilen faktörler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı da test edilmiştir. "Çevresel Tahrifat Etkisi" faktörünün katılımcıların mesleğine göre değişkenlik gösterdiği ($p:0,024 < 0,05$) tespit edilmiş ve işçilerin diğer meslek gruplarından olumlu yönde ayrıştığı görülmüştür. Geriye kalan dört faktörün ise meslek gruplarına göre bir değişkenlik arz etmediği *p* değerleri (SKG:0,082, EG:0,322, ST:0,230, KT:0,402) incelendiğinde tespit edilmiştir. Farklı sürelerde Karataş ilçesinde ikamet eden katılımcıların faktör değerlerinin ortancaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, *p* değerlerinin (SKG:0,535, EG:0,756, ST:0,274, KT:0,374, ÇT:0,137) 0,05 den büyük çıkması neticesi ile anlaşılmıştır.

Tablo 11. Faktörlere yaklaşımın öğrenim düzeyleri açısından değerlendirilmesi

Faktörler	Öğrenim Düzeyleri	Ort. Rank	Ki-kare	Sig. (p)
<i>Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi (SKG)</i>	<i>İlkokul</i>	143,01	1,552	0,817
	<i>Ortaokul</i>	134,93		
	<i>Lise</i>	149,74		
	<i>Lisans</i>	138,28		
	<i>Lisansüstü</i>	144,38		
<i>Ekonomik Gelişim Etkisi (EG)</i>	<i>İlkokul</i>	140,21	5,669	0,225
	<i>Ortaokul</i>	133,18		
	<i>Lise</i>	155,03		
	<i>Lisans</i>	123,64		
	<i>Lisansüstü</i>	159,50		
<i>Sosyal Tahrifat Etkisi (ST)</i>	<i>İlkokul</i>	155,15	3,110	0,540
	<i>Ortaokul</i>	144,03		
	<i>Lise</i>	140,73		
	<i>Lisans</i>	125,04		
	<i>Lisansüstü</i>	122,00		
<i>Kültürel Tahrifat Etkisi (KT)</i>	<i>İlkokul</i>	160,30	5,911	0,206
	<i>Ortaokul</i>	148,51		
	<i>Lise</i>	133,67		
	<i>Lisans</i>	132,38		
	<i>Lisansüstü</i>	116,63		
<i>Çevresel Tahrifat Etkisi (ÇT)</i>	<i>İlkokul</i>	160,17	5,406	0,248
	<i>Ortaokul</i>	146,28		
	<i>Lise</i>	132,08		
	<i>Lisans</i>	144,22		
	<i>Lisansüstü</i>	129,25		

6. Sonuç ve Öneriler

Turizm günümüzde ülke ekonomilerine büyük katkılar sağlayacak bir potansiyele sahiptir. Eğer ülkeler turizm paydaşlarının ortak koordinasyonunu ve bir plan çerçevesinde hareket etmelerini sağlarsa bu pastadan önemli oranda pay almaları için hiçbir neden görülmemektedir. Bu koordinasyon içerisinde çoğu zaman ihmal edilen önemli faktörlerden biri ise yerel halktır. Çünkü özellikle büyük maliyetler ve zaman harcanarak ülkeye getirilen yabancı turistlerin devamlılığını sağlamak ve ülkelere döndüklerinde olumlu görüş bildirmeleri için yerel halkın tavır ve tutumları büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı bir bölgenin turizm pazarlaması yapılmadan önce orada yaşayan yerel halkın turizme bakışı tespit edilmelidir. Bu çalışmada da bahsedilen amaçlar doğrultusunda yerel halkın turizme olan algısını tespit etmeye yönelik bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ölçek, yerel halkın bölgelerinde turizmin gelişmesi durumunda karşılaşacaklarına inandıkları olası olumlu ve olumsuz durumlara ilişkin düşüncelerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Yapılan faktör analizi neticesinde ortaya çıkarılması hedeflenen bu düşüncelerin beş farklı faktör altında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktörler; “Sosyo-Kültürel Gelişim Etkisi”, “Ekonomik Gelişim Etkisi”, “Sosyal Tahrifat Etkisi”, “Kültürel Tahrifat Etkisi” ve “Çevresel Tahrifat Etkisi” olarak ifade edilmiştir. Literatürde yer alan ölçeklerde de genel olarak turizmin ekonomik etkileri, sosyal etkileri, kültürel etkileri ve çevresel etkileri üzerinde durulmakta, ancak faktörlerin isimlendirilmesinde farklılıklar olabilmektedir (Yoon vd., 2001, Cengiz ve Kırkbir, 2007, Eren ve Aypek, 2012, Toprak, 2015). Aynı zamanda bazı ölçeklerde bahsedilen bu etkilere ek olarak duygusal bağlılık, turizm arzı, tanıtım faktörü gibi farklı etkiler de yer almaktadır (Çalışkan ve Tütüncü, 2008).

Yerel halkın turizm algısını belirlemeye yönelik olarak geliştirilen ölçek, son zamanlarda gerek düzenlenen festivallerle gerekse turizme yönelik yapılan yatırımlarla turizm alanında önemli adımların atıldığı Adana ilinin deniz turizmi açısından da geliştirilmesi hedefi doğrultusunda, Akdeniz’e kıyısı olan Karataş ilçesindeki yerel halk üzerine uygulanmıştır. Bu ölçekte yer alan maddelere verilen cevaplar tek tek irdelendiğinde, Karataş halkının genel olarak ilçelerindeki turizmin gelişmesine karşı olumlu bir bakış açısına sahip oldukları görülmüştür. Araştırmacılar genel olarak gelişmişlik seviyesi düşük olan bir bölge için, o bölgenin gelişme düzeyi ile yerel halkının turizm algısı arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğunu ifade ederler (Doxey, 1975; Butler, 1980; Gunn, 1988; Martin ve Uysal, 1990, Aktaran: Akova, 2006). Yani, bölgede turizm geliştikçe olumsuz algıların da buna paralel olarak azalacağını belirtirler. Bu düşünce doğrultusunda, Karataş ilçesinin turizmin gelişmişlik seviyesi açısından henüz ilk aşamada olduğu düşünüldüğünde, çalışmadan elde edilen sonuçlara göre zaten düşük düzeyde olan olumsuz algı seviyesinin zamanla daha da azalacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuç da, gerek tarihi ve kültürel kalıntıları, gerek iklimi ve konumu gerekse de doğal güzellikleri ile turizm açısından gelişmeyi hak eden bir bölgeye çok önemli bir güç daha katmıştır. Ancak halkın bu olumlu görüşünün korunması için ilçede turizmin gelişmesi durumunda hem devletin hem de turizm işletmelerinin üzerlerine düşeni yapmaları gerekmektedir.

Çalışmaya katılanların cinsiyetlerinin turizm algı faktörleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadıkları uygun istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bu analizler neticesinde katılımcıların cinsiyetlerinin herhangi bir turizm algı faktörü üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı, elde edilen tüm p değerlerinin (SKG:0,903, EG:0,133, ST:0,196, KE:0,818, ÇE:0,924) 0.05'den büyük çıkması sonucunda görülmüştür. Toplumun belli bir kesiminde, turizmin gelişmesiyle birlikte erkeklerin aile hayatından uzaklaşacağı ve dolayısıyla aile bütünlüğünde bozulmaların yaşanacağı görüşünün hâkim olmasından dolayı özellikle sosyal, kültürel ve ekonomik etkiler açısından kadınların erkeklere göre daha olumsuz bir algıya sahip olduğu düşünülmektedir. Bu görüşün aksine, toplumun başka bir kesiminde de geleneksel bir hayat anlayışı olan Türk erkeklerinin, turizmin gelişmesinde özellikle sosyal ve kültürel etki yönünden kadınlara kıyasla daha olumsuz bir algıya sahip oldukları düşünülmektedir. Ancak, bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre Karataş ilçesinde, toplumda yaygın olan bu iki görüşün de aksine cinsiyetin turizm algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Yaş gruplarının farklı oluşunun turizm algı faktörlerinden sadece “Çevresel Tahrifat Etkisi” faktörü üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yarattığı ($p=0,024<0,05$) ve diğer faktörler üzerinde anlamlı bir farklılığın oluşmadığı (p değerleri; SKG:0,733, EG:0,826, ST:0,241, KE:0,061) görülmüştür. Çevresel Tahrifat Etkisi faktöründeki bu farklılığın da 56 ve üzeri yaş gruplarından kaynaklandığı belirlenmiştir. 56 yaş ve üzerindeki bireylerde daha genç yaş gruplarına nazaran turizmin gelişiminin çevre üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı algısının mevcut olduğu görülmüştür. Benzer şekilde öğrenim düzeylerinin algı faktörleri üzerinde farklılığa sebebiyet verip vermemesinin test edilmesi sonucunda elde edilen p değerlerine göre (SKG:0,817, EG:0,255, ST:0,540, KE:0,206, ÇE:0,248) katılımcıların öğrenim düzeylerinin hiçbir faktör üzerinde farklılığa neden olmadığı görülmüştür. Son olarak ise meslek gruplarının farklılığı ile ilgili yapılan analiz neticesinde, “Çevresel Tahrifat Etkisi” faktörünün katılımcıların mesleğine göre değişkenlik gösterdiği ($p= 0,024<0,05$) ve geriye kalan dört faktörün ise meslek gruplarına göre bir farklılık arz etmediği p değerleri (SKG:0,082, EG:0,322, ST:0,230, KT:0,402) incelendiğinde tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde, literatürdeki çalışmalara paralel olarak, yerel halkın turizmden beklediği en önemli etkilerden birinin ekonomik gelişim etkisi olduğu görülmüştür (Mc Cool ve Martin, 1994; Mason ve Cheyne, 2000; Andereck ve ark, 2005; Aref ve ark., 2009). Dolayısıyla eğer yerel halk ekonomik yönden tatmin olur ise, turizmin gelişmesi durumunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklarla ilgili düşüncelerinin de büyük oranda olumluya döneceği söylenebilir. Çünkü Ünlüönen ve Özekici'nin (2017) ifade ettiği gibi, yerel halk turizmden fayda sağladığı müddetçe turizme yönelik algısı da olumlu olacaktır. Bu sebeple bölgeye yapılacak olan yatırımlarda, yerel halkın çıkarlarının göz önünde bulundurulmasında büyük fayda vardır. Yerel halkın ekonomik çıkarlarının gözetilmesi ve tatmini, kamu nezdinde bölge esnafına uygun kredi veya teşvikler verilerek doğrudan ya da bölgeye yapılacak kamu yatırımları ile dolaylı olarak sağlanabilecekken, turizm işletmeleri veya ilgili diğer özel işletmeler tarafından ise, çalıştıracağı personellerin yerel halktan seçilmesiyle veya bir miktar bütçenin halkın faydalanabileceği tesislere ayrılması ile mümkün olabilecektir.

İlgili kamu kurumlarının, turizmin gelişmesi durumunda oluşması muhtemel olan alt yapı sorunlarını önceden belirleyip halka yansımadan önlemlerini alması ve artan yoğunluğun güvenlik sorunlarına neden olabileceğini varsayarak emniyet önlemlerini arttırması önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra, gelen turistlere bölgenin kültürü ile ilgili eğitimlerin verilmesi sağlanarak kültürel farklılıklardan kaynaklanabilecek sorunların da önüne geçilmesi amaçlanmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışma Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından kabul edilen 17113005 nolu BAP projesi kapsamında desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akis, S. N., Peristianis, N., Warner, J. (1996). Residents' Attitudes To Tourism Development: The Case Of Cyprus. *Tourism Management*, 17(7), 481-494.
- Akova, O. (2006). Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2).
- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van halkının turisti ve turizmi algılama şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-16.
- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste Ve Turizme Bakışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Andereck, K. L., Vogt, C. A. (2000). The Relationship between residents'attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 39, 27-36.
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of tourism Research*, 19(4), 665-690.
- Aref, F., Redzuan, M., Gill, S. S. (2009). Community Perceptions Toward Economic And Environmental Impacts Of Tourism And Local Communities. *Asian Social Science*, 5(7), 130-137.
- Ayaz, N., Aruğer, S., & Türkmen, F. (2009). Tarihi Zela (Zile) İlçesindeki Yerel Halkın Turizme Bakış Açılarını Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran–Aralık.
- Ayazlar, R. A., & Ayazlar, G. (2016). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1451-1470.
- Bilim, Y., & Özer, Ö. (2013). Yerel Halk Gözüyle Konya'da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri. Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 14-16.
- Boğan, E., ve Sarıışık, M. (2016). Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma. *Kastamonu University Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty*, 12.
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. *The Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 24(1), 5-12.
- Cengiz, E., & Kırkbir, F. (2007). Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1).
- Çalışkan, U., & Tütüncü, Ö. (2008). Turizmin yerel halk üzerindeki etkileri ve Kuşadası İlçesi uygulaması. IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 23-27.
- Çavus, S., & Tanrisevdi, A. (2003). Resident's Attitudes Toward Tourism Development: A Case Study in Kusadası, Turkey. *Tourism Analysis*, 7(3-4), 259-269.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2005). Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism: Development Of Sustainable Tourism Scale. *Journal of Tourism Research*, 43, 380-394.
- Demir, F. & Gündüz, S. (2016). Adana Turizm Master Planı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Adana.
- Doğan, H., & Üngüren, E. (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmine Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Doxey, G.V.(1975). “ A. Causation Theory of Visitor-Resident Irritation: Methodology And Research Inference.” *Proceedings of The 6th Annual Conference of the Travel Research Association*. San Diego, CA:Travel Research Association, .195-98.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2010). Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi. Beta Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul.
- Dünya Turizm Örgütü, 2015. <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2016-edition>.
- Eralp, Z. (1974). Socio-Economic Effects of Tourism towards Communal Changes. Ankara University Press, Ankara
- Eren, R. & Aypek, N. (2012) Kırsal Turizm Bölgesinde Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Karşı Tutumları: Cumalıkızık Köyü Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (2), 43-47.
- Fesenmaier, D. R., O'Leary, J. ve Uysal, M. (Eds.)(1996), *Advances in Tourism Marketing Methodologies*. Haworth Press, New York.
- Getz, D. (1994), “Residents' Attitudes Toward Tourism: A Longitudinal Study in Spey Valley, Scotland”, *Tourism Management*, 15(4), 247-258.
- Gunn, C. (1988). *Tourism Planning*. 2nd. *Taylor and Francis Revised and expanded New York*.
- Gümüş, N., & Özüpekçe, S. (2009). Foça'da turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel halkın görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 398-417.
- <http://www.karatas.bel.tr>, Adana, Karataş Belediyesi resmi web sitesi, Erişim tarihi: 12.02.2018.
- <http://www.tuik.gov.tr>, *Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)*
- İşık, C., Çalkın, Ö. (2016). Yerel Halkın Turizm Algısı: TRA2 Bölgesi Analizi. *IUJEAS*, 1(2), 19-48.
- Kervankıran, İ., & Bulut, E. (2015). Antalya ili turizminin gelişimini ve etkilerini yerel halk nasıl değerlendirmektedir?. *Türk Coğrafya Dergisi*, (65), 35-46.
- Kuvan, Y., & Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya. *Tourism Management*, 26(5), 691-706.
- Liu, J. C., Sheldon, P. ve Var, T. (1987), “Resident Perceptions of The Environmental Impact of Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 14, 17-37.

- Liu, J. C., & Var, T. (1986). Resident Attitudes Toward Tourism Impacts in Hawaii. *Annals of Tourism Research*, 13, 193-214.
- Martin, B.S. ve M. Uysal (1990). "An Examination of the Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle : Management and the Policy Implications". *Journal of Environmental Management* 31: 327-333.
- Mason, P., & Cheyne, J. (2000). Residents' attitudes to proposed tourism development. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 391-411.
- McCool, S. F. ve Martin, S. T. (1994), "Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development", *Journal of Travel Research*, 32(3), 29-34.
- Murphy, P. E. (1985), *Tourism: A community approach*, Routledge, New York.
- Okuyucu, A., & Somuncu, M. (2012). Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(1), 37-51.
- Özdemir, M. A., & Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği.
- Perdue, R.R., Long, P. T. ve Allen, L. (1990), "Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes by Community Level of Tourism", *Journal of Travel Research*, 28(3), 3-9.
- Prentice, R. (1993), "Community-Driven Tourism Planning and Residents' Preferences", *Tourism Management*, 14, 218-227.
- Sirakaya, E., Teye, V., Sonmez, S. (2001). Understanding Resident's Support For Tourism Development In The Central Region Of Ghana. *Journal of Travel Research*, 41, 57-67.
- Tayfun, A., & Kılıçlar, A. (2004). Turizmin sosyal etkileri ve yerli halkın turiste bakışı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-17.
- T.C. Adana Valiliği İl kültür ve Turizm Müdürlüğü, Adana Turizm Yatırım Rehberi ve Haritası, 2016.
- Toprak, L. (2015). Mardin'de Halkın Turizm Algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54).
- Türker, G. Ö., & Türker, A. (2015). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(1), 81-98.
- Ünlüönen, K., & Erdoğan, S. (1993). Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Turizm Potansiyeli. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6, 541-563.
- Ünlüönen, K., & Tayfun, A. (2003). Turistlerin Yerli Halkın Tüketim Davranışlarına Etkileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-18.
- Ünlüönen, K., & Özekici, Y. K. (2017). Yeni Gelişen Destinasyonlarda Turizm Algısı: Yozgat İli Üzerine Bir Alan. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 466, 488.
- Yılmaz, Ö. D., & Filiz, A. (2017). Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazı Köyü-Türkbükü Karşılaştırmalı Analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1799-1824.
- Yoon, Y., Gursoy, D., & Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*, 22(4), 363-372.